

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI**

**ÇALIŞAN YOKSULLUĞU VE GÜVENCESİZ
ÇALIŞMA İLİŞKİSİ: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE
UYGULANAN ÇALIŞAN YOKSULLUĞU
POLİTİKALARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MİNE KILIÇARSLAN

BURSA – 2022

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI**

**ÇALIŞAN YOKSULLUĞU VE GÜVENCESİZ ÇALIŞMA
İLİŞKİSİ: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN
ÇALIŞAN YOKSULLUĞU POLİTİKALARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mine KILIÇARSLAN

**Danışman:
Rabihan YÜKSEL ARABACI**

BURSA – 2022

ÖZET

Yazar adı soyadı	Mine KILIÇARSLAN
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Çalışma İlişkileri ve Endüstri İlişkileri
Bilim dalı	Çalışma İlişkileri ve Endüstri İlişkileri
Tezin niteliği	Yüksek Lisans
Mezuniyet tarihi	13/06/2022
Tez danışmanı	Doç. Dr. Rabihan YÜKSEL ARABACI

Çalışan Yoksulluğu ve Güvencesiz Çalışma İlişkisi: Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Çalışan Yoksulluğu Politikaları

Yoksulluk olgusu insanlık tarihi kadar eskiye dayanmakla birlikte yakın dönemde işsizlik ile ilişkilendirilmektedir. Ancak günümüzde bireylerin iş sahibi olmaları, yoksulluk riskine maruz kalmalarını engellememektedir. Dünyada ve ülkemizde bir iş sahibi olmasına karşın yoksulluktan kurtulamayan çalışanların sayısı artmakta, bu durum “çalışan yoksul” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada; çalışan yoksulluğuna sebep olan faktörler ile işin, mesleğin, güvencesiz çalışmanın çalışan yoksullukla ilişkisi incelenerek dünyada ve Türkiye’de çalışan yoksulluğunun boyutu ele alınacaktır. Aynı zamanda çalışan yoksulluğuna yönelik uygulanan politikalar incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Yoksulluk, Güvencesiz Çalışma, İnsana Yakışır İş, Çalışan Yoksulluk

ABSTRACT

Name & surname	Mine KILIÇARSLAN
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Labor Economics and Industrial Relations
Subfield	Labor Economics and Industrial Relations
Degree awarded	Master
Date of degree awarded	13/06/2022
Supervisor	Assoc. Prof. Dr. Rabihan YÜKSEL ARABACI

The Relationship Between Working Poverty and Precarious Work: Working Poverty Policies In The World And In Turkey

The phenomenon of poverty dates back to as far as human history, but it has recently been associated with unemployment. However, the fact that individuals have jobs today does not prevent them from being exposed to the risk of poverty. The number of employees who have a job in the world and in our country, but cannot get out of poverty, is increasing, which gives rise to the concept of “working poor”. In this study, the factors causing employee poverty and the relationship of work, profession, precarious work with employee poverty will be examined and the dimension of employee poverty in the world and in Turkey will be discussed. At the same time, the policies applied to employee poverty will be examined.

Keywords: *Poverty, Precarious Work, Decent Work, Working Poverty*

ÖNSÖZ

Bireylerin istihdam içinde bulunmalarına karşı çeşitli argümanlarla güvencesiz kalarak hayatlarını sürdürmez hale gelen çalışan yoksulların esas alındığı bu çalışmada, ülkemizde üzerine kaynak zenginliği bulunmayan konuya katkı sağlama gayesi bulunmaktadır.

Öncelikle tüm çalışma sürecimde yolumu kaybettiğim ve çıkmaza düştüğüm anlarda desteğini esirmeyen ve yolumu aydınlatan sevgili danışmanım Doç. Dr. Rabihan Yüksel ARABACI'ya minnettarlığımı dile getirmek isterim.

Fikir ve önerileriyle çalışmamın zenginleşmesine büyük katkı sağlayan jüri hocalarım sevgili Prof. Dr. Özlem IŞIĞIÇOK ve Prof. Dr. Verda ÖZGÜLER'e teşekkürü borç bilirim.

Desteğini ve inancını benden esirgemeyen ve her konuda ve zorlukta beni cesaretlendiren sevgili abim ve ablama, tüm çalışma boyunca benimle birlikte saatlerce mesai harcayan ve yanlışlarımı düzeltmemde büyük yardım sağlayan sevgili Elif GÜVEN'e ve Mustafa ŞAT'a çok teşekkür ederim.

Son olarak bulutlardan beni gülümseyerek izlediğini hissettiğim sevgili anneciğime, küçük yaşımdan itibaren beni eğitimin öneminin farkında bir birey olarak, kendisini gururlandırabileceğime olan güvenini boşa çıkarmayacağıma beni inandırarak yetiştirdiği ve sağladığı imkanlar için tüm kalbimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

ÇALIŞMA VE YOKSULLUK KAVRAMLARI

1. ÇALIŞMA KAVRAMI.....	5
1.1. Tarihsel Süreçte Çalışma Kavramı.....	6
1.2. Çalışmanın Sosyal Sebepleri.....	7
1.3. Çalışma Hakkı	8
1.4. Çalışma Türleri.....	9
1.4.1. Belirli ve Belirsiz Süreli Çalışma	9
1.4.2. Kısmi Süreli ve Tam Süreli Çalışma	10
2. YOKSULLUK KAVRAMI	11
2.1. Yoksulluk Türleri	12
2.1.1. Mutlak Yoksulluk	12
2.1.2. Göreli Yoksulluk	13
2.1.3. İnsani Yoksulluk.....	13
2.2. Yoksulluğun Nedenleri	14
2.2.1. Makro Nedenler	14
2.2.1.1. İşgücü piyasasının durumu	14

2.2.1.2. Enflasyon	15
2.2.1.3. Gelir dağılımındaki adaletsizlik.....	15
2.2.1.4. Hızlı nüfus artışı	16
2.2.1.5. Ekonomik krizler	16
2.2.2. Mikro Nedenler	17
2.2.2.1. Engellilik.....	17
2.2.2.2. Demografik özellikler.....	18
2.2.2.3. Düşük eğitim düzeyi	19
2.2.2.4. Ücret sorunları ve işyeri yönetiminden kaynaklı sorunlar	21
2.3. Dünyada Yoksulluk.....	22
2.4. Türkiye’de Yoksulluk	27

İKİNCİ BÖLÜM:

GÜVENCESİZ ÇALIŞMA VE ÇALIŞAN YOKSULLUĞU

1. GÜVENCESİZ ÇALIŞMA.....	29
2. ÇALIŞAN YOKSULLUK.....	32
2.1. Çalışan Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi	32
2.2. Çalışan Yoksulluğun Nedenleri	36
2.2.1. Dışsal Sebepler	37
2.2.1.1. Küreselleşme.....	37
2.2.1.2. Enformel Ekonomi.....	38
2.2.1.3. Düşük Ücretler.....	39
2.2.1.4. İstihdamın Niteliğindeki Değişim.....	40
2.2.1.5. İnsana Yakışır İş Olgusu.....	41
2.2.1.6. Kamu Sosyal Harcamalarının Kısıtlanması.....	42
2.2.1.7. Sendikal Örgütlenmenin Yetersizliği	43

2.2.1.8. Ekonomik Krizler	44
2.2.1.9. Küresel Salgınlar	46
2.2.2. İçsel Faktörler	49
3. DÜNYADA ÇALIŞAN YOKSULLUĞU	52
3.1. Ülkelerin Gelir Düzeyine Göre Çalışan Yoksulluğu.....	57
3.1.1. Düşük ve Düşük-Orta Gelirli Ülkeler.....	58
3.1.2. Üst-Orta Gelirli Ülkeler.....	61
3.1.3. Yüksek Gelirli Ülkeler	63
4. TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN YOKSULLUĞU	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ÇALIŞAN YOKSULLUĞUNA YÖNELİK POLİTİKALAR

1. DÜNYADA ÇALIŞAN YOKSULLUĞUNA YÖNELİK UYGULANAN POLİTİKALAR	74
1.1. İş İçi Yardım Programı.....	74
1.1.1. Birleşik Krallıkta Uygulanan İş İçi Yardım Programları	75
1.1.2. ABD’de Uygulanan İş İçi Yardım Programları.....	77
1.1.3. Fransa’da Uygulanan İş İçi Yardım Programları	78
1.1.4. İrlanda’da Uygulanan İş İçi Yardım Programları.....	79
1.1.5. Hollanda’da Uygulanan İş İçi Yardım Programları	80
1.2. Asgari Ücret Uygulaması	82
1.3. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında İnsana Yakışır İş Olgusunun Yaygınlaştırılması	87
2. TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN YOKSULLUĞUNA YÖNELİK UYGULANAN POLİTİKALAR	93
2.1. İşgücü Piyasası Politikaları	93
2.1.1. Aktif İşgücü Piyasası Politikaları	94
2.1.1.1. İşgücü Yetiştirme Kursları.....	95

2.1.1.2. Kendi İşini Kuracaklara Yardım Programları.....	96
2.1.1.3. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları.....	96
2.1.1.4. Doğrudan Kamu İstihdamı Yoluyla İş Yaratımı	97
2.1.2. Pasif İşgücü Piyasası Politikaları.....	98
2.1.2.1. İşsizlik Sigortası.....	98
2.1.2.2. İşsizlik Yardımı	99
2.1.2.3. Ücret Garanti Fonu	100
2.1.2.4. Kısa Çalışma Ödeneği	100
2.1.2.5. Kıdem, İhbar ve İş Kaybı Tazminatı	101
2.2. Gelir Arttırıcı Politikalar	102
2.2.1. Asgari Ücret Uygulaması	102
2.2.2. Sosyal Yardımlar	104
2.3. Ekonomik Büyüme Politikaları.....	110
SONUÇ	111
KAYNAKÇA.....	117

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2020 Yılı Hane Halkı Yoksulluk Oranları	19
Tablo 2. Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2019).....	20
Tablo 3. Bölgelere Göre Günde 1.90 ABD Doları Yoksulluk Sınırında Yoksulluk Oranları	25
Tablo 4. Literatürdeki Çalışan Yoksul Tanımlamaları	33
Tablo 5. AB’de Çalışan Yoksulluğu	50
Tablo 6. ABD’de Çalışan Yoksulluğu	51
Tablo 7. 2020 Yılı Çalışan Yoksulluk İstatistikleri	54
Tablo 8. Ülkelerin Gelir Durumuna Göre Çalışan Yoksulluk Oran ve Sayıları	57
Tablo 9. Türkiye’de İşteki Durum ve Sektöre Göre Fert Yoksulluk Oranları	67
Tablo 10. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yardım Programları	106

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1. Engellilik ve Yoksulluk Arasındaki İlişki	17
Şekil 2. Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Dağılımı	20
Şekil 3. Düzgün İş Unsurları Arasındaki İlişki	89
Grafik 1. 2015-2021 Dünya Yoksulluk Tahmini (Aşırı Yoksulluk) (Milyon Kişi).....	26
Grafik 2. 2019 Küresel Salgınının Çalışan Yoksulluk Oranına Etkisi (İstihdamdaki Çalışan Yoksul Oranı (%)).....	47
Grafik 3. 2005-2020 Yılları Arası Dünya’da Çalışan Yoksulluğu Oranları	54
Grafik 4. İsrail'de 20 Yıllık Çalışan Yoksulluğu Oranları	65
Grafik 5. Bölgesel Düzeyde Aşırı Çalışan Yoksulluğu ve Orta Düzey Çalışan Yoksulluğu Dağılımı	66
Grafik 6. Yoksulluk Riski Altındaki Çalışanlar	70
Grafik 7. Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu Oranları (2012-2016)	71
Grafik 8. ABD Kazanılan Gelir Vergisi Kredisi Fayda Yapısı.....	78
Grafik 9. 2013-2022 Yılları Arası Açlık ve Yoksulluk Sınırı ile Asgari Ücret Düzeyi	103

GİRİŞ

Bireylerin ve hanelerin, ihtiyaçlarını giderme ve yaşamlarını srdrme noktasında karşılaştığı engeller yoksullukla açıklanmakta ve insanların varlıklarını devam ettirme kaygısı taşıdığı dönem kadar eskiye dayanmaktadır. Yoksulluk sorunu karşısındaki en büyük czmn, bireylerin faaliyete geçerek “alışma eylemi”ni gerçekleştirmesi ve elde ettiği kazanımlarla istek ve ihtiyaçlarını karşılamasının en etkin çıkış yolu olduğu düşünülmektedir. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalarda istihdamdaki bireyler arasında yoksulluğın görülmesi farklı görüşlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Yoksulluk karşısındaki en güçlü faaliyet olan çalışma eyleminin bu soruna czmde yetersiz kalması yeni bir kavram olarak çalışan yoksulluğunu yaratmıştır.

alışan yoksulluğu kavramı 1980’li yıllarda ilk ortaya çıktığında “düşük ücret” düzeyini gösteren bir sınır olarak ABD’de kullanılmaya başlanmıştır. Küreselleşmeyle birlikte dünya ekonomilerinin birbirine kuvvetle bağlanması çalışma yaşamında meydana gelen bir olgunun hızla tüm dünyaya yayılmasına neden olmaktadır. Yaygınlaşan neoliberal politikalar ve küreselleşme ile beraber istihdamdaki bireyler arasındaki yoksulluk zaman içerisinde artış göstermiştir. Bu sorun çalışma hayatında, üzerine politikalar ve czmler üretilmesi gereken bir olguya evirilmiştir. Ancak alışan yoksulluğunun ilk başta tanımlamasındaki farklılıklar bu sorunun tespitindeki ilk engeli oluşturmuştur. lkelere ve bölgelere göre değişen tespit parametresi farklılıkları evrensel bir “alışan yoksulluğu” kavramının oluşmasını engellemiştir. Sonrasında ise “alışma” ve “yoksulluk” yaklaşımlarının mikro ve makro ölçüde iki farklı bakış açısına sahip olması, bu iki olgunun birleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla alışan yoksulluğu çok boyutlu doğası gereği hem tanımlamada hem tespitte hem de analizde büyük zorluklar içermektedir.

Yoksulluk karşısında büyük bir çoğunlukla ücretten başka gelire sahip olmayan emeğin istihdamda olmasına karşın yoksulluktan çıkamaması, çalışan yoksulluğun genellikle bireysel değil dışsal sebeplerden kaynaklandığını göstermektedir. Çalışanın kendisinin ve ailesinin insana yakışır bir hayat standardında yaşama imkânı sunmayan güvencesiz işler, çalışanların yoksulluk riskini önemli ölçüde arttırmaktadır. Güvencesiz

çalışmaya neden olan enformel ekonomi, belirli süreli çalışma, kısmi süreli çalışma, geçici iş ilişkisi, a-tipik çalışma gibi bireylere yeterli ücret ve sosyal güvenlik sağlamayan işlerin neoliberal politikalarla yaygınlaşması istihdamın yoksullaşmasına neden olan temel faktörleri oluşturmaktadır. Diğer açıdan çalışanın yaşadığı hanenin özellikleri ile çalışan yoksulluğu arasında ilişki bulunmaktadır. Bu çalışma “çalışan yoksulluk” sorununun ortaya çıktığı durumlara anlam kazandırmak amacıyla, bu olgunun ortaya çıkmasında etkili olan bireysel özellikler, hane özellikleri, sektör farklılıkları, piyasa koşulları gibi faktörleri değerlendirerek çalışan yoksulluğunun nedenleri üzerinde durmakta, güvencesiz işler ile çalışan yoksulluğu arasındaki bağlantıyı ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Ülkelerin gelir seviyesi ve sosyal rejimleri ile çalışan yoksulluğu arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ülkelerin ekonomik büyüklükleri ve gelir adaleti çalışan yoksulluğunu belirlemektedir. Bu çalışmada dünyada çalışan yoksulluğunun boyutu ve ülkelerin durumuna göre derinliği mevcut verilerle açıklanmaktadır. Diğer yandan ülkelerin çalışan yoksulluğu sorununa karşı geliştirdiği politikalar ile istihdam teşvikli yardımlar çalışan yoksulluğunu etkilemektedir. Çalışan yoksulluğuna karşı çözüm olarak yürütülen bu politika ve önlemlerin çalışan yoksulluğunda meydana getirdiği daralma açıklanmıştır.

Çalışan yoksulluğu konusu literatüre yeni kazandırılmış bir kavram olması itibariyle üzerine sınırlı çalışmalar yapılmıştır. Engellilik, düşük eğitim, düşük niteliklere sahip olma gibi bireylerin istihdama girmesini zorlaştıran durumların meydana getirdiği işsizlik ile özdeşleşen yoksulluğun gölgesinde kaldığı söylenebilir. Dünyada çalışan yoksulluğu alanında ölçüm ve analiz yapan kurum sayısının sınırlı olmasının yanında farklı ölçüm yöntemlerinin kullanılması çalışan yoksulluğu kavramının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Ülkemizde ise çalışan yoksulluğuna yönelik güncel ve resmi analizlerin yapılmaması ülkemizin en temel sorunudur. Aynı zamanda çalışan yoksulluğu konusunda ülkemizde yapılmış olan çalışmaların niceliksel olarak sınırlı olması çalışan yoksulluğunu doğru bir şekilde saptamak ve bu konuda gerekli iyileştirmeleri yapabilmek adına yetersiz kalmaktadır. Çalışan yoksulluğunu kapsama alan bu ve buna benzer çalışmalar Türkiye’deki çalışan yoksulluğunu görünür kılmak açısından son derece önemlidir. Bu doğrultuda bu çalışmada, çalışan yoksulluğu olgusunun kavramsal

çerçevesine katkıda bulunmak adına uluslararası güvenilir kuruluşların yaptığı ölçümler ışığında dünyadaki ve Türkiye’deki çalışan yoksulluğu konusu ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde “çalışan yoksulluğu” konusunun daha net anlaşılabilmesi amacıyla öncelikle “çalışma” ve “yoksulluk” kavramlarına yer verilmiştir. Çalışma kavramının tarihsel süreçte geçirdiği evrim, gerçekleştirildiği topluma ve sınıfa göre taşıdığı anlam, birey üzerindeki psikolojik ve sosyolojik anlamı açıklanmıştır. Devamında, güvence eksikliği halinde çalışan yoksulluğu sorununu ortaya çıkaran çalışmanın bir insan hakkı boyutu kazanarak hukuktaki dayanaklarına yer verilmiştir. Sonrasında çalışan yoksulluğuna etkisi bulunan kısmi süreli ve belirli süreli iş ilişkileri kapsamında çalışma türleri açıklanmıştır. Çalışmanın devamında birinci bölümünün ikinci ana kısmını oluşturan yoksulluk konusu incelenmiştir. Yoksulluğun türleri, makro ve mikro nedenleri ile dünyada ve Türkiye’deki yoksulluk verileri üzerinden bir çerçeve çizilerek yoksulluğun boyutu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde çalışan yoksulluğunun kaynaklarının birini oluşturan “güvencesiz çalışma” kavramı üzerinde durulmuş, güvencesiz çalışma kapsamına giren kayıt dışı çalışma, belirli süreli çalışma, sendikasızlaşma ve düşük sosyal koruma gibi argümanların çalışan yoksulluğu karşısındaki önemi belirtilmektedir. Sonrasında çalışmanın çatısını oluşturan çalışan yoksulluğu kavramı derinlemesine incelenmiştir. Kavramın kapsamının ve nedenlerinin üzerinde durularak, çalışan yoksulluğuna risk oluşturabilecek bireysel profiller, demografik özellikler ve dışsal etkiler anlatılmıştır. Akabinde dünyada bölgesel düzeyde çalışan yoksulluğun derinliği ve ülkelerin ekonomik büyüklüğünün çalışan yoksulluğunu hangi durumlarda etkilediği anlatılmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise günümüzde önemli bir soruna dönüşen çalışan yoksulluğuna yönelik uygulanan politikalar ve önlemler ele alınmıştır. Ülkelerin çalışan yoksulluğuna yaklaşımı doğrultusunda, uygulanan politikalar da çeşitlilik kazanmaktadır. Literatürde çalışan yoksulluğuna yönelik yürütülen istihdamı teşvik edici politikalar irdelendikten sonra, çeşitli ülkelerdeki uygulamalarla konu açıklanmaya çalışılmış ve yapılan araştırmalar ile bu uygulamaların çalışan yoksulluğu üzerine etkisi incelenmiştir. Dünyada doğrudan çalışan yoksulluğuna yönelik politikaların sayısı sınırı bulunmasının

yanında neredeyse tüm ülkelerde karşılığı bulunan “asgari ücret”in çalışan yoksulluğuna etkisi çeşitli yansımalarla açıklanmaktadır. Devamında ILO’nun çok sayıda ülkede yansıması bulunan ve çalışan yoksulluğunu engelleme açısından önemli bir kavram haline gelen “insana yakışır iş olgusu”nun etkisi ele alınmaktadır. Bölümün ikinci kısmında ise Türkiye’de çalışan yoksulluğuna yönelik politikalara yer verilmektedir. Ülkemizde çalışan yoksulluğuna yönelik her hangi bir resmi verinin açıklanmamakta, bu doğrultuda çalışan yoksulluğuna yönelik doğrudan bir politika tasarlanmamıştır. Bu noktada ülkemizdeki çalışan yoksulluğuna yönelik politikalar, mevcut politikalardaki istihdamda olup aynı zamanda yoksul sayılan bireylere katkı sağlayabilecek olanlar ele alınmıştır. Türkiye’de çalışan yoksulluğu üzerine bir çalışmanın bulunmaması uygulanan bu politikaların konuya olan etkilerinin incelenmesini ve yazımını zorlaştırmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

ÇALIŞMA VE YOKSULLUK KAVRAMLARI

1. ÇALIŞMA KAVRAMI

Çalışma kavramı, “bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2021). Ancak “çalışma” kavramını tek bir tanım ile açıklamak mümkün değildir. Çünkü çalışma kavramı zamana, döneme, kişilere ve kültürel koşullara göre farklılık göstermektedir.

Çalışma kavramı etimolojik olarak incelendiğinde, batı dillerinde var olan “travail” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Latince bir sözcük olan “tripaliun”dan türemiştir. Üç kazık anlamına gelen “tripaliun”, işkence aleti olarak kullanılmıştır. Romalıların ve Yunan uygarlıklarının ise “çalışma” anlamında kullandıkları “labour” kelimesi “yorgunluk”, “zahmet”, “acı” anlamını ifade etmektedir (Keser, 2011, ss. 2; Bozkurt, 2000, ss. 15). Diğer diller incelendiğinde de “çalışma” kavramı genel olarak acı, sıkıntı ve eziyet veren anlamlarını taşımaktadır. Türkçe de ise “çal” kökü “kendi kendine bir işi elle başarmak” anlamına gelirken, “-ışmak” eki eylem anlamı taşımaktadır (Lordoğlu ve Özkaplan, 2018, ss. 3). Ancak yine Türkçede çalışma kavramının yerine kullanılan “emek” kavramının etimolojisi incelendiğinde öz Türkçede karşımıza çıkan “emge/emgek” sözcükleri “eziyet”, “ızdırıp”, “cefa” anlamlarıyla yakıdan ilişkilidir (Şen, 2012, ss. 140-141). Genel olarak çalışma kavramının zahmet, yorgunluk, acı, sıkıntı vb. kelimelerle ilintili olduğu görülmektedir.

Çalışma kavramı döneme ve bakış açısına göre farklılık göstermektedir. Bu sebeple çeşitli çalışma tanımlamaları bulunmaktadır. En geniş anlamıyla çalışma “bir kullanım değeri olan mal ve hizmet üreten her türlü etkinlik”dir (Bozkurt, 2000, ss. 16). Bu tanımlamada çalışmanın karşılığında verilen bedel olarak ücrete dikkat çekilmektedir. Bir diğer tanıma göre çalışma; “bir şey yapmak, oluşturmak, ortaya koymak ve hem bedensel hem de zihinsel bir çaba ve emek süreci”dir (Püsküllüoğlu, 1995, ss. 349). Lordoğlu, çalışmayı “zihinsel ya da bedeni gayret sonucu bir şey üretmek, iletmek ya da değiştirmek amacı ile yapılan tüm insana ilişkin faaliyetler” olarak tanımlamıştır

(Lordoğlu ve Özkaplan, 2018, ss. 3). Çalışma genel olarak bir bedel karşılığında gerçekleştirilen bir eylem olarak görülmektedir. Ancak maddi bir karşılığı olmayıp çalışma kapsamına giren; aile içi çalışma ve gönüllü çalışma gibi türleri de bulunmaktadır (Işık, 2013, ss. 104-105).

1.1. Tarihsel Süreçte Çalışma Kavramı

Çalışmanın anlamı tarihsel süreç içerisinde değişime uğramıştır. İlkel toplumlarda çalışma, bireylerin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için, aile fertlerinin tamamının gerçekleştirdiği avcılık-toplayıcılık eylemlerinin tümünü kapsamaktadır (Keser, 2011, ss. 10-12). Köleci toplumlarda ve feodal düzende ise üretim köleler ve tutsaklar gibi aşağı görülen sınıflar tarafından yapılmış ve çalışma eylemi “hür insanlara yakışmayan onur kırıcı bir davranış” olarak görülmüştür (Lordoğlu, 1986, ss. 12-20).

Modern anlamda çalışma kavramının ve işçi sınıfının doğuşu sanayi devrimine dayanmaktadır. James Watt’ın 1768’de buhar makinesini icat etmesiyle üretimde makineler kullanılmaya başlanmış ve üretim şekli tamamen değişmiştir. Sanayi devrimi en sade anlatımla teknolojinin gelişmesi ve yeni icatlarla kas gücünün yerini makinelerin almasıdır. Sanayi devrimiyle beraber tezgâh ve atölye üretiminin yerini, buhar gücünü kullanarak harekete geçen makinenin kullanımı almıştır. Bu süreç büyük fabrika sanayiinin gelişmesiyle sonuçlanmıştır (Talas, 1981, ss. 29). Bu durum geçimini tarıma dayalı geleneksel üretimle sağlayan toplulukları, fabrikalarda kitleler halinde gerçekleştirilen seri üretime yönlendirmiştir.

Sanayi devrimiyle beraber çalışma biçimleri ekonomik, sosyal ve siyasi alanda köklü bir değişime uğramıştır. İlk olarak, iş yeri aileden ayrılarak kamusal alana taşınmıştır. Halk kitleleri, iş aramak ve geçimlerini sağlamak için fabrikaların bulunduğu büyük endüstri merkezlerine göç etmiştir. Bu durum nüfusun yoğun olduğu kentlerin kurulmasına sebep olmuştur (Talas, 1981, ss. 25-26). Kentsel yaşamın yaygınlaşmasıyla beraber, “zaman bilinci” önem kazanmıştır. Fabrikalarda üretimin kesintisiz devam etmesi yani “vardiya sistemi”nin uygulanmasıyla beraber çalışanlar, gün içindeki vakitlerini yani uyku, yemek, dinlenme ve eğitim saatlerini çalışma sürelerine göre

belirlemişlerdir. Bu durum boş zaman, hafta tatili, hafta sonu gibi kavramların önem kazanmasına sebep olmuştur (Zencirkıran, 2005, ss. 19).

Sanayi devrimiyle beraber üretimdeki rol dağılımı da değişime uğramıştır. Usta ve zanaatkârların yaptığı üretimin aksine yeni üretim şekli iş bölümüne dayanmaktadır. İş bölümü, üretimin nitelik ve nicelik olarak basit parçalara ayrılması, böylece çalışanın işe daha hızlı uyum sağlayarak verimliliğin artması, daha kısa sürede daha fazla üretimin yapılması anlamını taşımaktadır. İş bölümü, birbirini tanımayan kitlelerin, kolektif çabasıyla iyi planlanmış üretim sürecinde başarı sağlayabilmektedir. (Keser, 2011, ss. 16-18).

Günümüzdeki anlamıyla ücretli çalışma düzeni, endüstri devrimiyle çalışma hayatına giren bir diğer olgudur (Işığışok, 2017, ss. 10-13). Feodal düzende bireylerin amaçları günü kurtarma üzerine kuruluyken endüstri devrimiyle beraber çalışma karşılığında ücret kazanımı, çalışmayı, birey için hayatını sürdürebilmenin tek yolu ve geçim kaynağı haline getirmiştir (Adıgüzel ve Hasan, 2011, ss. 75). Dönemin ekonomik koşulları incelendiğinde ücretlerin oldukça düşük olduğu bilinmektedir. 19. yüzyılda ortaya atılan ve ilk ücret teorilerini içeren klasik ücret teorilerinde “Ücretin Tunç Kanunu” veya “Doğal Ücret Teorisi” vb. yaklaşımlarda görülen kapitalizmin olumsuz yönlerinin kendini en çok hissettirdiği dönemde ücretler, çalışanların sadece en temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği geçimlik ücret düzeyinde kalmıştır (Işığışok, 2017, ss. 85-96). Köleci toplumla kıyaslandığında bireyler kendi istek ve arzularıyla özgürce çalışıyormuş gibi görünseler de ücretlerin oldukça yetersiz olması, çalışanları ekonomik olarak işverene bağımlı hale getirmiştir. Geçimlerini sağlayabilmek için, daha fazla gelire ihtiyaç duyan ailelerdeki kadınların ve çocukların da uzun çalışma süreleri, ağır çalışma koşulları ve “sefalet ücreti” ile fabrika yaşamına girmelerini gerektirmiştir (Talas, 1992, ss. 22-25).

1.2. Çalışmanın Sosyal Sebepleri

Çalışmanın öncelikli amacı bireylere kazandırdığı ücret olsa da bunun yanında bireyi çalışmaya iten psikolojik ve toplumsal nedenler de bulunmaktadır. Bireyler çalışma karşılığında ekonomik tatminin yanında psikolojik tatmin de sağlamaktadırlar. Bireyin

Çalışma sırasında potansiyelini ortaya çıkararak çeşitli başarılar elde etmesi öz saygısını yükseltmesinin yanında toplumsal saygınlığını da arttırmaktadır. Bu bağlamda kişiler kimi beklentilerini karşılamak ve psikolojik tatmin elde etmek için çalışmaya ynelmektelerdir (Keser, 2011, ss. 60).

Aynı zamanda bireyler, toplumsal yaşamın bir parçası olma ve kendini bir gruba ait hissetme güdüsüne de sahiplerdir. Bu bağlamda toplumda kendisine yer bulabilme amacı iş yaşamına girmeyi desteklemektedir. Çalışma eyleminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi kişiye başarı ve saygınlık kazandırıp, itibar kaynağı olarak kendini gerçekleştirmesine olanak sağlar (Keser, 2011, ss. 62-65). Böylece bireyler toplumda saygınlık kazanabilmektelerdir. Bu sebepler bireylerin çalışma hayatına girmelerini tetiklemektedir.

Çalışmanın önemine dair yapılan birçok araştırmada, bireylerin bundan sonraki yaşamını devam ettirebilecek kadar gelirleri olsa dahi çalışmaya devam edecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan birinde “piyango sorusu” kullanılmış, bireylere “piyangodan büyük ikramiye kazandınız veya size yüklü bir miras kaldı ve artık çalışmak zorunda olmadan hayatınızın geri kalan kısmını rahatça yaşayabilirsiniz, böyle bir durumda çalışmaya devam eder misiniz?” sorusu yneltirmiştir. Araştırmadaki katılımcıların mesleki pozisyonları birbirinden çok farklı olmasına karşın (yönetici, mavi yakalı işçi, işsiz), katılımcıların büyük çoğunluğu çalışmaya devam edeceklerini belirtmektelerdir (Turgut ve Tevrüz, 2003, ss. 58). Sonuç olarak çalışmanın öncelikli amacı ekonomik gelir sağlayıp bireylerin hayatını devam ettirmesi olarak görülse de bireylere başarı sağladığı ve prestij kaynağı haline geldiği için çalışma istek ve arzusuna sahiplerdir.

1.3. Çalışma Hakkı

Çalışmanın sadece bir zorunluluk ve özgürlük olarak görülmesi yeterli değildir. Bireylerin zgrce, kendi yetenek ve becerilerine uygun bir işte çalışması sosyal haktan öte temel bir haktır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 48. maddede “Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.” ve 49. maddede “alışma, herkesin hakkı ve ödevidir. (Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/19

Md.) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır” ifadesi ile bu hak güvence altına alınmıştır (Kaya ve Gültekin, 2017, ss. 5-6). Çalışmanın temel hak olarak kabul edilmesi, devletlere “çalışma olanaklarını sağlama” ve “çalışanları koruma” fonksiyonlarını yükleyerek devletleri çalışma hayatının içine dahil etmiştir. Bu fonksiyonlar yalnızca imkân sağlama ve koruma ile sınırlı kalmamakta, çalışma öncesini, çalışma esnasını ve çalışma sonrasını da kapsayan birçok teminat sağlamaktadır. Çalışma öncesinde eğitim ve fırsat eşitliği, çalışma sürecinde iş güvencesi ve çalışanı koruyucu önlemler getirilmesi, çalışma sonrasında sosyal güvenlik sağlanması ve bir gelir güvencesinin sağlanması devletin sorumluluğuna giren aşamalardır (Koray, 2000, ss. 134).

1.4. Çalışma Türleri

Günümüzde çalışmanın gerçekleştirilmesi işe ve işin gerektirdiklerine göre çeşitlilik göstermektedir. Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşme, çalışma saatlerinde dönüşüm yaşanmasına sebep olarak, esnek çalışma, a-tipik çalışma gibi yeni çalışma şekillerinin çalışma hayatına girmesini sağlamıştır. Ancak bu çalışmada 4857 sayılı iş kanununa göre çalışma türü ve biçimlerine göre ayırım yapılacaktır. Çalışma türüne göre yapılan iş sözleşmeleri “belirli ve belirsiz süreli iş sözleşmesi” olarak ayrılırken, çalışma biçimi olarak “tam süreli veya kısmi süreli iş sözleşmesi” olarak ayrılmaktadır.

1.4.1. Belirli ve Belirsiz Süreli Çalışma

Belirli süreli çalışma, iş kanununda “Belirli süreli işlerde veya belli bir işin tamamlanması veya belirli bir olgunun ortaya çıkması gibi objektif koşullara bağlı olarak işveren ile işçi arasında yazılı şekilde yapılan iş sözleşmesi belirli süreli iş sözleşmesidir.” olarak tanımlanmıştır. Belirli süreli çalışmalarda işin başlayıp biteceği tarih, alınacak ücret, yapılacak iş sözleşmede belirtilir. Birden fazla yenilenmesi durumunda belirsiz süreli olarak kabul edilmektedir.

Belirli süreli iş sözleşmeleri yaygın olarak kullanılmamalarının yanında iş kanununa göre asıl olan belirsiz süreli sözleşmelerdir (Kaya, 2013, ss. 68-69). Belirli ve belirsiz süreli iş sözleşmelerinin uygulanmasında iş güvencesi farkları bulunmaktadır. Belirli süreli sözleşmeye tabii olarak çalışan kişi belirsiz süreli sözleşmeye tabii kişinin haklarının hepsinden yararlanamayabilir. Örneğin “kıdem tazminatı” hakkı belirli süreli sözleşmelerde bulunmamaktayken, belirsiz süreli sözleşmelerde gerekli koşullar sağlandığında alınmaktadır (Yorulmaz, 2010, ss. 205). Belirsiz süreli iş sözleşmeleri sağladığı genel imkanlarla çalışan açısından daha avantajlı ve güvenilir görünmektedir.

1.4.2. Kısmi Süreli ve Tam Süreli Çalışma

İş kanunu madde 63’te haftalık çalışma süresi 45 saat olarak belirlenmiştir. Bu sürenin tamamını aynı işverene bağlı olarak çalışan kişiler “tam süreli” olarak çalışıyor kabul edilmektelerdir. Kısmi süreli çalışma ise yine aynı kanunun 13. maddesinde “işçinin normal haftalık çalışma süresinin tam süreli çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az olarak belirlendiği iş sözleşmesi, kısmi süreli iş sözleşmesidir” olarak tanımlanmıştır. Çalışma süresinin azlığına ilişkin açıklama ise çalışma sürelerine ilişkin yönetmeliğinin 6. maddesinde, “İşyerinde tam süreli iş sözleşmesi ile yapılan emsal çalışmanın üçte ikisi oranına kadar yapılan çalışma kısmi süreli çalışmadır.” olarak belirlenmiştir. Haftalık 45 saat olarak belirlenen çalışma süresi “tam süreli çalışma”, bu sürenin üçte ikisine tekabül eden haftalık en fazla 30 saatlik çalışma ise “kısmi süreli çalışma” olarak kabul edilmektedir (Yargıtay Kararları, 2019, ss. 3107).

Part-time ya da yarı zamanlı olarak da bilinen kısmi çalışma, haftanın belirli günleri tam gün çalışma şeklinde olabileceği gibi aynı zamanda haftanın her günü belirli saatlerde de gerçekleştirilebilir. Ücret, çalışma süresi göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır. Çalışma süresi tam süreli çalışmadan az olduğu için kısmi süreli çalışmalarda ücret düzeyi asgari ücretin altında kalmaktadır. Ücrete ilişkin diğer eklentiler de çalışma süresine oranla hesaplanarak elde edilir (Yargıtay Kararları, 2019, ss. 3107).

Kısmi süreli çalışma ya da bir diğer deyişle part-time çalışma, çalışma süresi bakımından bireylere iş dışı zaman kazandırmasına rağmen çalışma süresinin düşük

olmasıyla beraber ücretin de aynı ölçüde az olması anlamını taşımaktadır. Düşük ücret kazandıran bu işler bireylere yaşamlarını idame ettirebilecek düzeyde gelir getirmeyebilir. Yapılan araştırmalarda kısmi süreli çalışan bireylerin yoksulluk oranlarının, tam zamanlı çalışan bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2. YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk kavramının tek bir tanımı bulunmamaktadır. Çünkü yoksulluk, ülkeler arası, bölgeler arası, hatta aynı bölgede bulunan iki farklı alanda bile değişiklik gösterebilmektedir. O yüzden yoksulluğu nesnel bir tanım olarak ifade etmek mümkün değildir (Erkul ve Koca, 2016, s. 616). Başka bir deyişle toplumların yoksulluk algısı, ülkelerin ekonomik özellikleri ve gelişmişlik düzeyleri, yoksulluğun tanımlanmasını farklılaştıran unsurlardandır (Erdugan, 2010, s. 9).

Yoksulluk genellikle maddi kaynakların yetersiz kalması olarak tanımlanmaktadır. Ancak yoksulluğu sadece maddi kaynaklardan mahrum kalmak anlamında kullanmak eksik görülmektedir. Çünkü günümüzde ekonomik hizmetlere erişimin yanında bireylerin sosyal olarak da ihtiyaçlarının giderilmesi gerekli hale gelmiştir (Aksan, 2012, ss. 11). Yoksulluk, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için asgari düzeyde bir gelire sahip olunamama durumunu ve ölçüt olarak normal kabul edilen hayat standardının altında yaşanması halini ifade etmektedir (Korkat, 2013, ss. 22). Genel anlamda yoksulluk, “toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam standardının mutlak veya göreceli olarak minimum düzeyinin altında kalan kişinin statüsü” olarak tanımlanır (TÜSİAD, 2000, ss. 95).

OECD, UNDP gibi uluslararası kuruluşlar yoksulluğu çok boyutlu bir kavram olarak ele almaktadırlar. Ekonomik imkanların yanı sıra yaşamın diğer alanlarında karşılaşılan imkansızlıklar, kısıtlamalar ve çaresizlikler de yoksullukla ilişkilidir. Hastalıklarla başa çıkamama, toplumda bir üye olarak kabul görmeme, politik özgürlüklere sahip olmama, insan haklarından mahrum olma vb. durumlar da yoksulluk çerçevesindedir. (Yüksel-Arabacı, 2017a, ss. 144-146).

Yoksulluk ilk bakışta gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak görünse de yalnızca ekonomik olarak büyümeyi gerçekleştirememiş olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Yani tüm ülkelerde var olan bir problem olup, yoksulluğun boyutu mekân ve zaman farklılıklarına göre değişebilmekte, ülkeler arasında yoksul olarak ifade edilen bireyler farklılık gösterebilmektedir (Özdemir ve Oğuz, 2018. ss. 773). Sonuç olarak yoksulluk, yalnızca az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmayıp, 1980’li yıllardan sonra küreselleşmenin de etkisiyle artan rekabetin başrolünü oynayan ve dünya ekonomisinde önemli yer edinen ülkelerin de sorunu haline gelmiştir (Güneş, 2010, ss. 8).

2.1. Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olması ve ölçümünde karşılaşılan zorluklar, yoksulluk türlerinin kategorize edilmesini zorlaştırmaktadır. En yaygın olarak kabul edilen temel iki görüş, parasalcı ve kapasite yaklaşımlarıdır. Parasalcı yoksulluk yaklaşımı, Dünya Bankası tarafından da kullanılmakta olup, maddi koşulları göz önüne almaktadır. Yoksulluğu tek boyutlu olarak ele aldığından, sübjektif yoksulluk yaklaşımına kıyasla daha somut verilere dayansa da yoksulluğun çok boyutlu yapısını yansıtmamaktadır. Mutlak ve göreceli yoksulluk parasalcı yaklaşım türleridir (Yüksel-Arabacı, 2021, ss. 5-7).

Kapasite yaklaşımı ise 1970’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlamış, Amartya Sen tarafından literatüre kazandırılmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından kullanılan kapasite yaklaşımı yoksulluğu çok boyutlu ele alarak yoksulluğun sosyal yönlerini de kapsama almakta bu doğrultuda daha derinlemesine bir analiz yapılabilmektedir (Yüksel-Arabacı, 2021, ss. 5-7).

2.1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunu ifade etmektedir. Yeme, içme, barınma ve giyim gibi en temel ihtiyaçlardan yoksun olma bu kavramı tanımlamaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, ss. 84). Bireylerin beslenme ihtiyaçları, yoksulluk ölçümleri için dikkate alınmaktadır. Ancak göz önünde

bulundurulacak ihtiyaçlar bireylerin yaşına, cinsiyetine ve çeşitli sebeplere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu nedenle, belirli bir ülkede yaşayan insanların tümü için tek bir kalori sınırlandırması mümkün olmamaktadır. Çünkü beslenme koşulları ülkeden ülkeye değişiklik göstermekte ve iklim koşullarına bağlı olmaktadır (Kakwani, 2003, ss. 4).

Mutlak yoksulluk, en yaygın olarak az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde görülen, hane halkının veya bireyin yaşamını idame ettirebilecek minimum refah seviyesinde olamaması durumudur. Bu yoksulluk türünün llmesinde, bireylerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duyduğu asgari tüketim gereksinimlerinin belirlenmesi gerekmektedir (Gündoğan, 2007, ss. 43).

2.1.2. Grelili Yoksulluk

“Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir veya harcamaya sahip olan birey veya hane halkı görelili anlamda yoksul sayılmaktadır” (TK, 2017, ss:7). Burada belirlenen sınır toplumun ortalama refah düzeyini dikkate almaktadır. Genellikle medyan gelirin belli bir oranı (%40-60) olarak kabul edilmektedir. Gelirler miktarına göre sıralanarak ortaya düşen gelir medyan gelir olarak belirlenir. Medyan gelirin altında kalan gelire sahip kesim görelili olarak yoksul sayılmaktadır.

Grelili yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmamasının yanında eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yararlanamama durumunu da içine alan bir kavramdır. Bu kavram, mutlak yoksulluğa göre daha geniş kapsamlı olup, hem bireylerin birtakım imknlara ulaşma sıkıntısını, hem de yoksun kaldığı hizmetleri ele almaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, ss. 84).

2.1.3. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk, Birleşmiş Milletler tarafından ortaya atılarak kullanılmaya başlanmıştır. İnsani yoksulluk, bireylerin insanca yaşamasını engelleyen birtakım yoksunlukları barındırır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, ss. 85-86). Bireylerin insanca yaşayabilmeleri için sadece maddi imknların yeterli görülmediği, sosyal ve kültürel

ihtiyaçlarının da kapsama alındığı düşüncesine dayanmaktadır. Bu sebeple, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği, sadece asgari düzeyde geçimlerini sağlayabilmek söz konusu olmazken maddi anlamda refaha kavuşmanın da önemini içermektedir. Bu doğrultuda kişilerin yoksulluk boyutlarını tek göstergeye indirgemenin yetersiz olduğu görüşüyle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 1990-2010 yılları arasında “İnsani Yoksulluk Endeksini” kullanmış, 2010’dan itibaren ise “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksini” geliştirmiştir. Elde edilen veriler her yıl “İnsani Gelişme Raporunun” ekinde yayımlanmaktadır (Yüksel-Arabacı, 2021, ss.103-105). Rapor “uzun ve sağlıklı yaşam”, “eğitim” ve “yaşam standardı” olmak üzere üç boyutta hanelerin yaşadığı yoksunlukları değerlendirerek 109 ülke ve 5,9 milyar insanı kapsama almaktadır (UNDP, 2021a).

2.2. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk kavramı tüm dünya ülkelerini ilgilendiren önemli bir kavram olmasına rağmen, yoksulluğun nedenleri ülkelerin ekonomik koşullarına göre çeşitlilik göstermektedir. Birleşmiş Milletler ölçeğindeki çalışmalarda yoksulluğun nedenleri kapsama alınmamıştır. Bu çalışmaların yanı sıra, bağımsız kaynakların yapmış olduğu çalışmalarda yoksulluğun nedenleri olarak gelir dağılımındaki dengesizlik ve küreselleşmenin getirdiği ekonomik sıkıntılara ver verilmiştir. (DPT, 2001a, ss. 127). Bunun yanında yoksulluğun nedenleri karmaşık bir yapıya sahip olup, iç içe geçmiş haldedir. Yoksulluğa neden olan durumları makro ve mikro olarak sınıflandırmak doğru olacaktır (Odabaşı, 2009, ss. 17). Yapısal problemler ve sosyo-ekonomik sorunlar yoksulluğun makro nedenlerini oluşturmakta iken, bireylerin kendi özelliklerinden dolayı oluşan durumlar ise mikro nedenleri oluşturmaktadır.

2.2.1. Makro Nedenler

2.2.1.1. İşgücü piyasasının durumu

Ekonomik büyümenin sınırlı olduğu bölgelerde istihdam alanları kısıtlı olmaktadır. İş alternatifleri bu bölgelerde pek gelişmemiş olduğundan hazır halde bulunan işgücü kolayca sömürülebilmektedir. Bu durumda işletmeler veya işverenler çalışan bireylere sadece günlük yaşamlarını idame ettirebilecek ölçüde gelir

sağlamaktadırlar. Bunun sonucunda çalışanlar gelirleri biriktirme imkânına sahip olmamakta, ilerleyen dönemler için bir yatırım yapamamaktadır. Bunun en güzel örneğini mevsimlik işçiler oluşturmaktadır (Bilen ve Çalışır, 2013, ss. 328). Bu durumda işgücü piyasasında yer almayanlar, istihdamda yer aldıkları halde yoksul halde olan bireyler yoksulluğa maruz kalmaktadırlar (Kulaksız, 2014, ss. 95). Bireylerin işsiz olması ve bir gelir elde edememeleri yoksulluğa sebep olmakla birlikte, bireylerin çalışması, her zaman yoksul olmadıkları anlamına gelmemektedir (Kayataş, 2014, ss. 11).

2.2.1.2. Enflasyon

Enflasyon, sabit ücretle çalışan bireylerin satın alma gücüne etki ederek, bu bireylerin yaşam standartlarını düşürmektedir. Düşük gelirlerle geçimini sağlayan bireylerin enflasyon sebebiyle yoksulluğu daha da derinleşmektedir. Gelirlerinin tamamını tüketim ihtiyaçlarına ayırarak karşılayan hane halkları ihtiyaçlarının tamamını karşılayamayacak durumda kalmaktadır (Yüksel-Arabacı, 2017b, ss. 187).

Enflasyon yoksulluğa neden olan ekonomik unsurların temelini oluşturmaktadır. Sermayenin elde ettiği gelirler ile emek gelirleri arasında dengesizlik yaratmakta ve emek gelirleri üzerindeki negatif etkiye sahip olmaktadır. Geliri yüksek olan bireylerin enflasyon karşısında önlem alma imkanları bulunurken; sabit gelire sahip olan bireyler bu imkanlara erişememekte ve bu durum yoksulluğa neden olmaktadır (Altınışık ve Peker, 2008, ss. 106).

2.2.1.3. Gelir dağılımındaki adaletsizlik

Gelir dağılımı adaletinin asıl amacı, zengin bireyler ile yoksul bireyler arasındaki farkın minimum seviyeye düşürülmesidir (Çalışkan, 2010, ss. 102). Adil gelir dağılımı, farklı gelir elde eden bireyler arasında, büyük gelir farkının olmamasına olanak sağlar. Bu yüzden gelir dağılımının adaleti ülkeler açısından önem teşkil etmektedir. Gelir adaletinin sağlanamadığı ülkelerde yoksulluk da ortaya çıkmakta, bu durum hem ekonomik hayatı hem de sosyal hayatı etkilemektedir. Bireyler yoksullukla mücadele etmek zorunda kalırken, diğer yandan da toplumsal huzur bozulmakta, sosyal barış ortamı kurulamamaktadır (Kuştepeli ve Halaç, 2004, ss. 18).

2.2.1.4. Hızlı nüfus artışı

Yoksulluk ile hızlı nüfus artışı arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Yüksek nüfus, bireylerin doğal kaynaklara olan erişimini kısıtlamakta, bu durum refah seviyesini önemli ölçüde düşürmektedir. (Şenses, 2009, ss. 153-154). Hızlı nüfus artışı, ülkelerin üretim seviyesini arttırırken bir yandan da tüketimini arttırmaktadır. Özellikle coğrafi nitelikleri açısından dezavantajlı konumda bulunan ülkelerde gözlenen nüfus artışı, yoksullaşmaya neden olmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009, ss. 2668). Çünkü bu ülkelerde iklim şartları hali hazırda üretimin önünde engel teşkil ederek nüfus artışı tüketim seviyesini daha çok arttırmakta ve üretim ile tüketim seviyesi birbirini dengelememektedir. Toplumun en küçük yapısını oluşturan ailelerin kalabalık olması ve hızlı nüfus artışı kişi başına düşen gelirin azalmasına yol açmakta ve yoksulluk sorununu beraberinde getirmektedir. Bir ülkede ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için nüfus artış hızının milli gelir artış hızından az olması gerekmektedir.

2.2.1.5. Ekonomik krizler

Ekonomik krizler ekonomik hayatın bir parçası olmakta ve günümüzde gerek sanayileşmiş ülkelerde gerekse az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde krizler kendini göstermektedir. Ekonomik krizlerin ülkelerin şartlarına göre değiştiği ve etkilerinin farklı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin gelişmiş ülkelerde krizin kaynağı, finans, borsa ve bankacılık üzerinden olurken, gelişmekte olan ülkelerde ise ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak yaşanan krizler meydana gelmektedir. Az gelişmiş ülkelerde oluşan krizler ise bireylerin temel gereksinimlerini karşılarken yaşadığı zorluklar sebebiyle oluşmakta ve ülkenin bütçe ödemeler dengesinde kendisini göstermektedir (Alpago, 2018, ss. 1149). Krizin kaynağı fark etmeksizin ekonomik piyasaya yansımaktadır. Enflasyonun yükselmesi ve fiyatlardaki ani artışlar karşısında geliri sabit olan kesimin satın alma gücü düşerek yoksulluk tehlikesiyle karşılaşması muhtemeldir.

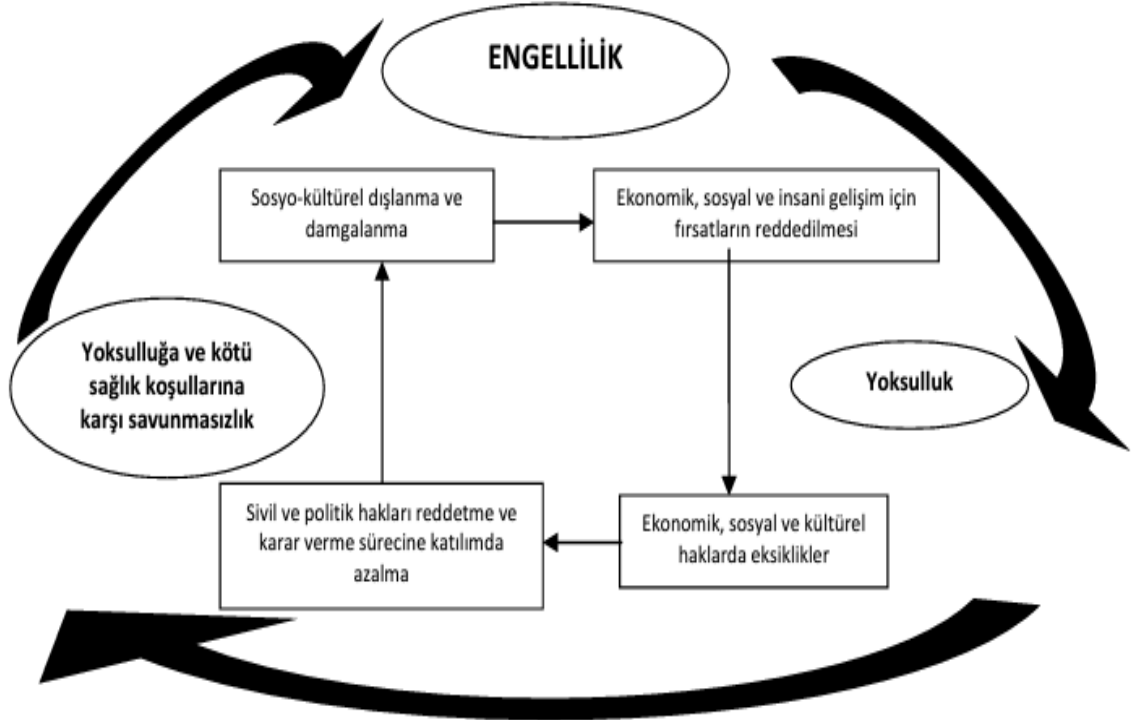
2.2.2. Mikro Nedenler

2.2.2.1. Engellilik

Engelli bireylerin toplumda ihtiyaçlarını karşılamaları, diğer bireylere nazaran daha güçtür ve bu yüzden ekonomik anlamda yükümlülükleri daha fazla olmaktadır. Örneğin, sabit gelirle çalışan ve engelli bir çocuğa sahip olan bireyin tüketim harcamaları artmaktadır. Bu durum bireyleri yoksulluğa itmektedir (Besiri, 2009, ss. 370).

Diğer yandan engellilerin işgücüne katılımları da önemli bir unsurdur. Çalışma durumunda olmayan engelli bireylerin iş bulamama durumları söz konusu olduğundan yoksulluk faktörü ortaya çıkmaktadır. Bu durumda engelli bireyler, yoksullaşma riskini daha fazla taşıyan toplumsal kesimi oluşturmaktadır (Erdugan, 2010, ss. 72).

Şekil 1. Engellilik ve Yoksulluk Arasındaki İlişki

Kaynak: Purutçuoğlu ve Doğan, 2017, ss. 351.

2.2.2.2. Demografik özellikler

İşgücü piyasası içerisindeki eşitsizlikler yaşa bağlı olarak bireyleri etkilemektedir. Yaşlılık döneminde bireyler yoksullukla yüzleşmektedir. Bunun sebebi gençken işgücü piyasasında hiç bulunmamış ya da kayıt dışı istihdamda yer almış olmasıdır. Dolayısıyla sosyal güvenlik sigorta priminin ödenmemiş olması durumu, yaşlı bireyleri etkileyerek yoksullukla karşılaştırmaktadır (Karadeniz ve Öztepe, 2013, ss. 92).

Cinsiyet açısından ise toplumda hâkim olan ataerkil düşünce yapısı kız çocuklarının eğitime devam etmemesi, okula gönderilmemesi yönünde olup toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır. Bu rolün anlamı kadınların ev işlerinden sorumlu olması, çocuk bakmakla yükümlü olması ve evlendikten sonra eşinin sorumluluğunu üstlenmesidir. Bu sebeple kadınlar eğitim hayatından yoksun olup erkekler okula gönderilmektedir. Oysa eğitimi tamamlamış olan, eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar düzenli, güvenceli ve iyi maaşlı işlerde çalışabilmektedir. Bundan yoksun bırakılan kadınlar, işsizlik sorunuyla karşılaşmakta ya da güvencesiz ve kayıt dışı sektörlerde çalışmaktadır. Tüm bunlar kadınların cinsiyete bağlı olarak yoksulluk sorunuyla karşılaşmalarının önünü açmaktadır (Tire, 2017, ss. 106). Kadınların istihdamda yer alabilmeleri erkeklere kıyasla daha zor olmaktadır. Kadınların cinsiyet ayrımcılığına maruz kalması, onları işgücü piyasasında dezavantajlı konuma getirmektedir. Bunun yanında aile baskısı, geleneksel düşünce yapısı kadınların iş hayatında yer almalarının önüne geçmektedir. Bu sebeple kadınlar iş imkanlarına erişimde sıkıntı çekmekte ve yoksul durumda kalmaktadırlar (Kayataş, 2014, ss. 13). Bunun yanında kadının ev içindeki sorumlulukları, anne ve eş rolü gibi unsurlar sadece kadına atfedilen işler kadının çalışma hayatında aktif olarak yer almasını zorlaştırmaktadır.

Öte yandan hane halkındaki fertlerin eğitim ve yaş durumu da yoksulluğu etkilemektedir. Hanede yaşayan kişi sayısı, yaşı, bağımlılık durumu ya da niteliği hanenin yoksulluğunu belirlemektedir. Yapılan araştırmalarda hanehalkı reisinin eğitim seviyesinin yükselmesiyle genellikle yoksulluk oranının düştüğü gözlenmektedir (Şenses, 2009, ss. 160). Eğer ülkeler güçlü bir eğitim politikasına ve seviyesine sahipse, nüfus eğitilme imkanına sahip olur. Eğitilerek nüfusa statü kazandırılması, ekonomik kalkınmayı da güçlendirebilir ve nitelikli iş gücü istihdamda yer almış olmaktadır.

Tablo 1. 2020 Yılı Hane Halkı Yoksulluk Oranları

Hanehalkı tipi	Yoksulluk yüzdesi
Tek kişilik hanehalkı	14,2
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	15,4
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	21,2
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	27,4

Kaynak: TÜİK, 2020a.

2020 yılı TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, medyan gelirin %60'ına ve hanehalkı tipine göre yoksulluk oranı verilerine göre yoksulluk oranının en düşük olduğu hane %14,2 ile tek kişilik hane halkından oluşan hanelerdir. Bu oranı %15,4 ile çekirdek aile bulunmayan ve birden fazla kişiden oluşan hanehalkı takip etmektedir. Yoksulluk yüzdesinin en yüksek olduğu hane tipi ise %27,4 oranıyla en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkıdır. Verilerde görülebileceği üzere hanedeki fert sayısının artması yoksulluk seviyesini de arttırmaktadır.

2.2.2.3. Düşük eğitim düzeyi

Eğitim düzeyi, yoksulluğu belirleyici unsurlardan bir tanesidir. Bu yüzden eğitim ile yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. İstihdamda yer almanın şartları yeterli eğitim düzeyinden geçmekte, birey bunları taşıyorsa çalışma hayatında kendine yer bulabilmektedir. Bu nedenle beşerî sermaye yoksulluk açısından önem taşımaktadır (Akat, 2005). Bunun yanında eğitim düzeyi, bireylerin bilgi ve beceri düzeylerini sağlama aracı olduğundan, emek piyasasına katılımını etkilemekte ve bireylerin hayat standartlarının gelişimine katkı sağlamaktadır (Şeker, 2008, ss. 49).

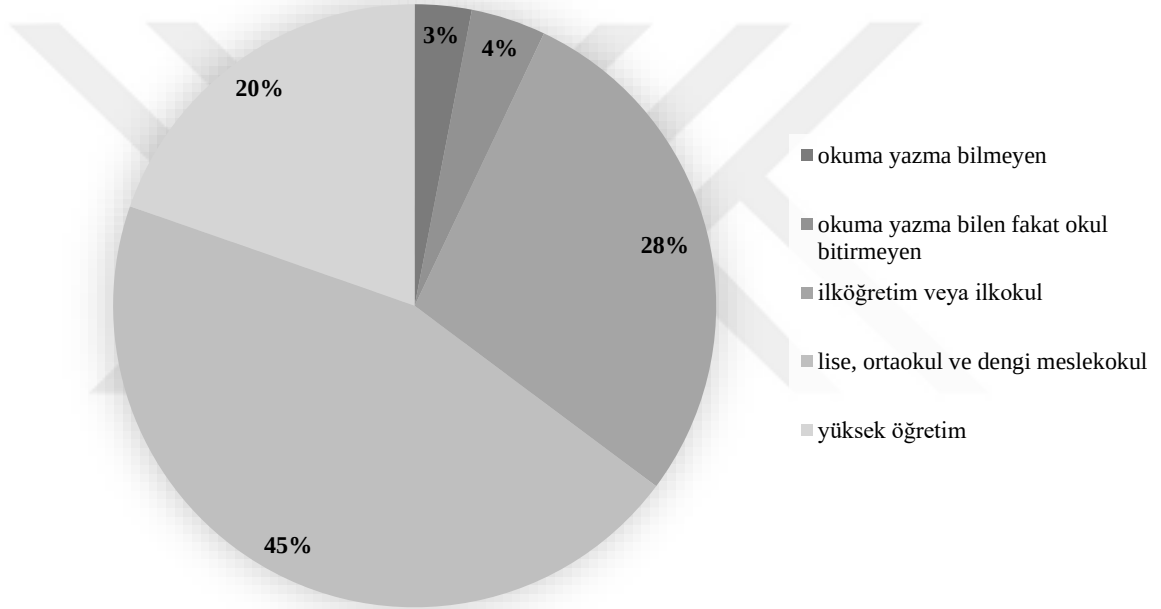
Türkiye'deki eğitim sistemine bakıldığında ve batıdaki ülkeler ile karşılaştırıldığında eğitimin gelişimi yavaş bir halde gerçekleşmiştir (Bilen ve Çalışır, 2013, ss. 333). 2019 yılının TÜİK verilerine göre %50 yoksulluk riski kapsamındaki eğitim durumu dikkate alınarak belirlenen yoksulluk oranları aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2019)

Eğitim Derecesi	Yoksulluk Derecesi (%)
Okur Yazar Olmayan	26,7
Bir Okul Bitirmeyen	25,7
Lise Altı Eğitimli	14,0
Lise ve Dengi Okul	8,3
Yükseköğretim	3,2

Kaynak: TÜİK, 2020a.

Şekil 2. Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2020b.

2020 TÜİK verilerine göre, Türkiye’de eğitim düzeyinin dağılımı Şekil 2’de verilmiştir. Okuma yazma bilmeyen ve bir okul mezunu olmayanların oranı toplam nüfus içerisinde %7 iken bu kesim içerisindeki yoksulların oranı okuma yazma bilmeyenlerde %26,7 ve bir okul bitirmeyenlerde ise yüzde 25,7’dir. Diğer bir ifadeyle temel eğitim almayanların arasında yüksek bir kesim yoksulluk çekmektedir. Türkiye’de zorunlu eğitim 12 yıl olmakla birlikte toplum %35’i lise ve altı eğitime sahiptir. Aynı zamanda yoksulluğun en yaygın olduğu kitledir. Bireylerin hiç eğitim almamış olması veya temel eğitimi dahi tamamlamamış olmaları işgücü piyasasına girmelerini zorlaştırarak, bireyleri yoksullaştırmaktadır. Lise ve dengi okul bitirenlerin oranı %45 ile ülkemizdeki en yaygın

eğitim düzeyini göstermektedir ve bu eğitim seviyesinin arasındaki yoksulluk %8,3 ile zorunlu eğitimi tamamlamamış olanlara kıyasla düşüktür. Yüksek öğretim mezunları arasındaki yoksulluk oranı ise %3,2 ile bu grubun en az yoksulluk oranını taşımaktadır. Üniversite eğitimi tamamlamış bireylerin, diğer bireylere nazaran iş bulma olasılıkları daha yüksek olup, zamanın getirdiği yenilikler ve teknolojik bakımından beyaz yaka olarak adlandırılan işçi sınıfı ihtiyacı artmaktadır. Böylece üniversite mezunları bu boşluğu tamamlamaktadır. Öte yandan, yüksek öğretim mezunlarının nüfusa oranı 2020 yılı itibarıyla %20'dir ve bu oranın günden güne artması, işgücü piyasasına girmesinin önünü keserek, yoksulluk oranlarını arttırmaktadır.

Eğitim seviyesinin yetersiz kaldığı dolayısıyla işin gerektirdiği niteliklere sahip olmayan bireyler iş gücü piyasası içerisinde yer alamamaktadır. Bu yüzden herhangi bir gelirden yoksun olan bireyler işsizlik olgusuyla karşılaşmaktadır. Temel ihtiyaçlarını ve sosyal ihtiyaçlarını gidermekte zorluk yaşayan bu bireyler yoksullaşmaya da maruz kalmaktadırlar. Düşük eğitim seviyesi, alınan eğitimin yetersiz oluşu istihdam edilmemenin en önemli faktörlerini oluşturmaktadır. Bu durumda iş ile bireyin yetkinliklerinin uyuşmaması durumu gerçekleşir (Şenses, 2009, ss. 460).

2.2.2.4. Ücret sorunları ve işyeri yönetiminden kaynaklı sorunlar

Çalışanların genellikle tek geçim kaynağı olan ücret, toplumda tüm kesimleri ilgilendiren önemli bir husustur. Türkiye örneği ele alındığında, belirlenen asgari ücret yoksulluk sınırının altında kalmakta ve yeterli olmamaktadır. Tek bir bireyin ihtiyaçlarına bile yeterli gelmeyen asgari ücret, çalışan bireyin bakmakla yükümlü olduğu bireyleri göz ardı etmektedir. Asgari ücret, bir sosyal politika aracıdır. Çalışanların adil bir pay almasını ve refah seviyesinin yükseltilmesini amaçlamakta iken uygulanan ekonomik politikalar ile sosyal yönünü yitirmeye başlamıştır (Hız, 2014, ss. 169).

İşyeri yönetiminden kaynaklı sorunlar ise, işyerindeki sıkıntılar, ast ve üst ilişkilerinin yeterince gelişmemiş olması ve yönetimde bulunan bireylerin çalışanlara baskıcı tutum sergilemesi çalışanların huzursuzluğa neden olmakta ve işyerinden ayrılma durumlarına yol açmaktadır. Bu nedenle işten ayrılan bireyler ücret elde edememekte ve yoksulluk sorunuyla karşılaşmaktadırlar.

İşgücü piyasasındaki talep her durumda bireylerin istediği şartlarda olmayabilir. Bireylerin nitelikleriyle örtüşmeyen işler bireylerin var olan iş talebini karşılamamaktadır. Bunun en iyi örneğini üniversite mezunları oluşturmaktadır. Çünkü bu bireyler hem ücret bakımından hem de kariyer bakımından şartları elverişli olan işleri tercih etmek istemektedirler. Bu yüzden istedikleri şartlarda iş bulamayınca iş gücü piyasasının içinde yer alamamaktadırlar.

2.3. Dünyada Yoksulluk

Yoksulluk tüm dünyanın ortak sorunlarından biridir. Bütün ülkelerde bulunan yoksullar genellikle yeterli besin alamazlar, eğitim imkanlarına daha az erişim sağlarlar ve sağlıklı bir yaşam sürdüremezler. Bu nedenle yoksulluğa karşı çözüm üretebilmek, en acil küresel hedeflerden biridir (Roser ve Ortiz-Ospina, 2013).

Asgari yaşam imkânlarına ulaşım sağlayamayan kişi yoksul olarak adlandırılmaktadır. Dünyada, II. Dünya Savaşına kadar mutlak yoksulluk kavramı kullanılırken 1970'lerden itibaren ise göreceli yoksulluk kavramı yaygınlaşmaya başlamıştır. Başka bir deyişle gelişmiş ülkelerde 1970'lerden itibaren göreceli yoksulluk kavramı kullanılırken, mutlak yoksulluk ise gelişmekte olan ülkelere yoğunlaşan bir sorun haline almıştır (Yüksel-Arabacı 2021, ss. 10). 1820-2015 yılları arasında dünyadaki mutlak yoksulluk verileri incelendiğinde yoksulluk iniş trendindedir. Bunun en önemli nedeni II. Dünya Savaşı sonrası gelişmiş ülkelere büyümenin ve refah devleti uygulamalarının etkisiyle yoksulluğun azaltılmasıdır. Bu sebeple özellikle 1950-1970 yılları arasında aşırı yoksul oranında keskin bir düşüş yaşanmıştır (Yüksel-Arabacı, 2021, ss. 37-38). İkinci Dünya Savaşından sonra artan yoksulluk karşısında dünyada yoksullukla mücadele etmek amacıyla kurulan, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, ILO gibi kuruluşlar varlığını sürdürmektedir (Danışoğlu, 2004, ss. 225).

Dünya Bankası, yoksulluğun küresel boyutta anlam kazanmasında etkili olan ve yoksulluğa karşı önemli mücadeleler sürdüren kuruluşlardan biridir. Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki yoksullukla mücadeleyi hedeflemektedir. Yoksulluğu refahtaki belirgin eksiklik olarak kabul etmekte olan Dünya Bankası, ölçümde gelir ve tüketimi (özellikle tüketimi) gösterge olarak kullanmakta, bu anlamda parasalcı bir yaklaşım benimseyerek

yoksulluğu gelir-tüketime göre belirlenmiş yoksulluk çizgisine göre ele almaktadır. 1990 yılında “uluslararası düzeyde yoksulluğu hesaplayabilmek ve ülkelerarası karşılaştırmalar yapabilmek” amacıyla “uluslararası yoksulluk sınırı”nı geliştirmiştir. İlk olarak 1 dolar olarak belirlenen yoksulluk sınırı zaman içerisinde yenilenerek günümüzde 1,90 dolar kabul edilmektedir. Tüm dünya tarafından kabul edilen ve yaygın olarak kullanılan 1,90 dolarlık miktar aşırı yoksulluğun mutlak sınırı olarak kabul edilmiş ve dünyadaki en yoksul ülkeler dikkate alınarak hesaplanmıştır (Yüksel-Arabacı, 2019, ss.123-137). Dünya bankasının parasalcı yaklaşıma (gelir-tüketime) göre belirlediği 1,90 dolarlık mutlak yoksulluk sınırının yanında 2018 yılından itibaren yoksulluğu çok boyutlu olarak da ölçmektedir. Yoksulluğun çok boyutlu yaklaşımla ölçümünde mutlak yoksulluk sınırı ile tespit edilenden çok daha fazla yoksul tespit edilmektedir.

Dünya bankasının yanı sıra Birleşmiş Milletler ise kapasite yaklaşımını benimseyerek 1990 yılından itibaren yoksulluğun diğer boyutlarıyla beraber ölçümünü sağlayan bir başka önemli kuruluştur. Bireylerin yapabilirlikleri üzerinde durularak yoksulluğun çok boyutlu ele alınması gerektiği düşüncesi ile çok boyutlu yoksulluk endeksleri çerçevesinde yoksulluğu ölçmektedir. Birleşmiş Milletler 2010 yılına kadar yoksulluğu çok boyutlu olarak “İnsani Gelişme Endeksi” ile ölçmekteydi. 2010 yılından itibaren ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından, “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi” kullanılmaktadır. Bu endeks, yoksulluğu eğitim, sağlık ve yaşam standardı olarak 3 ayrı boyut ve bu 3 ana boyutun altındaki 10 gösterge ile analiz etmektedir (UNDP, 2021b, ss. 6). Söz konusu endeks, bireylerin yaşam kalitelerine bağlı olarak geçirdikleri yaşam sürelerinin kısa olmasını, beslenme, içme suyu gibi kaynaklara erişememelerini, temel eğitim haklarından yoksun kalmalarını, yoksulluğun parasal olmayan diğer boyutlarını ölçmektedir.

Yoksulluk tüm ülkeleri ilgilendiren sosyal bir sorun olup, tüm kuruluşların üzerinde dikkatle durduğu, yoksullukla mücadele etmek amacıyla politikaların üretildiği hassas bir konu haline gelmiştir. Çünkü yoksulluk kavramı küresel çapta etkilerini sürdürmektedir. İlk küresel kriz olan 1929 yılında Amerika’da yaşanan ekonomik krizin sonucunda 50 milyon insan işsiz kalarak dünyadaki toplam üretim seviyesi %42 oranında azalış göstermiştir. Bu yaşanan krizle beraber birçok insan yoksulluk ordusunu oluşturmuştur (Armağan, vd. 2012, ss. 319). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksine geçmeden önce yayınladığı İnsani Gelişme Raporunda dünya çapında yoksulluğun hızlı bir biçimde arttığı görülmekte, gerekli tedbirlerin alınmaması halinde dünyanın “zenginler” ve “yoksullar” adı altında iki farklı tarafa ayrılacağı belirtilmektedir (Sapancalı, 2001, ss. 129). Yine Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının yayınladığı 1999 yılı raporunda, en zengin olan %20 kesim ile en yoksul olan %20 kesim arasındaki farkın normal dereceden fazla olduğu belirtilmektedir. Dünyanın en zengin kişilerinden 200’ü gelirlerini iki katına çıkarmışlardır. Diğer yandan, dünyada 80’den fazla ülkenin daha yoksul bir duruma geldiği de belirtilmiştir (Leba, 2001).

2002 yılının Ağustos ayında Güney Afrika’nın Johannesburg kentinde Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi toplanmıştır. Bu toplanmanın sonucuna göre, dünyadaki 1.2 milyar insanın günde 1 doların altında çalıştığı, dünya nüfusunun yarısının da 2 dolardan daha az bir ücretle çalıştırıldığı belirtilmiştir. Bundan dolayı, sağlık problemleri, açlığa maruz kalma, işsizlik, çaresizlik gibi durumlar meydana gelmektedir (Uzun, 2003, ss. 157-158).

Yoksulluk son yıllarda küreselleşme ile beraber kullanılmaya başlanmıştır. Küreselleşme ile birlikte yoksulluğun arttığı gözlenmekte olup, dünya ülkelerinin birçoğunda bu durum hissedilmiştir. Buna örnek olarak Afrika, Güneydoğu Asya, Orta ve Güney Amerika’da yoksulluğun yaygın olduğu bilinen bir gerçektir. Gelişmekte olan ülkelerde ise ekonomik büyüme sağlanırken, adil gelir dağılımı sağlanamamakta ve refah seviyesi eşit bir şekilde dağılım göstermemektedir (Fisunoğlu, 2010, ss. 328).

Yoksullukta 2000 yılı itibarıyla düşüşün nedeni Binyıl Kalkınma Hedefleridir. 2000 yılında Birleşmiş Milletler çatısı altında toplanan Binyıl Zirvesi, 189 ulus temsilcisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. İnsani kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması amacıyla oluşturulan eylem planı 2015 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere kabul edilmiştir. Binyıl Kalkınma hedefleri 8 temel amaç içermektedir. Bunlar;

1. “Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak
2. Herkes için evrensel ilköğretim sağlamak
3. Cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi
4. Çocuk ölümlerini azaltmak
5. Anne sağlığını iyileştirmek
6. HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele
7. Çevresel sürdürülebilirliği sağlama
8. Kalkınma için küresel bir ortaklık kurmak” (Tuna, 2010, ss. 12-13).

Binyıl Kalkınma Hedeflerinin uluslararası ölçekte kabul edilmesiyle beraber yoksulluk oranlarının düşüşü Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3. Bölgelere Göre Günde 1.90 ABD Doları Yoksulluk Sınırında Yoksulluk Oranları

Bölge	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2015	2016	2017	2018
Dünya	36,2	34,3	29,7	28,9	25,7	20,9	18,4	13,8	10,7	10,1	9,7	9,2	-
Doğu Asya ve Pasifik	60,9	53,2	40,4	37,9	29,1	18,3	14,8	8,1	2,6	2,1	1,7	1,4	1,2
Avrupa ve Orta Asya	3,1	5,2	7,0	7,7	5,7	4,7	2,7	2,0	1,8	1,5	1,3	1,3	1,1
Latin Amerika ve Karayipler	15,2	14,2	13,9	13,7	12,1	10,0	7,0	5,7	4,1	3,8	3,9	3,9	3,8
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	6,6	7,1	6,3	4,0	3,4	3,2	2,8	2,3	2,7	3,8	5,1	6,3	7,2
Güney Asya	48,7	46,2	41,6	-	39,8	34,9	30,6	20,9	15,2	-	-	-	-
Sahra-Altı Afrika	55,7	60,6	59,8	59,4	56,4	52,2	49,0	45,3	42,1	41,8	41,7	41,0	40,2

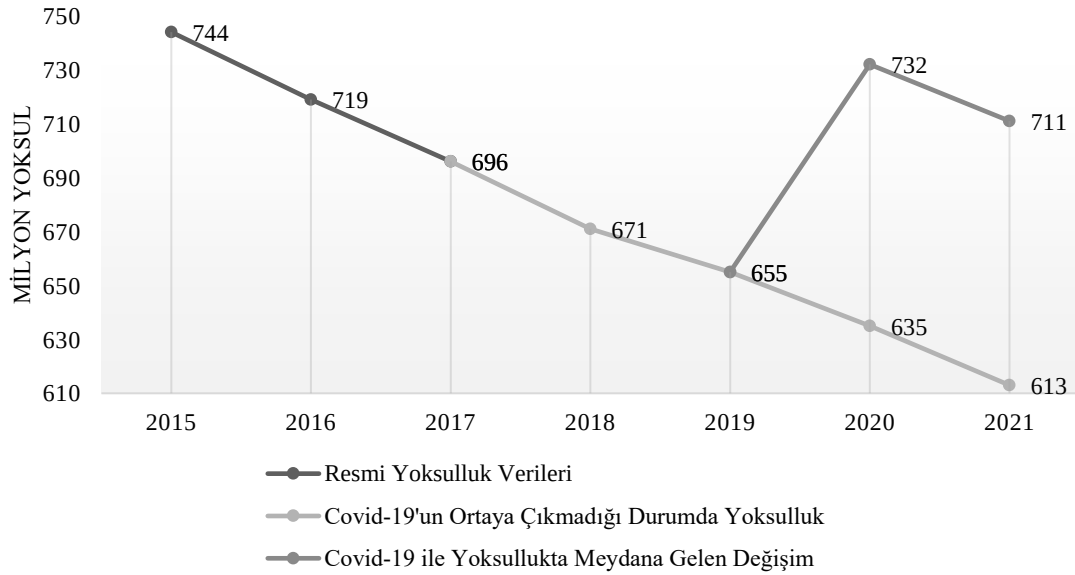
Kaynak: World Bank, 2020, ss. 55.

Dünya Bankasının 2020 yılında yayınladığı raporda 1990 yılından 2018 yılına kadar olan yoksulluk oranları Tablo 3’te verilmiştir. Sahra-Altı Afrika bölgesi diğer bölgelere kıyasla yoksulluk oranlarının en yüksek seyrettiği bölgedir. Yoksulluk oranındaki en büyük düşüşün Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde gerçekleşmiştir. Tüm bölgelerde yoksulluk oranları her geçen yıl önceki döneme göre düşüş yaşanmıştır.

Teknolojik gelişmelerle beraber artan üretim küresel bolluğu beraberinde getirmiştir. Öte yandan bu bolluğa rağmen, yoksulluk ve insani ihtiyaçlardan yoksun olma artarak devam etmektedir. Ayrıca kazanılmış olan toplam küresel gelir eşit dağılımdan uzak kalmakta ve gelir adaletsizliğine yol açmaktadır. Buna örnek olarak, 20 en zengin ülkenin ortalama gelirleri, fakir olan 20 ülkenin toplam 37 katını oluşturmakta olup, bu fark gün geçtikçe artmaktadır. Bu makasın daraltılması düşünülürken bu makas genişleme yolunda ilerlemektedir (Taş ve Özcan, 2012, ss. 426).

2019 yılında ortaya çıkan Covid-19 virüsünün yarattığı pandemi, küresel çapta birçok alana etki etmiştir. Üretimin yavaşlaması hatta durmasının ekonomik sonuçları yoksulluğu da etkilemiştir. Hanehalkı anketlerinin toplanmasının askıya alınması ise gerçek yoksulluk rakamlarının netlik kazanmasını zorlaştırmaktadır. Ancak küresel ekonomik beklentiler (Global Economic Prospect) yoksulluğun tahmini boyutunun ortaya koyulabilmesine olanak sağlamıştır. (Mahler, vd. 2021).

Grafik 1. 2015-2021 Dünya Yoksulluk Tahmini (Aşırı Yoksulluk) (Milyon Kişi)

Kaynak: Mahler, vd. 2021.

Grafik 1’de 2017 yılına kadar olan veriler tarihe geçmiş verilerdir ve düz gri çizgi ile gösterilmiştir. 2017-2021 arası açık gri kesik çizgi ile gösterilen kısım Covid-19 salgınının gerçekleşmemiş ihtimaldeki tahmini yoksulluk rakamlarını, koyu gri kesik çizgi ise Covid-19 sebebiyle beklenen tahmini yoksulluk rakamlarını göstermektedir.

Salgının 2020'de 97 milyondan daha fazla insanın yoksulluk içinde kalmasına yol açtığı görülmektedir. Yoksullukta elde edilen düşüş pandemi nedeniyle yaklaşık beş yıl gerilemiştir.

UNDP Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Ekim 2021 raporu 109 ülkeyi kapsamına alıp 5.9 milyar insandan oluşmaktadır. Bu bireylerin 1.3 milyarı çok boyutlu yoksulluğa maruz kalmakta ve bu kesimin 644 milyonu 18 yaşının altındaki çocuklar oluşturmaktadır (UNDP, 2021a).

2.4. Türkiye’de Yoksulluk

Yoksulluk, Türkiye’de uzun yıllardan beri süregelen bir sorun olmuştur. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren yaşanan I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrası kaynakların yetersiz kalması, ardından 1929 ekonomik buhranının yansımaları ülkede ekonominin zayıflamasına sebep olarak yoksulluğu arttırmıştır. II. Dünya Savaşından 1980’li yıllara kadar tarım sektöründe meydana gelen daralmanın, sanayinin gelişmesiyle birleşmesi kırdan kente göçe sebep olmuştur. Bu göçler “kırsal alandaki yoksulluğu kentlere taşımış” yoksulluk önemli bir toplumsal sorun haline gelmiştir (Yaşar ve Taşar, 2019, ss. 124-125). 1980’lerden sonra ise küreselleşmenin etkisiyle Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısını etkileyen değişimler meydana gelmiştir. Kırdan kente göç, serbest piyasa ortamı, işsizlik, terör olayları bunları oluşturmaktadır. Bu dönemde, gecekondulaşma, kent yoksulluğu, çarpık kentleşme gibi sorunlar daha görünür hale gelmiştir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, ss. 79-80).

Türkiye 1980’li yıllara kadar ılımlı bir politika izleyerek liberal çizgisini devam ettirmiştir. Liberal dönemin en belirgin hissedildiği zaman ise Demokrat Parti dönemidir. Bu dönemde, kamu yatırımları devam etmiş, devletçilik sisteminin en belirgin olduğu tek parti döneminde de devlet özel sektöre her türlü yatırım desteğini sağlamıştır. 1980 sonrası dönem ise, Demokrat Parti döneminden farklı olarak, Türkiye iktisadi yönünü değiştirerek devletin ekonomi içindeki ağırlığını küçültmeyi tercih etmiştir (Güneş, 2010, ss. 17). Türkiye’de uygulanan neoliberal ve özelleştirme politikaları sosyal devlet anlayışını etkilemiş, uluslararası pazarın beklentileri çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. Eğitim ve yetkinlik sahibi olmak istihdam edilmenin şartını oluşturmuş,

ekonomik büyümenin daralması ve işsizliğin artması iz bırakan bir sorun haline dönüşmüştür. Bu durumda bireyler yoksulluk sorunuyla yüzleşmek zorunda kalmışlardır (Atatanır, 2016, ss. 59). Düzenli sosyal hakların garantiye alınabildiği işgücü yapısı sağlanamaması da yoksulluğun belirgin olarak hissedilmeye başlamasına neden olmuştur (Güneş, 2010, ss. 25).

Türkiye ekonomik dönüşümünü henüz tamamen gerçekleştirmemiş bir ülkedir. 1970’li yıllardan itibaren küreselleşmenin de etkisiyle yaşanan tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş döneminde gerçekleşen iktisadi dönüşüm, 1980’li yıllar sonrası ise hizmet sektörüne evrilerek Türkiye için yapısal dönüşümlerin yaşandığı bir dönem özelliği taşımaktadır (Günçavdı ve Bayar, 2021, ss. 4). 24 Ocak 1980’de uygulanmaya başlanan ekonomik programlar da bu köklü değişimi desteklemiştir. 1990’lı yıllardan itibaren ise yaşanan ekonomik krizlerle beraber ekonomide daralmalar meydana gelmiş ve işsizlik artışı görülmüştür (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, ss. 68). Bu durum Türkiye’de gelir dağılımı yapısının bozulmasına, zengin ile yoksul kesim arasındaki farkın keskin olarak ayrılmasına sebep olmuştur. 2000’ler sonrası ise gelir dağılımı açısından dalgalı bir dönemdir. 2002-2007 yılları ekonomik istikrarın sağlandığı, Gini katsayısının en düşük düzeylerde seyrettiği ve gelir dağılımında iyileşmenin olduğu dönem olmuştur. 2008’den itibaren dış kaynaklı kriz etkisiyle yaşanan gelir dağılımındaki kötüleşme sonraki yıllarda da ekonomik büyüme gerçekleşmesine rağmen devam etmiştir. Bu durumdan, ekonomik büyümeden elde edilen kazanımların toplumun her kesimine ulaşmadığı sonucu çıkarılabilir (Günçavdı ve Bayar, 2021, ss. 9).

Günümüzde gelişmiş ülkelerde dahi yoksulluk olgusu devam etmekte, tamamen ortadan kaldırılamamaktadır. Fakat bu ülkelerin yaşam standartları ve imkanları göz önüne alındığında yoksul bireylerin daha da yoksullaşmasının önüne geçilmekte ve bakmakla yükümlü olduğu bireylere de asgari bir hayat standardı sağlanmaktadır. Bu durumda gelişmiş ülkelerin, sosyal politika araçlarını etkin bir biçimde kullanabildiği ve sosyal devlet anlayışının yüksek olduğu söylenebilir. Türkiye’de ise durum değişmektedir. 1961 yılından bu yana sosyal devlet anlayışının benimsenmesine rağmen yoksulluk giderek artmaya devam etmiş ve kalıcı bir çözüm bulunamamıştır (Altay, 2005, ss. 163).

İKİNCİ BÖLÜM:

GÜVENCESİZ ÇALIŞMA VE ÇALIŞAN YOKSULLUĞU

1. GÜVENCESİZ ÇALIŞMA

1970’li yıllardan sonra büyük bir ekonomik, siyasal ve sosyal değişime sebep olan neoliberal politikalar ve beraberinde yaşanan küreselleşme, çalışma biçimlerinde de önemli değişiklikler yaratmıştır. Neoliberal bakış açısının güvencesiz çalışmayı “geçici ve çözümü piyasa mekanizmasının işleyişine bağlı bir istihdam sorunu” olarak algılamasıyla beraber güvencesiz işlerin oluşmasının temelinde neoliberal ekonomik politikalar bulunmaktadır. Bir yandan küreselleşmeyle beraber şiddeti katlanarak artan küresel rekabet ortamıyla, diğer yandan neoliberal ekonomi politikalarının gereği olarak serbest piyasa koşullarının uygulanması ve özelleştirme uygulamalarıyla devletin ekonomideki rolünün daralması güvencesiz çalışmanın yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Neoliberal ekonomi politikaları istihdam üzerinde iki temel yaklaşım sergilemektedir. Birincisi istihdam maliyetlerinin işverenler tarafına yansımını minimize ederek maliyetleri en düşük seviyede tutmaktır. İkincisi ise istihdamın sahip olduğu kurumsal ve hukuki korumaları yıpratarak işgücünün kullanılma ve denetlenme gücünü arttırmaktır (Güler, 2015, ss. 157).

ILO güvencesiz çalışma kapsamında çok sayıda çalışma sürdürmektedir. Güvencesiz çalışmanın ülkelere, bölgelere ve iş gücü piyasalarının ekonomik ve sosyal yapısına göre değişiklik göstererek çok yönlü ve heterojen olmasına vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda çok sayıda bireyin güvencesiz istihdamda yer almasına rağmen insana yakışır işe sahip olmayan, uygun ücret, sosyal koruma ve haklara erişimi bulunmayan çalışanları tespit etmek güçtür (ACTRAV, 2012, ss. 23).

Güvencesiz istihdam Avrupa bölgesinde üzerinde durulan bir sorundur. Avrupa Parlamentosu “Çalışma Koşulları ve Güvencesiz İstihdama İlişkin Temmuz 2017 Kararı”nı kabul etmiştir. Söz konusu kararda güvencesiz istihdam “uluslararası ve ulusal standartlar ve yasalara uymayan ve/veya insana yakışır bir yaşam veya yeterli sosyal koruma için yeterli kaynak sağlamayan istihdam” şeklinde tanımlanmıştır (The European

Parliament, 2017). Avrupa Çalışma Hayatı Gözlemevi de güvencesiz çalışmanın çok yönlü karmaşık doğasına vurgu yaparak, kabul edilen evrensel bir tanımı olmadığı belirtilerek güvencesiz çalışma üç bileşende toplanmıştır. Bunlar:

- Belirli süreli işleri ve taşeron işçiliğini kapsayan “güvencesiz istihdam (insecure employment)”,
- İşsizlik durumlarında gelir desteği, işsizlik ödeneği gibi hakların sınırlı olduğu yeterli koruma sağlamayan “destekleyici olmayan haklar (unsupportive entitlements)”,
- Finansal araçlar bakımından başka geçim aracı bulunmayan tek geçim kaynağı çalışması karşılığı aldığı ücret olan “savunmasız çalışanlar (vulnerable employees)” olmak üzere bu üç özelliğin birleşimi güvencesiz istihdam olarak kabul edilmektedir (EurWORK, 2018). Burada savunmasızlık kavramı, karşılaşılan riskler karşısında kişilerin bunlarla başa çıkabilme yeteneklerinin olmamasıdır. Bu da bireylerin ya da hane halklarının yoksulluk riskini artıran bir durum yaratmaktadır.

Güvencesiz çalışma genel olarak düşük ücret, düşük çalışma saatleri veya düşük güvenlik sağlayan istihdamdır (CAW TCA, t.y. ss. 1). Bununla beraber güvencesiz çalışma, işyerinde çalışanların haklarının ve korumalarının olmaması ya da yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır (ILO, 2011). Farklı açıları bulunmasına karşın genellikle sosyal korumaya erişim eksikliği, düşük ücret, alt işveren uygulaması, belirsiz istihdam ilişkisi, sendikaya katılımın ve toplu pazarlık hakkının önündeki engeller güvencesiz işlere kaynak oluşturmaktadır (ACTRAV, 2012, ss. 27). Güvencesizlik riski yalnızca iş sözleşmesinin türüne bağlı değildir. Gönülsüz yarı zamanlı çalışma, işten çıkarmalara karşı temel sosyal korumanın bulunmaması, iyi bir yaşam standardı için yetersiz ücret düzeyi, sosyal koruma hak ve çıkarlarının sınırlı olması, herhangi bir ayrımcılığa karşı korumanın hiç ya da çok az olması, kariyer geliştirmesinde, planlamasında ve eğitimde destek sağlanmaması, toplu hakların ve temsil hakkının düşük olması, asgari sağlık ve güvenlik standartlarını karşılayamayan bir çalışma ortamı olmak üzere tüm bu faktörler güvencesizlik riskini arttırmaktadır (The European Parliament, 2017).

En genel anlamıyla güvencesiz çalışma, risklerin ve sorumlulukların işverenler tarafından işçilere devredilmesidir. İşverenler doğası gereği karlılığı arttırma amacıyla uygulanan düzenlemeleri aşmaya ve bu düzenlemelerdeki boşlukları fırsata çevirmeye çalışmaktadırlar. Enformel ekonominin tamamıyla güvencesiz olması yanında kayıtlı istihdamda da güvencesiz çalışma biçimleri görülmektedir (ILO, 2011). Kayıt dışı sektörün dışında belirli süreli çalışma, kısmi süreli (yarı zamanlı) çalışma, mevsimlik çalışma, çağrı üzerine çalışma, yevmiyeli işler, taşeron uygulaması gibi çalışma şekilleri de çalışanlar açısından güvencesizlik oluşturmaktadır (CAW TCA, t.y. ss. 1).

Belirli süreli iş sözleşmeleri ile çalışan bireyler geçici süreli çalıştıkları için kısa vadede istihdamda yer almaktadırlar. Genellikle daha düşük ücret kazandıran bu işlerde çalışanlar sözleşmelerinin uzatılıp uzatılmayacağı belirsizdir. Bu yüzden çalışanlar gelecek planlaması yapamamaktadırlar. Aynı zamanda bu işlerin sosyal korumadan yoksun olması güvencesizliği arttırmaktadır (ACTRAV, 2012, ss. 27).

Alt işveren uygulaması sayesinde firmalar üretimde ihtiyaç duyulan bazı hizmetleri kendi bünyelerinde üretmeyip, aynı hizmeti başka bir firmadan satın alabilmektelerdir. Bu uygulama alt işverende çalışanların emeğinin karşılığını alamaması ile sonuçlanmaktadır. Aynı işyerinde çalışan ve benzer işi yapan çalışanlar arasında hukuki statü bakımından fark oluşmaktadır. Bu fark alt işverene bağlı çalışanların yeterli hukuki güvenceye sahip olamamaları, sendikal haklardan yararlanamamaları, aynı iş yerinde çalışıp benzer işler yapıp, alt işverene bağlı olmayan çalışanlardan çok daha düşük ücret almalarıyla sonuçlanmaktadır (Güzel, 2010, ss. 28). Sendikal hakların yetersizliği veya yokluğu da güvencesiz çalışmanın karakteristik özelliklerindendir. Sendika üyeliğine ve toplu pazarlığa erişimi sınırlayan işler çalışanları güvencesiz hale getirmektedir. Özellikle üçüncü taraf aracılığıyla çalışan bireylerin sendikalaşmasında çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu statüde çalışanların ücretleri ve çalışma koşulları alt işveren tarafından belirlenmektedir. Geçici iş ilişkisiyle veya alt işverene bağlı şekilde çalışanlar halihazırda uygulanan toplu sözleşmesi olsa dahi bu sözleşme kapsamına alınmamaktadırlar (ACTRAV, 2012, ss. 28).

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısı günde 2 dolar seviyesiyle hayatını sürdürmektedir. Bununla beraber dünyanın birçok yerinde bireylerin bir işe sahip olması

yoksulluktan kurtulabilmelerini sağlayamamaktadır (ILO, 2015). Piyasada sadece istihdam yaratmak amacıyla güvencesiz işler oluşturulmaktadır. Bu işler ILO'nun tanımladığı “insana yakışır iş” özelliğini taşıyamamakla beraber bu işlerde çalışanların yoksullukla güçlü bir bağı bulunmaktadır.

Güvencesiz çalışma doğası gereği çalışan yoksulluğuna kaynak gösterilebilecek işleri tanımlamaktadır. Teorik olarak incelendiğinde güvencesiz istihdamda yer alan kişilerin özellikleri ile çalışan yoksulların özellikleri bazı benzerlikler göstermektedir. Güvencesiz istihdamın faktörleri olan en başta düşük ücretler olmak üzere, sosyal korumanın yetersizliği, part-time çalışma biçimleri, sendikal kısıtlamalar çalışan yoksulluğuna zemin hazırlamaktadır. Güvencesiz çalışmanın anlam ve kapsam olarak karşısında yer alan “insana yakışır iş” mantalitesi en etkili çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. ÇALIŞAN YOKSULLUK

2.1. Çalışan Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi

Yoksulluk kavramı kullanıldığında ilk akla gelen işsizlik olgusudur. Genellikle bireylerin istihdam edilirken yoksullukla karşılaşması beklenmeyen bir durumdur. Ancak 1970’li yıllardan itibaren uygulanan küresel piyasa ekonomi politikalarının etkisiyle, enformel sektörün yaygınlaşması ve yeni istihdam biçimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte iş gücü piyasalarında yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişim, emek piyasasında aktif çalışmasına rağmen yoksullaşan bireylerin ortaya çıkmasına sebep olarak “çalışan yoksul” kavramını doğurmuştur (Suğur, vd. 2010, ss. 86).

En genel anlamıyla çalışan yoksul; bireylerin istihdam halinde olmasına karşın yoksulluktan kurtulamamasıdır. Ancak istatistiksel bir kavram olan çalışan yoksulluğunun, ölçülmesinde ve tanımlanmasında farklı görüşler bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda çeşitli ülkelerin çalışan yoksul tanımlamaları verilmiştir.

Tablo 4. Literatürdeki Çalışan Yoksul Tanımlamaları

Ülke	Kaynak	Çalışmanın Tanımı	Yoksulluk Eşiği
Avrupa Birliği	Eurostat	-En az 15 saat istihdam edilmiş olma -Son yılda sıklıkla aktif durumda bulunma	-Düşük gelir eşiği: Ortalama hanehalkı gelirinin %60'ının altı (Görelî yoksulluk)
Fransa	-INSEE -Akademisyenler -Ulusal Eylem Planı (2001-2003/2003-2005)	-Yılın en az 6 ayını işgücü piyasasında geçirme (çalışarak ya da iş arayarak) -En az 6 ay çalışma -Bir yıl içerisinde en az 1 ay bir işe sahip olma	- Düşük gelir eşiği: Ortalama hanehalkı gelirinin %50'sinin (bazı durumlarda %60-%70) altı (Görelî parasal yoksulluk)
Belçika	-Ulusal Eylem Planı (2001-2003/2003-2005)	-Yılın en az 6 ayını işgücü piyasasında geçirme (çalışarak ya da iş arayarak) -En az 6 ay çalışma	- Düşük gelir eşiği: Ortalama hanehalkı gelirinin %60'ının altı (Görelî parasal yoksulluk)
İsviçre	-Federal İstatistik Bürosu -Akademisyenler	-Çalışma sürelerine bakılmaksızın bütün "aktif" bireyler -Tam zamanlı çalışan bütün bireyler (haftalık 36 saat veya daha fazla) -En az bir bireyin haftalık asgari 40 saat gelir getirici bir faaliyette bulunması	-Temel sağlık sigortası ve barınma maliyetleri ilave edilerek hesaplanmış eşik (İdari parasal yoksulluk)
ABD	-Nüfus Bürosu -Çalışma İstatistikleri Bürosu	-Aile bireylerinden en az birinin 1750 saat (44 hafta) çalışmış olması -Yılın en az 6 ayını (27 hafta) işgücü piyasasında geçirmiş olması	-Federal yoksulluk sınırı (Mutlak parasal yoksulluk)
Kanada	-Ulusal Refah Konseyi -Sosyal Kalkınma Konseyi -Politika Araştırma Ağı	-Toplam hanehalkı gelirinin %50'den fazlasının ücret, maaş ya da kendi hesabına çalışmadan gelmesi -Yetişkin bireylerin en az 49 hafta ya tam zamanlı (haftalık en az 30 saat) veya yarı zamanlı bir işe sahip olmaları ("Çalışan yoksulluğu: Nedenleri, boyutları ve çözüm ...") -Tam zamanlı/bütün yıl	Kanada düşük gelir istatistikleri (mutlak parasal yoksulluk) - Sosyal Kalkınma Konseyi görelî düşük gelir eşiği - Nispi düşük gelir eşiği: yıllık 20.000 dolardan az (Görelî parasal yoksulluk)
Avustralya	-Sosyal Politika Araştırma Merkezi	-Çalışma sürelerine bakılmaksızın bütün aktif bireyler	-Henderson mutlak yoksulluk sınırı (mutlak parasal yoksulluk)

Kaynak: Peña-Casas ve Latta, 2004, ss. 7.

Örneğin ABD Çalışma İstatistikleri Bürosunun yaptığı çalışan yoksul tanımı "yıl içerisinde en az 27 haftasını işgücünde geçiren fakat geliri yoksulluk sınırının altında kalan kişiler" iken ILO'nun tanımlaması "yoksul bir ailede yaşayan tüm çalışanlar"dır

(Gündoğan, 2007, ss. 10; Çavuşoğlu, 2012, ss. 24). Tablo 4’te çeşitli ölkelerin çalışan yoksul tanımlamaları verilmiştir.

Çalışan yoksulluğunun tanımlanması kapsamını da etkilemektedir. Örneğin yukarıdaki Tablo 4’te göröldüğü gibi Avusturalya Sosyal Politika Araştırma Merkezinin tanımlamasında çalışma sürelerine bakılmaksızın bütün aktif bireyler kapsama alınırken, ABD’de yılın en az 6 ayını iş gücü piyasasında geçiren bireyler kapsama alınmaktadır. Bu durum aynı koşullarda olan bireylerin Avusturalya’da çalışan yoksul kabul edilmesine karşın ABD’de çalışan yoksul olarak kabul edilmeyerek verilere yansımayacağı anlamını taşımaktadır. Aynı durum yoksulluk yaklaşımları için de geçerlidir. Ölkelerin kabul ettiği yoksulluk yaklaşımı göreceli olduğundan çalışan yoksulluğun kapsamını etkilemektedir.

Çalışan yoksulluğunun kavramsallaştırılmasında ve ölçölmesinde karşılaşılan diğer zorluk, birbirinden farklı iki analiz yönteminin kullanılmasıdır. Çalışma, kişinin istihdamdaki bireysel konumuyla elde ettiği gelirdir. Ancak yoksulluk, bireyin yaşıadığı haneye giren toplam gelirin hanedeki kişi sayısına oranıyla analiz edilmektedir. Çalışma, bireysel düzeyde incelenirken, yoksulluk ise kolektif düzeyde analiz edilmektedir (Erdoğdu ve Kutlu, 2014, ss.69-70). Eurofound’a göre çalışan kişiler yoksulluk riski altındaysa bunun sebebi yalnızca düşük ücretle çalışmaları değil, yaşıadıkları hanenin gelir seviyesinin yaşamlarını belirli bir düzeyde sürdürmede yetersiz kalmasıdır. Buna göre yoksulluk sınırının çok üstünde ücret alan bir kişi, hanedeki gelirin tek kaynağıysa yoksulluk sınırının altında kalıp çalışan yoksul sayılabilmektedir. Tam tersi olarak yoksulluk sınırının çok altında ücret alan kişi ise yaşıadığı hanenin diğer gelirlerinin yüksek olmasıyla çalışan yoksul kabul edilmeyebilmektedir (Hanzl-Weiß ve Vidovic, 2010, ss. 2). Yoksulluğun hane halkına göre belirlenmesi de kimlerin çalışan yoksul kapsamına gireceğini etkilemektedir.

Çalışan yoksulluk makro ve mikro düzeyde olmak üzere iki ana yaklaşımda ele alınabilir. Mikro yaklaşımlar; yaş, istihdam biçimleri, cinsiyet ve eğitim gibi kişisel özellikler ile hanedeki çalışan sayısı, bağımlı sayısı ve çocuk sayısı gibi hane özelliklerini içermektedir (Erdoğdu ve Kutlu, 2014, ss.69-70). Kişisel özellikler bireyin niteliğini, çalışabileceği işin niteliğini dolayısıyla alacağı ücret düzeyini tespit ederek yoksulluk

riskini belirleyebilmektedir. Hane halkı özellikleri ise hanedeki bağımlı sayısı ve çalışan sayısı ile doğrudan hanenin yoksulluğuyla ilişkilidir.

Makro yaklaşımlar ise çalışan yoksulluğunu, “ekonomik büyüme politikaları”, “sosyal refah politikaları” ve “işgücü piyasası politikaları”yla açıklamaktadır. Öncelikle ekonomik büyüme politikalarının en temel varsayımı; işsizlik oranı düşük ve ekonomik büyüme oranı yüksekse çalışan yoksulluğunun düşük olacağıdır. Bu varsayım üç farklı argümanla çelişmektedir. İlk olarak ekonomik büyümenin gerçekleştiği sektör, çalışan yoksulluğu açısından farklılıklar oluşturmaktadır. Örneğin hizmet sektöründe yani emek yoğun sektörlerde yaşanan ekonomik büyüme çalışan yoksulluğu bakımından olumsuz sonuçlanmaktadır. Ekonomik büyüme politikalarının çeliştiği ikinci dinamik ise, teknolojinin gelişmesiyle yaşanan emek yoğun üretimden sermaye yoğun üretime geçilmesidir. Bu gelişme de çalışan yoksulluğunda olumsuz bir etki yaratmaktadır. Son olarak ekonomik büyümenin yarattığı güvencesiz, düzensiz ve düşük ücretli işlerin artmasına yol açarak çalışan yoksulluğunu arttırmaktadır. Nitekim ekonomik büyüme gerçekleşirken bireylere uygun işler oluşturulması, sosyal ve ekonomik gelişmenin de göz ardı edilmemesi, çalışanlar arasındaki yoksulluk üzerinde azaltıcı bir etki yaratabilir (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 72). Sonuç olarak ekonomik büyümenin, çalışan yoksulluğunu nasıl etkileyebileceğini öngörebilmek mümkün değildir.

Makro düzeydeki yaklaşımların ikincisi “sosyal refah devleti politikalarının düzeyi ve kapsamı” ile çalışan yoksulluğu ilişkisidir. Nitekim yapılan araştırmalarda sosyal refah devletlerinin uyguladığı politikaların, çalışan yoksulluğu üzerinde azaltıcı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Örneğin gelir kaybını ve gider artışını engelleyen “işsizlik”, “hastalık”, “yaşlılık”, “analık”, “malullük” ve “ölüm” gibi unsurlara karşı bireyi ve haneyi korumaktadır. Bununla birlikte eğitim, sağlık gibi hizmetlerin devlet tarafından temin edilmesi kaynakların eşit bir şekilde dağılmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca kadının işgücüne katılımını destekleyecek uygulamalar ile hane içinde çalışan sayısını ve hane gelirini arttırmaktadır (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 73). Tüm bu sosyal refah devleti politikaları çalışanları yoksulluk riskine karşı koruyarak çalışan yoksulluğunun önüne geçebilmektedir.

Makro düzeydeki son yaklaşım işgücü piyasası ve çalışan yoksulluğu ilişkisidir. Çalışan yoksulluğunun en temel nedeni ücretlerin düşük olması ve ücret dağılımındaki adaletsizliktir. Küreselleşmeyle birlikte yaygınlaşan çalışma hayatındaki esneklik ve atipik çalışma biçimleriyle istihdam yapısı değişime uğramıştır. İstihdam yapısındaki bu değişim çalışan yoksulluğunu arttıran bir etki yaratırken; çalışanları düşük ücret karşısında koruyan asgari ücret uygulaması ile sendikaların ve pazarlık sürecinin varlığı hem ücret düzeylerinin belirlenmesine hem de dağılımına etki ederek çalışan yoksulluğunun azalmasını sağlamaktadır (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 72).

2.2. Çalışan Yoksulluğun Nedenleri

Çalışan yoksulluğunun nedenleri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin Schiller ve Murray gibi araştırmacılara göre çalışanlar arasındaki yoksulluğun temel sebebi bireylerin çalışma saatlerinin kısa olmasıdır. Bireyler yıl boyunca ve tam zamanlı çalışırlarsa yoksulluğun ortadan kalkacağını savunmuşlardır. Ancak Jo Bane ve David Ellwood gibi araştırmacılara göre ise çalışan yoksulluk işçilerin kontrolü dışındaki nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu durumda bireyler, daha uzun süre çalışsalar bile yoksulluktan kurtulamayacağını savunmuşlardır (Kim, 1998, ss. 85-86). Bununla beraber çalışanlar arasındaki yoksulluğun sebebinin işgücü piyasalarında yaşanan kötü koşullardan kaynaklandığı sonucuna ulaşan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Suğur, vd. 2010, ss. 86).

Çalışan yoksulluğunun nedenleri incelendiğinde, yoksulluğun nedenleriyle benzer özellikler görülmektedir. Yoksulluğun sebeplerinin, bireyin yetenekleri, eğitim derecesi, işgücü niteliği, gösterdiği çaba gibi “kişisel özellikleri”nden kaynaklandığını, “yoksulluğun hem nedeni hem kurbanı” olduğunu savunan görüş ile; yoksulluğu, öncelikle ekonomi politikaları sonrasında da istihdam olanakları, ayrımcılık gibi “yapısal” gerekçe olmak üzere iki genel sebep bulunmaktadır (Şenses, 2009, ss. 146). Çalışan yoksulluğunun sebepleri incelendiğinde yoksullukla paralellik gösteren kişisel ve dışsal sebepler görülmektedir. Ancak çalışan yoksulluğunun nedenlerinde ikinci grup olan yapısal ya da dışsal sebeplerin daha etkili olduğu söylenebilmektedir.

2.2.1. Dışsal Sebepler

2.2.1.1. Küreselleşme

Literatür incelendiğinde küreselleşme ile ilgili tek bir tanım bulunmamaktadır. Farklı tanımların olması, küreselleşmenin ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik, siyasi ve ekoloji gibi birçok alana etki etmesinden kaynaklanmaktadır. Küreselleşmeyi ekonomik boyutuyla ele alacak olursak “mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin, teknolojinin ve finans kaynaklarının dolaşımı önündeki engellerin kaldırılması, serbest piyasa koşulları altında ülke ekonomilerinin giderek bütünleştiği bir süreç” olarak tanımlanmaktadır (Özel, 2011, ss. 92). Başka bir açıdan bakıldığında ise küreselleşme “bilginin, haberleşmenin, kültürel etkileşimin ve sermayenin ulusal sınırları aşarak, uluslararası bir nitelik kazandığı, ekonomi, kültür, siyaset, yönetim vb. alanlarda ülkeler arasındaki bağımlılığın arttığı bir süreçtir” (Zencirkıran, 2001, ss. 521). ILO 2004 yılındaki yayınında küreselleşmeyi “bazı ülkeler ve topluluklar tarafından eşitsizlikleri arttıran, sosyal sorunları derinleştiren bir olgu” olarak açıklamıştır (ILO, 2004, ss. x-xiii). Özetle küreselleşme bakış açısına göre farklı anlamlar taşıyan bir süreçtir. Örneğin çok uluslu şirketler için güç kaynağı iken; işçiler ve sendikalar için güç kaybıdır.

Küreselleşmenin işgücü piyasalarına etkisi ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Üretim faktörlerinin önündeki engelin kalkması öncelikle üretimin ucuz işgücü olan ülkelere kaymasına sebep olmuştur. Yabancı yatırımların maliyetlerinin düşük olması sebebiyle üretim yerlerini geliştirmekte olan ülkelere taşınması, kendi ülkelerinde düşük vasıflı işçilerin işsiz kalmasına yol açarken; yatırımın yapıldığı geliştirmekte olan ülkelere istihdam olanağı sağlayabilmektedir (Tokol, 2015, ss. 135-137). Üretimlerin ve yatırımların ülkeler arası hızlı dolaşımı, dünya işgücünün büyük kısmını etkilemekte ve ülkelerin ekonomilerini birbirine bağlarken, aynı zamanda uluslararası rekabetin artmasına sebep olmaktadır. Ülkeler arası bağımlılık etkisi, herhangi bir ülkede ya da sektörde başlamış olan krizi, dalgalar halinde tüm ülkelere ve sektörlerle taşımaktadır. Bu durum işsizliğin de küreselleşmesine sebep olarak küresel boyutta işsizliği arttırmıştır (Alper, 2017a, ss. 56). Aynı zamanda piyasalarda iş gücü talebini esnekleştirerek çalışma koşullarının ve ücretlerin düşmesine yol açmakta, çalışanlar açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Gündoğan, 2007, ss. 21).

Küreselleşmenin sonuçlarına bakıldığında farklı alanlara olumlu etkileri olsa da çalışanlar ve işgücü piyasaları üzerindeki etkileri olumsuzdur. Neoliberal politikaların güçlendiği ve serbest piyasa ekonomisine geçilen bu dönem; eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlerin özelleşmesi, taşeronlaşma, esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması, enformelleşme, istihdamın niteliğindeki değişim, örgütlenme düzeyindeki zayıflama, düşük ücretler gibi çalışan yoksulluğunu arttıran birçok olumsuz sonuç doğurmuştur. Çalışan yoksulluğunun dışsal sebepleri araştırıldığında genellikle küreselleşmenin yarattığı sonuçlar üzerinde birleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.2.1.2. Enformel ekonomi

Enformelleşme ya da bir diğer ifade ile kayıt dışı ekonomi en geniş anlamıyla “resmi istatistiklere yansımayan yasal-yasa dışı, bütün üretim faaliyetleri” olarak tanımlanmıştır. Literatürde enformel istihdam yerine düzensiz, yasa dışı, yeraltı, ikinci, gizli istihdam gibi isimler de kullanılmaktadır (Çetintaş ve Vergil, 2003, ss. 16-17). Basitçe kayda geçmeyen ekonomik faaliyet olan enformel istihdam doğası gereği ülkelerin yurtiçi ve milli hasıla hesaplamalarına dahil edilememekte ve büyüklüğü kesin olarak belirlenememektedir.

Çalışanlara güvence kaynağı olan sosyal güvenlik primleri ile vergi yükünün fazla olması enformel ekonomiyi büyüten en önemli faktörlerdendir. Enformel piyasaya giriş ve çıkışlar zahmetsizdir. İşsizliğin yüksek olduğu ve formel sektördeki istihdamın kısıtlı olduğu durumlarda bireyler zahmetsiz olan enformel piyasaya yönelebilmektelerdir (Çetintaş ve Vergil, 2003, ss.17-18). Ülkenin ekonomik gelişmişlik seviyesi ile enformel ekonominin ilişkisi bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde istihdam imkanlarının oluşturulamaması ve kalkınmanın gerçekleştirilememesi gibi unsurlar enformel sektörü genişletmektedir (Uyanık, 2008, ss. 219). Bu ülkelerde genellikle eğitim seviyesi düşük ve formel ekonomide yer bulamayan işgücünün, eğitim ve vasıf gerektirmeyen, sermaye yükü hafif olan, kurumsallaşmamış; işportacılık, evde çalışma, simitçilik, su satıcılığı, fason üretim ve pazarcılık gibi işlerin yürütüldüğü enformel ekonomiye yönelmesine sebep olmaktadır (DPT, 2001b, ss. 46).

Çoğu ülkede bir taraftan enformel ekonomi büyürken, formel ekonomide de giderek artan enformelleşme süreci yaşanmaktadır. Formel ekonomide çalışanların bir kısmı işten çıkarılırken diğer çalışanların çalışma koşullarında deneme sürelerinin uzatılması, iş güvenliğinin azaltılması, geçici istihdamın artması gibi büyük değişiklikler gerçekleşmiştir. (Şenses, 2009, ss. 193). Gelişmekte olan ülkelerde durum daha da ciddidir. Çünkü bu ülkelerdeki bireyler için çalışma şartlarının ve ücretlerin seviyesi önemini yitirerek kötü de olsa iş sahibi olmak işsizlikten daha iyi bir seçenek olarak görülmektedir. Bu durumda bir yandan yoksulluk enformel ekonomiyi büyütürken; diğer yandan da enformel ekonomi yoksulluğu büyötmektedir. (Gündoğan, 2007, ss. 25). Böylece enformel ekonomi ile çalışan yoksulluk arasında giderek büyüyen ve çözümü zorlaşan bir düğüm oluşmaktadır.

Enformel ekonominin giderek yaygınlaşması işlerin çoğunlukla düşük ücretli, kısa süreli, güvencesiz olması ve bu sektörde istihdam edilen çalışanların neredeyse tümünün temel sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamamaları çalışanların gittikçe yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Kayıt dışı çalışanların çok küçük bir bölümü yüksek ücretler kazansalar da büyük bir kısmı yoksulluk karşısında hem güçsüz hem de savunmasızlardır. Bu kişiler aynı zamanda iş sözleşmelerinin uygulanabilmesi için gerekli olan hukuki dayanaktan da yoksunlardır (Gündoğan, 2007, ss. 27).

2.2.1.3. Düşük ücretler

Emeğin bedeli ve genellikle çalışanların tek geçim kaynağı olan ücret, yaşam standardını belirleyen en temel unsurdur. Çalışan yoksulluğunun sebebi yalnızca düşük ücretler değildir ancak çalışanların topluma katılımının sağlanması ve kabul edilebilir bir yaşam standardının mümkün kılınması için ücretin yeterli düzeyde belirlenmesi gerekmektedir. Ücretlerin düşük olması çalışanların yoksullaşmasında en temel göstergelerden birisidir. Çünkü gelirleri düşük olan çalışanlar hem kendilerinin hem de ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda zorlanmakta ve bu sebeple kendilerine ve ailelerine kabul edilebilir bir hayat standardı sağlayamamaktadırlar (Ahrendt, vd. 2017, ss. 4). Düşük ücret tanımında ortak küresel bir düzey olmamakla birlikte yaygın olarak kullanılan düzey “tam veya yarı zamanlı istihdamda en az bireyin bulunduğu, gelirleri medyan gelirin yarısından veya %60'ından az olan, haneler” veya “vergi sonrası

harcanabilir ortalama medyan gelirin %40, %50 veya %60'ından düşük gelire ve yetersiz 'sosyal olanaklara' sahip haneler" olarak kabul edilmektedir. (Ioakimoglou ve Soumeli, 2002).

Ücretlerin düşük olması çalışanların yoksullaşmasında önemli göstergelerden birisi olmakla birlikte “çalışan yoksulluğu” ve “düşük ücretli çalışan” kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Bu kavramlar ilk bakıldığında birbirlerinin aynısı gibi gözükseler bile aralarında büyük farklılık bulunmaktadır. Birey ücreti düşük olsa bile hane halkının toplam geliri ya da sosyal yardımlarla yoksul sayılmayabilir veya ücreti yüksek olsa bile haneye tek gelir sağlayan kişi olması sebebiyle yoksul sayılabilir (Gündoğan, 2007, ss. 29-30). Nitekim, “düşük ücretli çalışan” her zaman “çalışan yoksul” olmayabilir. Diğer yönden “çalışan yoksul” da her zaman “düşük ücretli çalışan” sayılmayabilir. Düşük ücretli çalışanlar ile çalışan yoksullar arasındaki ilişki incelendiğinde, her düşük ücretlinin çalışan yoksul olmamasına karşın düşük ücretli çalışanların toplam çalışan nüfusundan çok daha yoksul olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Ioakimoglou ve Soumeli, 2002).

Ücretlerin düşük olmasına sebep olan en temel faktörlerden biri yarı zamanlı işlerdir. Bireylerin tam zamanlı çalışması sonucu elde edeceği ücretler genellikle belirlenen asgari yaşam ücretleridir. Dolayısıyla yarı zamanlı işlerde alınan ücret de çalışma süresinin ne kadar kısa olduğuna göre azalmaktadır. Bununla beraber çalışılan sektör, yapılan iş türü, meslek, eğitim, nitelik gibi bireysel özellikler ile yaş, cinsiyet gibi nitelikler ücretleri belirleyen unsurlardandır. Özellikle kadın, genç, vasıfsız mavi yakalı çalışanlar ile genellikle hizmet sektörü çalışanları düşük ücretle karşılaşmaktadırlar (Ioakimoglou ve Soumeli, 2002). Tüm bunların dışında kullanılabilir ücretlerin düşmesine sebep olan bir diğer faktör yüksek düzeyde kesinti payı bulunan vergi ile sigorta primleridir (Kapar, 2010, ss. 61).

2.2.1.4. İstihdamın niteliğindeki değişim

1970’li yıllardan itibaren teknolojik gelişmelerdeki ivmenin hızla yükselişe geçmesi emek piyasalarında da köklü değişiklikler yaratmıştır. Gelişen teknoloji dünyada üretimi arttırmakta ancak işgücüne katılma oranını düşürmektedir. Teknolojinin

gelişmesi, bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ve iletişimin hızlanması bir yandan küreselleşmenin etkisini arttırmış, diğer yandan düşük nitelikli ya da niteliksiz çalışanların işsizliğine yol açmıştır. (Uyanık, 2008, ss. 213-215). Vasıfsız ya da düşük vasıflı çalışanların piyasada bulabildiği iş imkanlarının sınırlanmasının yanında çalışabildikleri işlerde ücretlerinin düzeyi de oldukça düşüktür. Bu durum yüksek vasıflı iş gücü olmayan neredeyse tüm çalışanlardaki yoksulluk riskini arttırmaktadır.

1970’lerden sonra dünyada yayılan işsizlik dalgası sonucunda “bir işe sahip olmanın yoksulluktan korunmanın en iyi yolu olduğu” fikri hakimiyet kazanmıştır. Ülkeler istihdam arttırmaya yönelik politikalarla yeni istihdam alanları ve yeni işlerin yaratılmasına odaklanarak, yaratılan yeni işlerin niteliğini arka plana atmışlardır. Niteliksiz istihdam alanlarının oluşması bu işlerde çalışanlar için yoksulluk riskini arttırmaktadır. Söz konusu işler genellikle geçici, yarı zamanlı, kendi hesabına çalışma gibi çalışma türlerinden oluşmaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle istihdamın niteliğindeki ve yapısındaki kırılma, imalat sektöründeki çalışanlar açısından yüksek kazançlı iş imkanlarını daraltarak, hizmet sektöründe düşük kazançlı iş imkanını arttırmıştır (Gündoğan, 2007, ss. 32). Bu dönemde çalışanların ücretini büyük ölçüde düşüren yarı zamanlı işlerin, iş güvencesini sağlamayan geçici işlerin, çalışanlara sadece dönemsel gelir sağlayan mevsimlik işlerin standart çalışma biçimlerinin yerini almasıyla bu işlerde çalışanların yoksulluk karşısında savunmasızlaşması kaçınılmazdır. Geleneksel çalışma biçimi olarak görülen sürekli ve tam zamanlı iş sözleşmeleri yoksulluk karşısında etkisini korumaktadır. Adı geçen a-tipik çalışma biçimleri niceliksel olarak istihdamı genişletiyormuş gibi görünse de yine niceliksel olarak istihdamda yer alan bireylere nitelikli bir hayat standardı kazandıramamaktadır.

2.2.1.5. İnsana yakışır iş olgusu

İnsana yakışır iş olgusu ILO tarafından 1999 yılında yapılan 87. Uluslararası Çalışma Konferansında dile getirilerek, “çalışma yaşamında bireylerin temel haklarının korunduğu, yeterli bir gelir ve sosyal koruma sağlayan üretken bir iş” olarak tanımlanmıştır. Çalışanlar için cinsiyet eşitliği, özgürlük, saygınlık ve güvenlik şartlarında insan haysiyet ve onuruna yakışan bir iş olarak açıklanmıştır. Çalışanların adil ücrete erişimini ve gelir elde etme imkanlarına tam anlamıyla ulaşmasını hedefleyen

insana yakışır iş aynı zamanda ekonomik ve sosyal kalkınmanın nitelikli ve dengeli gerçekleşmesini amaçlamaktadır (Işığışık, 2009, ss. 309-310).

Küreselleşmenin çalışanlar açısından yarattığı olumsuz sonuçları altı temel boyuta dayandırılmaktadır. Birincisi iş arayanların piyasada kendilerine uygun işlere ulaşımının sağlanmasını içeren “iş fırsatları”dır. İkincisi bireylerin çalışmasını özgür iradeye bağlayan, köleliği ve çocuk işçiliğini reddeden “çalışma özgürlüğü” ile ifade edilmektedir. Üçüncüsü çalışanların yalnızca kendileri değil içinde yaşadıkları hanehalkı ile bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını da kapsayan “üretken iş” prensibidir. Dördüncüsü, çalışanların işyerinde ücret ve kariyer öncelikli olarak tüm çalışma koşullarında, din, dil, ırk, cinsiyet gibi ayrımcı faaliyetlerin engellenmesini sağlayan “işte adil ve eşit davranış görme” ilkesidir. Beşinci boyut, çalışanların hastalık, kaza gibi olumsuz durumlara karşı sağlık güvencesi ile emekli aylığı ve ücret gibi gelir güvenliğini içeren “işte güvenlik”tir. Son olarak altıncısı ise, çalışanların kendilerini ilgilendiren çalışma koşulları gibi konularda söz sahibi olmaları, çıkarlarını koruyan bir temsil hakkını içeren “saygınlık” boyutudur (Işığışık, 2009, ss. 111-112). Bu prensiplerin çalışma hayatında uygulanabilir ve sürdürülebilir hale getirilmesi çalışanların geniş çapta yoksulluğa karşı korunmasını sağlayacaktır. İnsana yakışır iş boyutlarını içermeyen işlerde çalışanlar “savunmasız istihdam” olarak adlandırılan (Kaya, 2020, ss. 100). İş gücünün korunması ve çalışan yoksulluğunun engellenebilmesi için istihdamın niceliğini arttırmak yeterli olmamakla beraber; insana yakışır iş kriterlerini içermeyen istihdam alanlarının yaratılması çalışan yoksulluğunu arttıracaktır.

2.2.1.6. Kamu sosyal harcamalarının kısıtlanması

1980’li yıllar ile birlikte devletlerin kamu alanındaki politikalarında büyük dönüşümler yaşanmıştır. bu yıllardan itibaren gelişmekte olan ya da gelişmiş ülkelerin büyük bir kısmında devletin küçülmesi, sosyal harcamaların azaltılması ve özelleştirme çalışmalarını içeren çeşitli Neoliberal politikalar yürürlüğe konulmuştur. Bu politikalarla devletler yükümlülüklerinden kurtulmaya ya da hiç değilse yükümlülüklerini azaltmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda sosyal refah hizmetlerinin sağlanmasında özel sektörün rolünün artırılması ve bireylerin bu hizmetleri özel sektörden almaya özendirilmesi, devletin bu konudaki sorumluluklarının ve rolünün özel sektöre ve kâr amacı olmayan

kuruluşlara devretmesine sebep olmuştur (Gündoğan, 2007, ss. 38-39). Bu durum ise sağlıklı bir toplum yapısının oluşmasına yol açmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde GSMH'nin küçük bir kısmını sosyal harcamalar oluşturmaktadır. Bu sebeple bu ülkelerde ekonomik kriz yaşandığında sosyal harcamalar gelişmiş ülkelere göre çok daha derinden etkilenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde 1980'li yıllarda başlayan Dünya Bankası destekli istikrar programları, uygulanan sıkı bütçe politikaları sebebiyle sosyal harcamaların daha çok kısılmasına neden olmuştur (Gündoğan, 2007, ss. 39). Gelişmiş ülkelerde devletlerin milli gelirden sosyal harcamalar için ayırdıkları payın büyük olması, ülkelerin uluslararası rekabette geride kalmasına sebep olarak güçlerini zayıflatmaktadır. Bundan dolayı devletler için sosyal refah harcamalarının devam edilebilmesinin mümkün olmadığı görülmüş ve gelirlerini arttırmak, harcamalarını kısmak için bu politikalarda reformlar geliştirmeye başlamışlardır. Aile yardımları, işsizlik sigortası ve malullük yardımları ile nakit gelir yardımlarını içeren “pasif” politikalarda, hak kazanma şartlarını zorlaştıran, yardım süresini kısaltan güncellemeler getirerek, bireyleri istihdama yönelten “aktif” politikalar ağırlık kazanmıştır (Özdemir, 2007, ss. 215-216).

Sonuç olarak devletin politikalarında yaşanan “sosyal refah harcamalarındaki” yapısal dönüşüm ile birçok alanda yapılan yardımlardaki kısıtlama, yardım alan kesimi olumsuz etkilemiştir. Devletin küçülmesi sonucu sunduğu eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlerdeki kalite ve standartların düşmesiyle özel sektörden hizmet almanın özendirilmesi, gelir kısıtı yaşayan hanelerde hizmet ve standart azalmasıyla sonuçlanmaktadır.

2.2.1.7. Sendikal örgütlenmenin yetersizliği

Sendikalar en genel tanımıyla çalışanların toplumsal ve iktisadi hak ve menfaatlerini savunan, hayat ve çalışma şartlarını korumak ve geliştirmek maksadıyla kurulan mesleki örgütlerdir. (Uçkan-Hekimler, 2015, ss. 3). Sendikalar faaliyetleriyle kendi üyelerinin ücretlerinde ve çalışma şartlarında olumlu etki yaratırken aynı zamanda işyerinde “sendikalaşma tehdidi”ne karşı sendikasız çalışan işçilerin de ücretlerine ve çalışma şartlarına pozitif katkı sağlayabilirler (Gündoğan, 2007, ss. 35-36). Nitekim

sendikalar gelişip güçlendikçe çalışan başına düşen milli gelir payı artmakta aynı zamanda gelir dağılımı da çalışanlar lehine değişim göstermektedir. Diğer bir ifadeyle sendikaların, milli gelirin adil bir biçimde paylaşılması hususunda önemli bir rolü bulunmaktadır (Uçkan-Hekimler, 2015, ss. 8).

Sendikalar çalışan bireyleri yoksulluk karşısında koruyan ve refah düzeyini yükselten önemli mekanizmalardandır. Yapılan araştırmalarda sendikaya üye işçilerin, sağlık sigortası, hayat sigortası, malullük sigortası gibi çalışanın güvencesini sağlayan sigorta kollarına sahip olan işçilerin oranının, sendika üyesi olamayan işçilerden çok daha fazla olduğu tespit edilmektedir (Gündoğan, 2007, ss. 36). Bu da sendikaların, çalışanların haklarının koruması bakımından önemine işaret etmektedir.

1980’li yıllardan itibaren sendikalaşma oranlarında ciddi düşüşler görünmektedir. Bu düşüşlerin en önemli kaynağının küreselleşme olduğu söylenebilir. Bununla beraber, çok uluslu şirketlerin artması, enformel ekonomi, işsizlik, göçmen işçi sayısındaki artış, Neoliberal politikalar, özelleştirmeler, teknolojik dönüşümler, yeni çalışma biçimlerinin yaygınlaşması, işgücü yapısının değişmesi, işletme ölçeğinin küçülmesi, bireyselleşme eğiliminin artması, işverenlerin sendikasızlaştırma politikaları, kadın işgücünün artması, sendikaların yeni koşullara uyum sağlayamaması gibi faktörler sendikaların üye sayısının düşmesine ve güç kaybetmesine sebep olmuştur (Tokol, 2015, ss. 55-56). Sendikaların güç kaybına uğradıkları dönemde çalışanların refah seviyesi ciddi düşüşe uğramış ve elde edilen kazanımların büyük bir bölümünü kaybetmişlerdir. Bu durum çalışanlar arasındaki yoksulluğu arttırmıştır (Gündoğan, 2007, ss.37).

2.2.1.8. Ekonomik krizler

Ekonomik kriz en anlaşılır haliyle “ekonomide aniden ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan olayların makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan ise firmaları ciddi anlamda sarsacak sonuçlar ortaya çıkarması” olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Şen, 2001, ss. 4). Çalışanların ekonomideki dalgalanmalar karşısında nasıl etkilendiği bulundukları ülkenin gelişmişlik seviyesi, çalıştıkları sektör, işgücü piyasasının etkileneceği gibi sebeplere göre değişiklik göstermektedir. Ekonomik dalgalanmaların işgücü piyasalarını nasıl etkileyeceğini öngörmek mümkün değildir. Geçmiş yıllarda

gelişmiş ülkelerde yaşanan, resesyon (ekonomik büyümenin negatif gerçekleşmesi) bazı ülkelerde işsizlik, bazı ülkelerde ise düşük ücretlerle gerçekleşmiştir (Şenses, 2009, ss. 200-201).

Ekonomik krizler sonrasında uygulanan politikalar, bazı koşullarda yoksulluğu daha da derinleştirebilmektedir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizlerin etkilerini bertaraf etmek için ülkeler, Dünya Bankası ve IMF gibi kurumların verdiği krediden yararlanma yoluna gitmekteledir. Ancak kredi kullanımı ve kredinin sürekliliği genellikle yapısal uyum programının uygulanması koşuluna bağlanmaktadır (Memiş, vd. 2010, ss. 329). Yoksulluk ve çalışan yoksulluğu konularında kapsamlı çalışmaları bulunan Dünya Bankasının da uygulaması olan yapısal uyum programlarının, yoksulluğu arttırıcı sonuçları eleştiri konusu olmuştur.

Yapısal uyum programlarının yoksullukla ilgili etkileri aşağıda sıralanmıştır (Soyak, 2004, ss. 168).

- Düşük ücretli, esnek çalışma biçimlerinde yükselme,
- Devletin sosyal rolünde ve ücretsiz kamu hizmetlerinde azalma,
- Zorunlu mal ve hizmetlerdeki fiyatların yükselmesi,
- Kamu hizmet sektöründeki özelleştirmeler, sosyal programlara ayrılan bütçenin küçülmesi,
- Özelleştirmeler sonucu kamu istihdamında azalma,
- Sendikaların üye sayılarını ve gücünü kaybetmesi.

Yapısal uyum programlarının sonuçları incelendiğinde, çalışan yoksulluğunun nedenleriyle benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yapısal uyum programlarının sonuçları ülkelere göre farklılık gösterse de özelleştirmeyi destekleyen ve

kamusal alanı daraltan uygulamalar içerdüğinden çalışan kesim için refah kaybıyla sonuçlanmaktadır.

Ekonomideki dalgalanmalar ve krizlerin toplumun tüm kesimini etkilemesinin yanında düşük gelir grubunda bulunan bireyleri ve haneleri büyük oranda ve olumsuz etkilemektedir. Ekonomik güvencesi sınırlı bazen de hiç olmayan bu grubun piyasadaki fiyat dalgalanmalarına karşı savunmasızlığı genel kabul görmüş bir gerçektir. Piyasadaki temel ürünlerin fiyatlarındaki yükselmeler, enflasyonun artması gibi durumların yaşanması sabit gelir kazanan çalışanları ve haneleri yoksullaştırmakta, çalışan yoksul sayısını arttırmaktadır.

2.2.1.9. Küresel salgınlar

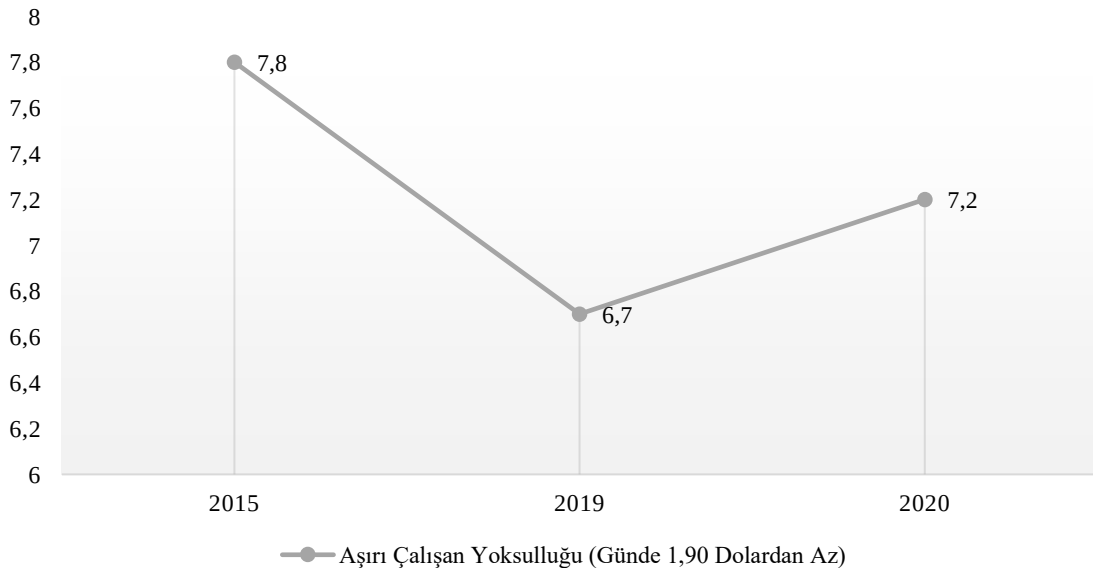
Salgın hastalıklar öncelikle kamu sağlığını, sosyal yaşamı ve toplumsal refahı olumsuz yönde etkilemekle beraber iktisadi açıdan ekonomik krizi beraberinde getirmektedir. Dünya çapında meydana gelen salgınlar, küresel ekonomik göstergelerdeki bozulmalar ile olumsuz arz ve talep şoklarının eşzamanlı yaşanmasıyla sonuçlanabilmektedir. Olumsuz arz ve talep şokları eşzamanlı yaşandığında ikiz şok olarak da adlandırılmaktadır. İkiz şoklar yüksek enflasyon oranları, yüksek işsizlik oranları, dış borcun artması gibi makro-ekonomik istikrarsızlık yaratabilmektelerdir (Pakdemirli, vd. 2020, ss. 17-18). Küresel salgınlar sonucu oluşan olumsuz arz ve talep şokları çalışan yoksulluğunu da olumsuz etkilemektedir.

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde başlayan Kovid-19 salgını kısa sürede dünyaya yayılıp pandemi haline gelmiştir. Tüm dünyada yaşanan sağlık krizi karantina ve sokağa çıkma yasaklarıyla başlayıp devamında artarak gelen kısıtlamalar olumsuz arz ve talep şoku oluşturarak beraberinde ekonomik kriz yaratmıştır (Sarıkaya ve Çeviş, 2020, ss. 18). Kısıtlamalar sebebiyle çalışma sürelerinin kısılması, uzaktan çalışma, esnek çalışma ve evden çalışma gibi çalışma şekillerinin zorunluluk haline gelmesi, çalışanlar üzerinde büyük bir gelir kaybına sebep olmuş, bununla beraber iş yerlerindeki kapanmalar öncelikle geçici olarak başlasa da sonrasında salgının seyrine göre değişken bir hal alarak süresi belli olmayan kalıcı kapanmalarla devam etmiştir. Aynı zamanda şehirlerarası ve uluslararası ulaşımın kısıtlanması ekonomik ticareti büyük

ölçekte aksatmıştır. Esnaflar ve şirketler tüm bu olumsuzluklardan etkilenecek büyük ekonomik çıkmaza girmiş, çok sayıda işyeri bu çıkmazdan kurtulamayıp iflas etmiştir (Özkan, 2021, ss. 94-102).

Kovid-19 krizinin birçok insanı işsizliğe ve yoksulluğa ittiği herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Dünya Bankasının 2021 yılı tahminlerine göre günde 1,90 ABD dolarının altında kalıp aşırı yoksulluk içinde yaşayan 78 milyon kişinin daha olduğu belirtilmektedir (Lakner, vd. 2021). Ancak bu kişiler artık istihdam edilmedikleri için çalışan yoksul olarak sayılmamaktadır. Bununla birlikte salgın sonrası ilk değerlendirmelerde, çalışan yoksulluğunun iki nedenden dolayı önemli ölçüde arttığı tahmin edilmektedir. İlk olarak, kısıtlamalar sebebiyle zorunlu hale gelen kısa çalışma süreleri çalışan birçok işçinin daha az çalışıp daha az ücret almasına sebep olmuştur. Yaşanan bu gelir kaybı çalışan yoksulluğunun artmasına neden olmuştur. Bir diğer neden olarak iş yoğunluğunun fazla olduğu hanelerde bir ya da birden çok kişinin işini kaybetmesiyle haneler yoksulluk eşiğinin altına düşebilmektedir (ILO, 2021b, ss. 28). Küresel sorun haline gelen pandeminin sebep olduğu ekonomik kriz ile beraber yaşanan arz ve talep şoku çalışan yoksul rakamlarına da yansımıştır.

Grafik 2. 2019 Küresel Salgınının Çalışan Yoksulluk Oranına Etkisi (İstihdamdaki Çalışan Yoksul Oranı (%))

Kaynak: ILO, 2022, ss. 106

Grafik 2’de görüldüğü üzere 2019 yılında %6,7 olan aşırı çalışan yoksulluğu 2020 yılında %7,2 seviyesine ulaşarak 2015 oranına yaklaşmış, beş yılda elde edilen gelişim pandeminin etkisiyle gerilemiştir.

Kovid-19 küresel salgını sebebiyle oluşan kısıtlamaların meydana getirdiği arz şoku, çalışma süresinin azalmasına ve istihdam kayıplarına neden olarak gelir kaybı yaratmıştır. Özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde kapsamlı sosyal koruma sistemlerindeki boşluk, ekonomik olarak savunmasız istihdamın gelir kayıplarını gidermede yetersiz kalmıştır. ILO’nun 2022 yılı tahminlerine göre çalışan yoksul sayısı, önceki yıla kıyasla %6,7’den, %7,2’ye yükselerek yaklaşık 8 milyon kişi artmıştır (ILO, 2022, 12-19). Çalışma saatlerindeki düşüşün neden olduğu gelir kayıplarının, çalışan yoksulluğunu yüksek düzeyde arttırması olasıdır. Ancak arz şoku sebebiyle yaşanan iş kayıpları, çalışan yoksulluğundaki olası artışın, beklenenin altında yansımaya neden olmuştur. Ek olarak istihdam kayıplarının özellikle düşük gelir gruplarında diğer gruplara kıyasla daha yoğun yaşanması, çalışan yoksulluğu yüksek olan kesimin işsiz kalarak çalışan yoksul rakamlarına yansımamasına neden olmaktadır (ILO, 2022, ss. 19). Bu durum çalışan yoksulluğundaki olası artışın, işsizlik sebebiyle yaşanan yoksulluğa kaymasıyla sonuçlanmıştır.

Salgının kontrol altına alınması amacıyla dünya genelinde uygulanan çeşitli önlemler ve kısıtlamalar küresel üretim, tedarik ve ticaret zincirini sekteye uğratmıştır. Üretimde meydana gelen uzun süreli daralma arz şoku oluşturmuştur. Aynı zamanda salgının etkisinin zaman zaman kötüleşmesi, piyasanın gelecek beklentisinin kötümser hal almasıyla bu arz şokunu derinleştirmiştir. Diğer açıdan hanehalkı tüketim harcamalarının yalnızca zorunlu tüketim ürünlerine kayması diğer ürünlerde olumsuz talep şoku yaratmıştır (Sarıkaya ve Çeviş, 2020, ss. 18-19). Üretim zincirinde meydana gelen duraklama, zorunlu bir arz şokunu dolayısıyla işsizliği beraberinde getirmiştir. Arz şoku nedeniyle talebin çökmesi, arz-talep ilişkisinin birbirini kötümser eğilimde besleyen döngüye girmesiyle sonuçlanmıştır. Talepte meydana gelen düşüşse firma üretimini azaltarak tekrar arz şokunu oluşturmakta, böylece olumsuz arz ve talep şoku, arz-talep ilişkisinin kısır döngüye girmesine neden olmaktadır (Eroğlu ve Yeter, 2020, 203-205).

Bir arada görülen ve piyasa dengesini zararlı açıdan etkileyen olumsuz arz ve talep şoku ile oluşan makroekonomik istikrarsızlık, küresel salgının devam ettiği süre boyunca derinleşmekte, yaşanan ekonomik küçülme çalışan yoksulluğunu arttırmaktadır. Diğer açıdan işsizliği arttıran olumsuz arz şoku, çalışan yoksulların bir kısmının işsiz kalmasıyla çalışan yoksulluk üzerindeki etkisinin tam anlamıyla görülmesini kısıtlamaktadır.

2.2.2. İçsel Faktörler

Çalışan yoksulluğuna sebep olan “dışsal” veya diğer bir ifade ile “yapısal” faktörlerin daha etkili olduğu ifade edilmişti. Ancak Eurofound’un çalışan yoksulluk yaklaşımında da açıkça belirtildiği gibi çalışanların yoksul olmasında hanehalkı faktörü de büyük önem taşımaktadır. Yoksulluk hane kapsamında hesaplandığı için çalışanlar yüksek ücret almasına karşın yaşadıkları hane özellikleri sebebiyle yoksul olabilmektedirler. Ailedeki çalışan sayısının yanında, ailedeki bağımlı sayısı, çalışan yoksulluğunu belirleyen önemli bir husustur.

ABD Çalışma İstatistikleri Bürosunun yaptığı son araştırmada ailedeki bağımlı sayısının çalışan bireylerin hanelerindeki yoksulluğu etkilediği görülmektedir. Yılın yarısından fazlasında, işgücünde en az bir üyesi olan ailelerde yapılan araştırma sonuçlarında, 18 yaşından küçük çocuğu olanların yoksulluk içinde yaşama olasılığı, çocuğu olmayanlara göre yaklaşık 5 kat daha fazladır. Bununla beraber hanede çocukları olanların yoksulluk seviyesinin altında yaşama olasılığı, çocuğu olmayanlara göre çok daha yüksek tespit edilmiştir (BLS, 2021).

Avrupa’da da sonuçlar benzerdir. Avrupa Komisyonunun 22 ülke kapsamında yaptığı çalışma sonuçlarına göre bağımlı çocukların varlığı işçiler için çalışan yoksulluk riskini önemli ölçüde arttırmaktadır. Bununla beraber ebeveyn sayısı da hanedeki çalışan yoksulluğunu etkilemektedir. Çalışan beş “tek ebeveynden” biri yoksul olduğundan en çok çalışan yoksulluk riski taşıyanlar tek ebeveynlerdir. Çalışan yoksulluk riskinde tek ebeveynli işçilerin sayısında 2012’den beri artış görülmektedir. Avrupa Komisyonunun açıkladığı sonuçlarda hanedeki bağımlı sayısının yanında iş yoğunluğu kriteriyle de analiz edilmiştir. Buna göre hanehalkı emek yoğunluğu ile çalışan yoksulluğu arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Hane halkının iş yoğunluğu ne kadar düşükse,

yoksulluk risk oranı o kadar yüksektir. İş yoğunluğunun düşük olduğu hanelerde yaşayan çalışanlar arasında çok daha yüksek bir çalışan yoksulluğu gözlemlenmiştir. Buna göre düşük iş yoğunluğuna sahip çocuklu hanelerdeki çalışan yoksulluğu %46,1 ile açık ara en yüksek çalışan yoksulluğu riskidir. Ek olarak tek kişilik hanelerde yaşayan çalışan yoksulluğu riski iki veya daha fazla yetişkinin yaşadığı hanelere göre daha yüksektir. Tek kişilik hanede yaşayan çalışanların yoksulluğunun oranı %13,5’iken hanedeki yetişkin sayısının artmasıyla bu oran yarıya düşerek %6’ya inmektedir. (Peña-Casas, vd. 2019, ss. 38-41).

Hanehalkı etkisinin yanında demografik faktörlerin de çalışan yoksulluk oranında önemli ölçüde etkileri bulunmaktadır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi faktörler ve çalışan yoksulluğu arasında ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 5 ve Tablo 6 AB ve ABD’de çeşitli demografik özellikler ile çalışan yoksulluğu arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Tablo 5. AB’de Çalışan Yoksulluğu

	Bireysel Özellikler	Çalışan Yoksulluğu Oranı (%)
Cinsiyet	Erkek	9,8
	Kadın	9,0
Yaş Grubu	18-24	11,0
	25-54	9,4
	55-64	9,0
Eğitim Seviyesi	İlköğretim	20,1
	Ortaöğretim/Lise	9,3
	Yükseköğretim	4,6
Doğduğu ülke	Yabancı ülke	17,8
	AB	12,3
	AB dışı	21,4
	Bildiren ülke	8,3

Kaynak: Peña-Casas, vd. 2019, ss. 25.

Tablo 6. ABD’de Çalışan Yoksulluğu

	Bireysel Özellikler	Çalışan Yoksulluğu Oranı (%)
Cinsiyet	Erkek	3,5
	Kadın	4,5
Yaş Grubu	16-19	7,4
	20-24	7,6
	25-34	5,0
	35-44	4,3
	45-54	2,9
	55-64	2,6
	+65	1,3
Eğitim Seviyesi	Lise diplomasının altında olanlar	12,8
	Lisans veya daha yüksek derecesi olanlar	1,4
Etnik Kökeni	Beyaz Irk	6,4
	Siyah veya Afrikalı Amerikalı	8,1
	Asyalı	4,6
	İspanyol veya Latin Irk	10,1

Kaynak: BLS, 2021.

Tablo 5 ve 6’daki cinsiyet faktörü incelendiğinde ise kadınların erkeklere göre çalışan yoksulluğa daha çok maruz kaldığı görülmektedir. Ancak literatür göz önüne alındığında kadınların her dönem erkeklerden daha düşük ücret aldığı ve kadın istihdamı sorununun yaygınlığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Hal böyleyken kadın çalışan yoksulluğu ile erkek çalışan yoksulluğu arasındaki farkın az olması şaşırtıcıdır. Ek olarak ABD’den elde edilen bir diğer istatistik, kadınların bakımını üstlendiği ailelerin (çalışan yoksulluk oranı %13,9) yoksulluk seviyesinin altında yaşama ihtimali, erkeklerin bakımını üstlendiği ailelere (çalışan yoksulluk oranı %6) göre, iki katından fazladır (BLS, 2021).

Yaş grupları arasındaki farklar nispeten azdır ancak yaş faktörü büyüdükçe çalışan yoksulluk riskinin azaldığı görülmektedir. Bu durumun sebepleri öncelikle genç işçiler arasında işsizliğin yüksek olması sebebiyle daha düşük ücretlerle çalışmalarıdır. Devamında ise standart dışı ve güvencesiz işlere daha çok maruz kalmaları, işgücü piyasasındaki istihdam koşulları bakımından genel iş kalitesi sorunlarıyla karşılaşmaları sayılabilir.

Eğitim düzeyinin çalışan yoksulluğuna etkisi tablolarda görülmektedir. Eğitim seviyesi ile çalışan yoksulluk arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin iş yaşamındaki yoksulluk riski azalmaktadır. Yüksek eğitilmiş kişiler üst düzey işlerde çalışma imkanına erişebilmektedirler. Tablo 5’te görüldüğü gibi AB ülkelerinde çalışan yoksulluğu oranı, eğitim seviyesinin her kademe artışında yarı yarıya düşmektedir. Tablo 6’da ise ABD’de 2 ayrı eğitim seviyesi arasındaki çalışan yoksulluğu farkının dokuz kat değiştiği görülmektedir.

Tablo 5 ve 6’da bilgisi bulunmamasına rağmen eğitimle ilgili olarak çalışan yoksullar arasında olma olasılığı mesleğe göre büyük ölçüde değişmektedir. Yüksek öğrenim gerektiren ve nispeten yüksek kazançlı mesleklerde çalışanların, çalışan yoksullar olarak sınıflandırılma olasılığı en düşüktür. Örneğin ABD’de yüksek eğitim gerektiren yönetim, iş ve finansal operasyon mesleklerinde çalışan yoksulluk oranı %1,3’ken; eğitim gerekliliği görece daha düşük olan tarım, balıkçılık ve ormancılık mesleklerinde %11,2, hizmet sektöründeki mesleklerde %8,21’dir (BLS, 2021). Eğitimin meslek konusunda belirleyici olması ve yüksek eğitim sonucu edinilen yüksek vasıflı meslekler çalışanları yoksulluğa karşı korumaktadır.

Bireylerin doğduğu ülkeye ya da ırkına göre de çalışan yoksulluk oranı değişmektedir. AB için yurt dışında doğmuş olmak, yerli nüfusun iki katı kadar çalışan yoksulluğu riskine maruz kalmak anlamına gelmektedir. Ancak AB üyesi başka bir ülkede doğmuş olanlar için bu oran daha düşüktür. ABD’de ise oranlar %4,6 ile %10,1 arasında değişmekte ırklar arasında çalışan yoksulluğu ayrımı görülmektedir (BLS, 2021).

3. DÜNYADA ÇALIŞAN YOKSULLUĞU

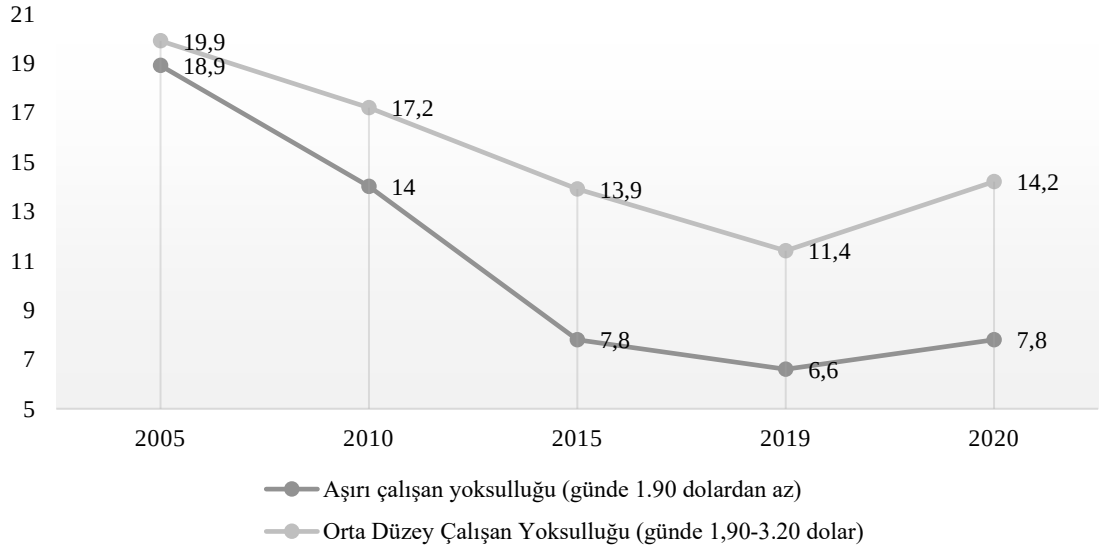
Çalışan yoksulluğu, ilk olarak 1987 yılında ABD’de kullanılmış bir kavramdır. İlk ortaya çıktığında “düşük kazanç seviyesi” olarak geliştirilen bu kavram, 1967 ve 1987 yılları arasında, asgari ücretin 40 saatlik bir çalışma haftası için reel değerinin ortalamasını temsil etmektedir (Mosisa, 2003, ss. 19). ABD Çalışma İstatistikleri Bürosu (BLS) bu tarihten itibaren her yıl, çalışan yoksulluk istatistiklerini cinsiyet, ırk, yaş, meslek, eğitim gibi parametrelere göre ayrı ayrı hesaplayarak yayınlamaktadır. BLS’nin

yanında çalışan yoksulluk ile ilgili kapsamlı olarak veri paylaşan diğer kurumlar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile Avrupa’da Eurofound, Eurostat ve European Commission’dur.

Ancak çalışan yoksulluğunun, sayılan tüm bu kurumlar tarafından kabul edilen ortak bir tanımının bulunmaması bu kurumlar tarafından açıklanan sonuçların karşılaştırılabilmesini kısıtlamaktadır. ILO, çalışan yoksulluğunu “kabul edilen bir yoksulluk sınırının altında kalan hanelerde yaşayan ve çalışan kişiler” (ILO, 2021a) olarak tanımlayarak istihdam içerisinde bulunma süresini tanımlamaya dahil etmemiş, kapsamı genişletmiştir. BLS’nin “işgücünde yılda en az 27 hafta geçiren (çalışan veya iş arayan), ancak gelirleri resmi yoksulluk seviyesinin altında kalan kişiler” tanımında ise istihdam süresinin belirli bir sınırının olması kapsamı daraltmaktadır. Bu durum çalışan yoksulluğunun kapsam farkını ortaya çıkartmış ve oranlarının kıyaslanmasında eşitsizlik yaratmıştır. Bununla beraber çalışan yoksulluğunun doğrudan istatistiğini veren bir veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla çalışanlar arasındaki yoksulluğun genel nüfusa göre ne kadar az ya da çok olduğu bilinmemektedir. ILO, çalışan ancak günlük kazancı uluslararası mutlak yoksulluk seviyesini aşamayan bu durumun “insana yakışır bir iş” olmadığı için, kendilerini ve ailelerini günlük 1,90 ABD dolarının üzerine çıkaracak kadar kazanamayan kişileri kapsayan “çalışan yoksulluğu” kavramını geliştirmiştir (Gündoğan, vd. 2005, ss. 3).

ILO’nun yayınladığı son rapora göre 2020 yılındaki günlük 1,90 dolar sınırı altında kalan kişilerin çalışan yoksulluk oranı %7,8’ken, 3,40 dolar sınırına göre yapılan hesaplamada ise %14,2’dir. Bu oran istihdam içindeki çalışanlar arasındaki yoksul oranını nitelemektedir. Ek olarak Dünya Bankası aynı yıl için 1,90 dolardan az kazanan 78 milyon kişinin daha aşırı yoksulluk içinde yaşadığını tahmin etmektedir. Ancak bu kişiler işsiz kalıp artık istihdam edilmediği için çalışan yoksul sayılmamaktadır (ILO, 2021b, ss. 28).

Grafik 3. 2005-2020 Yılları Arası Dünya’da Çalışan Yoksulluğu Oranları

Kaynak: ILO, 2021b, ss. 128

Grafik 3’te 2005-2020 yılları arasındaki çalışan yoksulluğu oranları görülmektedir. Aşırı çalışan yoksul oranlarındaki düşüş, orta düzey çalışan yoksul oranlarındaki düşüşten daha keskin seyretilmiştir. Özellikle 2010-2015 yılları arasında aşırı çalışan yoksulluğu sayısında yaklaşık %41 oranında dikkat çekici bir düşüş gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında bu düşüşte azalma yaşanmıştır. 2019 yılı aşırı çalışan yoksulluğu yaşayan 218 milyon kişi ve orta düzey çalışan yoksulluğu yaşayan 375 milyon kişi ile rakamların en düşük seviyeye ulaştığı yıldır. 2019 yılından sonra yaşanan Covid-19 küresel salgını çalışan yoksulluk oranlarında artışa neden olarak rakamların 2015 yılına gerilemesiyle sonuçlanmıştır.

Tablo 7. 2020 Yılı Çalışan Yoksulluk İstatistikleri

	Aşırı çalışma yoksulluğu (günlük <1,90 ABD doları (SAGP))		Orta derecede çalışan yoksulluğu (günlük 1,90-3,20 ABD doları (SAGP))	
	yüzde	milyon kişi	yüzde	milyon kişi
Afrika	34,0	154	26,2	119
Arap Devletleri İşbirliği Konseyi üyesi olmayan Arap bölgesi ülkeleri	18,7	4,7	17,0	4,2
Asya ve Pasifik	4,4	82	16,6	307
Orta ve Batı Asya	1,9	1,3	7,4	5,0

Latin Amerika ve Karayipler	3,8	9,9	6,8	18
-----------------------------	-----	-----	-----	----

* Irak, Ürdün, Lübnan, İşgal Altındaki Filistin Toprakları, Suriye Arap Cumhuriyeti ve Yemen'den oluşan grup Arap Devletleri İşbirliği Konseyi üyesi olmayan Arap bölgesi ülkelerini ifade eder.
Kaynak: ILO, 2021b, ss. 44, 54, 63, 67, 74.

ILO'nun yayınladığı son raporda dünyanın belirli bölgelerindeki çalışan yoksulluğu oranları ve bu bölgelerdeki çalışan yoksul sayısı Tablo 7'de verilmiştir. Afrika Bölgesi çalışan yoksulluğu oranlarının en yüksek ve diğer bölgelerle arasındaki farkın çok fazla olması yönüyle dikkat çekmektedir. Bu bölge satın alma gücü paritesine göre günlük kişi başı 1,90 doların altında kalıp aşırı yoksulluk çeken 154 milyon kişi ile dünyada en fazla çalışan yoksulluğunun yaşandığı bölgedir. Sahra altı Afrika bölgesi küresel dünyanın %12'sini oluşturmaya rağmen dünyadaki toplam çalışan yoksulluğunun %60'ını barındırmaktadır. Oranların yüksek olmasının sebebi kayıt dışı istihdamın yaklaşık %80 civarında olması, sosyal koruma erişiminin kısıtlı olması, emeğin yetersiz kullanılmasına sebep olan eksik istihdamın yaygınlığı, kendi hesabına çalışmanın ve aile içi çalışmanın yaygınlığı olarak sıralanabilir (ILO, 2021b, ss. 47).

Çalışan yoksulluk oranının en yüksek olduğu ikinci yer Arap ülkeleri bölgesidir. Kişi sayısı olarak diğer bölgelerden az görünse de çalışan her 100 kişiden yaklaşık 19'u aşırı yoksulluk, 17'si orta derece yoksulluk çekmektedir. Bölgede uzun süredir devam eden savaş ve çatışma durumu sebebiyle ekonomik ve finansal istikrarsızlık, mülteci sorunu, yerinden edilmiş kişilerin ülkeyi terk edip gidişleriyle emek piyasasının büyük hasar alması gibi etkenler bölgedeki bireylerin yaşam koşullarının kötüleşmesine, dolayısıyla yüksek çalışan yoksulluk oranlarına sebep olmuştur (ILO, 2021b, ss. 61). Bununla beraber bölgenin istihdamdaki en büyük özelliği norma dayalı cinsiyet farklılıklarının en yüksek seviyede yaşanmasıdır. Kadınlarda işgücüne katılma oranı %17,7'ye; erkeklerde ise %75,6'dır (ILO, 2021b, ss. 149). Oranlar arasında yüksek bir uçurum bulunmaktadır. Büyük bir istihdam potansiyeli olarak kadınların istihdamdan uzak durması aile içi iş yoğunluğunu düşüreceği için bu bölgede çalışan yoksulluk oranının yüksek görülmesinde etkili olabilmektedir (ILO, 2021b, ss. 62).

Orta derece çalışan yoksul sayısının en fazla olduğu bölge 307 milyon kişi ile Asya ve Pasifik bölgesidir. Bölgenin son on yıldaki ekonomik durumuna bakıldığında dünyadaki en büyük ekonomik büyüme oranlarını gerçekleştirdiği görülmektedir.

Teknolojik gelişmeyle köklü bir yapısal dönüşüm yaşayan bölge, küresel ve bölgesel düzeydeki ticarete dahil olmuştur. Bölgedeki birçok ülkede üretimin daha sermaye yoğun endüstrilere doğru kaymasıyla 2011 ve 2017 yılları arasında işgücünün gelirdeki payı düşmüştür. Kentsel merkezlerde, sanayi ve hizmet sektörlerindeki orta ve yüksek vasıf gerektiren işlere teknolojik gelişmelerin de dahil olmasıyla, özel sektör istihdamında yabancı yatırımlarla desteklenen artışlar yaşanarak coğrafi konum ve beceri düzeyine dayanan işlerde yani demografik gruplar arasında eşitsizlikler artmıştır. Bu durum kadınlar ve gençler için istihdam koşullarının kötüleşmesine sebep olmuştur. Yapısal dönüşüm sonucunda büyüyen kent ve kırsal farkı teknolojik gelişmeyle daha da kötüleşerek tarımsal istihdamdan artan işgücü emeğini hizmet sektörüne ve enformel ekonomiye kaydırmıştır (ILO, 2021b, ss. 66). Yaşanan bu ekonomik dönüşüm çalışan yoksulluğuna olumsuz yansımıştır. Asya ve Pasifik bölgesinde gerçekleşen ekonomik büyüme ve sonuçları, çalışan yoksulluğunu açıklama noktasındaki makro yaklaşımlardan “ekonomik büyüme politikaları” yaklaşımına örnek olarak gösterilebilir. Ekonomik büyüme sonucu milli ve yurtiçi hasıla artışları yaşansa da bu kazanımların ülkede yaşayan ve çalışan her kesime ulaşmaması çalışanların refah düzeyinin artmasını engellemektedir.

Avrupa bölgesi için ise en kapsamlı verileri Eurostat yayınlamaktadır. Eurostat yoksulluk sınırını belirlemede göreceli yaklaşım sergileyerek yoksulluk sınırını “çalışan ve eşdeğer harcanabilir geliri, ulusal medyan eşdeğer harcanabilir gelirin %60'ı” olarak belirlemekte, yoksulluk riski eşiğinin altında çalışan kişileri çalışan yoksul kabul etmektedir. Tam ve yarı zamanlı çalışanlar için ayrı oranlar yayınlayarak, göstergeyi çalışma süresine göre ayırmıştır. Eurostat'ın 2019 yılı için Avrupa bölgesindeki 19 ülkeyi kapsama alarak yayınladığı verilere göre tam zamanlı çalışanlar arasındaki yoksulluk oranı %7,3, yarı zamanlı çalışanlar arasındaki yoksulluk oranı %13,4 olarak tespit edilmiştir. Bu bölgedeki ülkeler arasında tam zamanlı işlerde çalışan yoksulluğu oranının en düşük olduğu ülke %1,9 ile Finlandiya, en yüksek olduğu ülke ise %13,7 oranıyla Arnavutluk'tur. Yarı zamanlı işlerde ise Belçika %5,5 ile en az çalışan yoksulluğun görüldüğü ülkeyken, Romanya %62,2 ile çalışanlar arasındaki yoksulluk riskinin en yüksek olduğu ülkedir (EUROSTAT, 2022).

ABD çalışma istatistikleri bürosunun yayınladığı son rapora göre 2019 yılı için çalışan yoksul oranı %4,0 ile 1986'dan beri yayınlanan oranların en düşük seviyesine

ulaşmış, 6,3 milyon çalışan yoksul olduğunu belirtmiştir (BLS, 2021). Görüldüğü üzere her kurumun yoksulluk parametresinin ve çalışma tanımının birbirinden farklı olması oranlar arasında çok büyük farkları doğurmaktadır. Romanya’da %62,2 olarak açıklanan yarı zamanlı çalışan yoksulluk oranı, dünyanın en yoksul bölgesi olarak görülen Sahra Altı Afrika bölgesinde %34 olarak bulunmuştur. Bu iki bölgenin refah düzeylerinin farklı olmasına karşın Romanya’nın çalışan yoksulluk oranında Sahra Altı Afrika bölgesinin yaklaşık iki katı kadar olması şaşırtıcıdır. Dünyadaki çalışan yoksulluğunun boyutunun daha iyi anlaşılabilmesi için küresel olarak kabul edilen ortak bir kritere ihtiyaç vardır.

3.1. Ülkelerin Gelir Düzeyine Göre Çalışan Yoksulluğu

Ülkelerin refah düzeyi ve gelir seviyesi çalışan yoksulluğu oranını önemli ölçüde etkilemektedir. Gelir düzeyi ile çalışan yoksulluğu arasında ters orantı bulunmakta; gelir düzeyi yükseldikçe çalışan yoksulluğu oranları genellikle düşmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü raporuna göre 2020 yılında düşük gelirli ülkelerdeki aşırı çalışan yoksulluğu oranı %40,5, düşük-orta gelirli ülkelerde %10,5, üst-orta gelirli ülkelerde ise %0,9 olarak tespit edilmiştir (ILO, 2022, ss. 107-109).

Tablo 8. Ülkelerin Gelir Durumuna Göre Çalışan Yoksulluk Oran ve Sayıları

			2005	2010	2015	2019	2020
Düşük Gelirli Ülkeler	Aşırı çalışan yoksulluğu (günde <1,90 ABD\$ SAGP)	yüzde	50,8	45,5	41,2	39,1	42,5
		milyon	89	90	93	99	107
	Orta düzeyde çalışan yoksulluğu (günde 1,90-3,20 ABD doları SAGP)	yüzde	23,8	25,2	27,4	27,0	29,6
		milyon	42	50	62	69	75
Düşük-orta gelirli ülkeler	Aşırı çalışan yoksulluğu (günde <1,90 ABD\$ SAGP)	yüzde	30,7	22,1	13,6	9,9	12,5
		milyon	266	206	135	104	125
	Orta düzeyde çalışan yoksulluğu (günde 1,90-3,20 ABD doları SAGP)	yüzde	33,2	32,1	28,4	23,7	30,5
		milyon	287	299	281	249	306
Üst-orta gelirli ülkeler	Aşırı çalışan yoksulluğu (günde <1,90 ABD\$ SAGP)	yüzde	14,2	9,3	1,4	1,0	1,4
		milyon	178	122	20	15	19
	Orta düzeyde çalışan yoksulluğu (günde 1,90-3,20 ABD doları SAGP)	yüzde	18,5	12,5	7,0	4,1	5,3
		milyon	233	165	96	57	72

Kaynak: ILO, 2021b, ss.130-132-134.

Tablo 8’de ülkelerin gelir durumuna göre çalışan yoksul oranları ve sayıları belirtilmiştir. Ülkelerin gelir düzeyleri yükseldikçe çalışan yoksul oranlarında düşüş görülmektedir.

3.1.1. Düşük ve Düşük-Orta Gelirli Ülkeler

Düşük gelirli ülkeler aynı zamanda “En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ)” olarak da bilinmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından EAGÜ olarak belirlenen ülkelerin otuz üçü Afrika bölgesinde, on biri Asya bölgesinde, beş tanesi de Ada EAGÜ’leri (Haiti, Kiribati, Samoa, Tuvalu, Vanuatu) olmak üzere kırk dokuz düşük gelirli ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler ekonomik performansları ve yapıları açısından heterojenlerdir, yani her ülke kendine özgü farklı koşullara sahiptir (ILO, 2011, ss. 1). Bu ülkelerde günlük satın alma gücü paritesine göre geliri / tüketimi 1,90 doların altında kalan kişilerin çalışan yoksulluk oranları incelendiğinde, 2005 yılındaki çalışan nüfusun yarısından fazlasının yoksul olduğu görülmektedir. Bu oran yıllar içerisinde düşme eğilimi göstermesine karşın en düşük olduğu yılda bile %39,1’e kadar inebilmiştir. Her 10 çalışandan 4’ünün yoksul olduğunu gösteren bu oran azımsanamayacak durumdadır. Düşük gelirli ülkelerde yıllar içerisinde çalışan yoksul sayısındaki değişim incelendiğinde çalışan yoksul oranının düşmesine karşın sayının arttığı göze çarpmaktadır. Bu durumun anlamı istihdamdaki bireylerin sayısının artmasıyla açıklanabilmektedir. İstihdam sağlanan kişi sayısının artışı nüfusla doğru orantılı yorumlanabilir. Dünyanın her bölgesinde nüfus artışı yani hane içindeki bağımlı sayısının artması çalışan yoksulluk üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır (Gündoğan, vd. 2005, ss. 21). Düşük gelirli ülkelerdeki nüfus artış hızının fazla olması çalışan yoksul sayısının düşmesini engelleyebilmektedir. Öte yandan istihdam sağlayan işlerin nitelik bakımından yetersiz kalması da çalışan yoksul sayısını artırmaktadır. Genellikle düşük gelirli ülkelerde güvencesiz, düşük ücretli ve kayıt dışı işlerin yaygın olması bu duruma zemin hazırlamaktadır.

ILO’nun yayımlamış olduğu ILO bölgesine ve Dünya Bankası gelir grubuna göre ayrılan ülkelerin yirmi altısı Afrika, yirmi ikisi Asya ve Pasifik, altısı Amerika, dördü Avrupa ve Orta Asya, biri Arap ülkelerinden olmak üzere toplam 59 düşük-orta gelirli ülke bulunmaktadır (ILO, t.y.). Düşük-orta gelirli ülkelerin çalışan yoksulluğu oranları incelendiğinde tüm yıllarda satın alma gücü paritesine göre geliri/tüketimi 1,90 doların

altında kalan aşırı çalışan yoksulluğu oranı, 1,90-3,20 dolar arası orta düzey çalışan yoksulluğundan daha düşük seyretmektedir. Düşük-orta gelirli ülkelerde aşırı çalışan yoksulluğundan çok orta düzey çalışan yoksulluğu yaşandığı söylenebilir. Aşırı çalışan yoksulluğunda 2005-2019 yılları arasında büyük bir düşme söz konusuysen orta düzey çalışan yoksulluğundaki düşüş çok daha azdır. Bununla beraber düşük-orta gelirli ülkelerdeki çalışan yoksulluk oranları, düşük gelirli ülkelere göre daha az olmasına rağmen, çalışan yoksul sayısı yüksek seyretmektedir.

Bu ülkelerde yoksulluk ölçümü, gelişmiş ülkelerde görülen medyan gelirin belirli bir oranının esas alındığı göreceli yaklaşım olarak değil, genellikle temel gıda ihtiyacının gözetildiği mutlak yaklaşım ile tespit edilmekte (Barrientos ve Unnikrishnan, 2018, ss. 347), analizler ILO ve Dünya Bankası tarafından günlük 1,90 dolar olarak belirlenen mutlak yoksulluk sınırını kullanarak yapılmaktadır.

Gelir seviyesi düşük olan ülkelerde çalışan yoksulluğunun yüksek olmasının nedenleri ülkelerin temel yapılarına göre farklılık göstermektedir. Ancak temel olarak kayıt dışı ve güvencesiz istihdamın yüksek olması, düşük ve düzensiz gelir sağlayan işlerin yaygın olması gibi işgücü piyasasının etkin yönetilmediğini gösteren durumlar ve yeterli güvenlik ile koruma sağlamayan sosyal koruma sistemlerinin yürütülmesi çalışan yoksulluğunu arttıran ortak temel nedenler olarak sıralanabilmektedir (Barrientos ve Unnikrishnan, 2018, ss. 347).

Düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerde üretimin sektörel dağılımı incelendiğinde tarımın istihdamda önemli bir pay sahibi olması çalışan yoksulluğunun yaygınlaşmasına neden olan unsurlardan biridir. Bir diğer sektör olan hizmet sektöründe ise yüksek düzeyde kayıt dışı istihdam görülmektedir. Bu sektörlerde görülen kendi hesabına çalışma, ücretsiz aile işçiliği gibi çalışanları savunmasızlaştıran istihdam şekilleri, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde çalışan yoksulluğunu arttıran yapısal nedenler arasındadır. Sektörel olarak tarımın ağırlığının fazla ve kayıt dışı sektörün büyük olması güvencesiz istihdamın yaygınlığını kanıtlamaktadır (Barrientos ve Unnikrishnan, 2018, ss. 352-360). Bu ülkelerde istihdamın büyük bir kısmının güvencesiz işlerden oluşması çalışanlar arasındaki yoksulluk riskini yükseltmektedir.

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde çalışan yoksulluğu üzerine yürütülen sosyal koruma programları ülkelerin ekonomik kalkınma durumu, kurumsal ve siyasi yapısına göre çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte çalışan yoksulların genellikle enformel ekonomide yoğunlaşması sebebiyle sosyal korumadan yoksun olmakla beraber bu sosyal korumaların etkisinin ve çalışan yoksullara ne ölçüde ulaştırıldığına doğrudan tespit edilmesi mümkün değildir (Barrientos ve Unnikrishnan, 2018, ss.352-357). Diğer taraftan bu ülkelerde genel yoksulluk oranları yüksek olduğundan spesifik olarak çalışan yoksulluğu, üzerine yoğunlaşılacak bir sorun değildir. Ülkelerde yürütülen sosyal yardım programlarının hak ediş şartlarında dahi bireylerin istihdam durumu göz önünde bulundurulmamakta, yardımlar çalışma faktörüyle ilişkisiz olarak yapılmaktadır. Bu durum işgücüne dahil olmanın yoksulluğu engellemediğinin kabulü anlamını taşımaktadır (Barrientos ve Unnikrishnan, 2018, ss. 358). Başka bir ifade şekliyle bireylerin sosyal yardım almasında, istihdamın içinde ya da dışında olmalarının bir etkisi bulunmamaktadır.

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde hane içi nüfus yoğunluğu yüksektir. Bu ülkeler hem yüksek doğum oranları sebebiyle birden fazla çocuk sahibi olmakta hem de yaşlı nüfusla beraber yaşayarak geniş aile özellikleri göstermektedir. Bu durum bağımlı nüfusu arttırarak çalışan yoksulluğu riskini yükseltmektedir (Barrientos ve Unnikrishnan, 2018, ss. 352-360). Diğer yandan bu ülkelerde hanedeki bağımlı nüfus olarak yaşlılar ve çocuklar dahil olmak üzere her yaş grubu, güvencesiz çalışma özelliği gösteren ücretsiz aile işleri gibi işlerde yaygın olmak üzere istihdamda yer almaktadır. Çocuk işçiliği ve emeklilerin işgücündeki ağırlığını arttıran bu durum yaşanan sorunlardan bir başkasıdır.

Bu ülkelerde çocuk işçiliğinin yaygın olması sebebiyle çocuk işçiliğini azaltmak üzere sosyal yardım uygulamalarının yürütülmesi dikkat çekmektedir. Çocukların düzenli olarak okula devam etmesi şartına bağlı yürütülen nakit transferi programları bulunmaktadır. Yardım miktarı hanedeki eğitim çağındaki çocuk sayısına ve öğrencinin devam ettiği eğitim seviyesine göre değişmektedir. Sosyal yardım programlarının genelinde çalışmanın yoksulluğu engellemediği varsayılarak yardım şartlarında istihdamla ilgili bir sınırlama bulunmamaktayken çocuklara yönelik yardımlarda istisnalar mevcuttur. Yardım şartlarında, çocuk işçiliğini önlemek amacıyla çocukların

istihdamda olmadığının kanıtlanması amacıyla istihdama bağlı gelir tespiti aşamaları bulunmaktadır (Barrientos ve Unnikrishnan, 2018, ss. 359).

3.1.2. Üst-Orta Gelirli Ülkeler

Üst-orta gelirli ülkelerde ise Dünya Bankasının gelir grubuna göre ayırdığı ülkeler, ILO bölgelerine göre kategorize edildiğinde Amerika bölgesinde yirmi üç, Avrupa ve Orta Asya’da on yedi, Asya ve Pasifikte on, Afrika’da yedi, Arap ülkelerinde ise üç ülke bulunmaktadır (ILO, t.y.). Üst-orta gelirli ülkelerde de düşük-orta gelirli ülkelerdeki gibi aşırı çalışan yoksulluğundan çok orta düzey çalışan yoksulluğu görülmektedir. Özellikle 2010 yılından sonra aşırı çalışan yoksulluğu oranında keskin bir düşüş gözlenmekte, 2019 yılında ise 100 çalışandan sadece 1’ine kadar düşmektedir.

Üst-orta gelirli ülkelerde orta düzey çalışan yoksulluğunun yükselmesine sebebiyet veren faktörler ülkelerin emek piyasası özelliklerine, iş güvencelerine ve sosyal yardım faaliyetlerine göre değişiklik göstermektedir. Güvencesiz çalışmanın, enformel ekonominin ve düşük ücretlerim yaygın olduğu ülkelerde çalışan yoksulluğu da yükselmektedir. Örneğin Güney Afrika, üst-orta gelire sahip bir ülke olarak Afrika’nın en büyük ikinci ekonomisini oluşturmaktadır. Diğer taraftan insan sermayesinin gelişimindeki yetersizlik sebebi ile vasıf ve ücret seviyesi bakımından düşük bir işgücü bulundurmaktadır (Lilenstein, vd. 2018, ss. 416-417). Dolayısıyla Güney Afrika ekonomik büyüklük olarak Norveç’ten sonra gelmesiyle önemli bir ekonomik kazanıma sahipken, düşük ücret seviyeleri, gelirin adil dağılmaması ve 0,62 olan Gini katsayısı ile eşitsizliğin en yüksek olduğu ülkelerden biridir (Statista, 2020). Ülkedeki istihdamın %8’i aşırı yoksul, %12’si orta düzey yoksul, %18’i ise yoksulluk eşiğindedir (ILO, 2021a). Başka bir söylemle her üç çalışandan biri yoksuldur. Ülkede genel yoksulluk oranlarının yüksek olmasının yanında düşük ücretlerin yaygınlığı sebebiyle istihdama katılanlar da yoksulluktan kurtulamamakta genel yoksulluğa paralel olarak çalışan yoksulluğu da yükselmektedir.

Güney Afrika’da çalışan yoksulluğunun yüksek olmasının temel sebebinin düşük ücretler olduğu üzerine fikir birliği bulunmaktadır. Kayıt dışı istihdamın yoğun olması düşük ücretlere sebep olarak, çalışanlara ve ailelerine hem insana yakışır bir hayat

standardı sağlayamamakta hem de çalışanları sağlık ya da emeklilik gibi iş güvencesi haklarından mahrum bırakmaktadır. Ülkede yaygın kayıt dışı istihdam, ücret seviyesi düşük olmakla beraber genellikle kötü çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri, iş sağlığı ve güvenliğinin bulunmadığı çalışma ortamı ve işverenler tarafından uygulanan ayrımcılık gibi çalışanlar açısından olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir (Feder ve Yu, 2019, ss. 2). Bu sonuçlar ülkedeki çalışan yoksulluğu oranlarına da yansımakta, kayıt dışı sektörde çalışanların yoksulluk riskini önemli ölçüde arttırmaktadır. Ülkedeki kayıtlı ekonomide ise uygulanan asgari ücret seviyesi ile haneler temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmektedir. Emek talebini düşürme ve işverenlerin işten çıkarmaları arttırma riskiyle tüm sektörlerde asgari ücrette yüksek düzeyli artışlar yapılamamaktadır. Diğer taraftan asgari ücret, ülkede yaygın olan enformel ekonomiye ve kendi hesabına çalışanlara yansımadığından düşük ücretlilere karşı çözüm yolu olarak uygulanamamaktadır (Feder ve Yu, 2019, ss. 13).

Ülkede işgücüne katılmak yoksulluğun çözümü olarak görülmekte ancak düşük ücretler ve gelir adaletsizliği sebebiyle çalışanların önemli bir kısmı yoksulluk eşiğinden çıkamamaktadır. Bu bağlamda ülkenin yoksulluğu azaltma stratejisi, çalışanlara ve ailelerine sürdürülebilir geçim kaynağı sağlayarak emek piyasasının güvenlik ihtiyacını karşılama temeline dayanmaktadır. Güney Afrika'da sosyal devlet yapısına uygun olarak yoksul kesimlere eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim kamu tarafından sağlanmaktadır. Ulusal gelirin önemli bir kısmı sosyal yardımlar için ayrılmakta nüfusun üçte birinden fazlasına nakdi yardımlar yapılmaktadır (Lilenstein, vd. 2018, ss. 416-417). Diğer taraftan çalışanlar emeklilik ve sağlık konularında sosyal güvenlik korumasından yoksundur. İşsizlik sigortasına ise hak kazanmak için çalışanın yeterli sürede prim ödemesi gerekmektedir beraber ödemenin miktarı ve süresi yetersizdir (Lilenstein, vd. 2018, ss. 417).

Güney Afrika geniş sosyal yardım faaliyetleri yürüten bir ülke olmasının yanında büyük enformel ekonominin getirdiği güvencesiz çalışma koşullarına sahiptir. Bu durum çalışma eyleminin yoksulluktan kurtulmada yetersiz kalmasıyla sonuçlanmaktadır. Kayıt dışı çalışmanın oluşturduğu bir başka sonuç olarak düşük ücretler ülkenin başka özelliği olan bağımlı sayısı yüksek hanelerle bir araya gelmesiyle çalışan yoksulluğunu yükseltmektedir. Üst-orta gelirli ülkelerde geniş sosyal yardım uygulamaları

yürütülmesine karşın emek piyasasının etkin yönetilmediği ve güvencesiz çalışmanın yaygın olduğu durumlarda çalışan yoksulluğu riskinin artış eğilimi gösterdiği söylenebilir.

3.1.3. Yüksek Gelirli Ülkeler

Yüksek gelirli ülkeler genellikle etkin sosyal refah rejimleriyle hem genel yoksullukta hem çalışan yoksulluğunda düşük oranlara sahiptir. Refah devletlerinde yürütülen destek programları, düşük ücretli çalışanları ya da ihtiyaçları daha fazla olup yoksulluk riskinde bulunan aileleri bu riske karşı korumada başarı göstermektedir (Lohmann ve Crettaz, 2018, ss. 50). Bu ülkelerde çalışan yoksulluğunu arttıran güvencesiz istihdam şekilleri ve enformel ekonomi yaygın değildir. Aynı zamanda doğrudan çalışan yoksullara yönelik olarak istihdam odaklı iş içi yardımların yapılması da çalışan yoksulluğunu düşüren sebepler arasındadır.

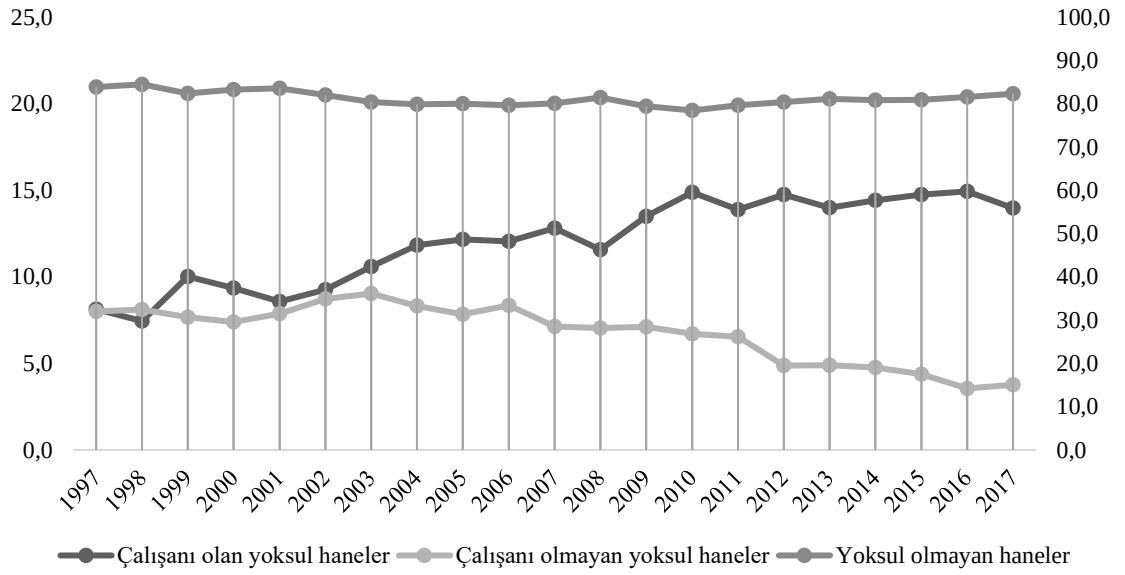
Yüksek gelirli ülkelerde çalışan yoksulluğunu belirleyen bir diğer faktör ekonomik büyüklüğün yanı sıra bu kazanımların herkese eşit olarak yansımalarıdır. Gelir adaletinin sağlandığı yüksek gelirli ülkeler aynı zamanda çalışan yoksulluğu riskinin en düşük olduğu ülkelerdir. Gelir dağılımı adil sağlanmadığı takdirde yüksek gelir grubunda bulunan ülkelere de çalışan yoksulluğu yükselebilmektedir. Örneğin yüksek gelirli ülkelere biri olan İsrail ABD ve Birleşik Devletlerde yürütülen liberal refah rejimlerine benzer refah politikaları uygulamakta, Dünya Bankası gelir grubuna göre ayrılan ülkelere yüksek gelir grubuna dahil ülkeler arasında yer almaktadır. Diğer yandan ücret seviyesinin düşük olması ve gelir eşitsizliği bakımından diğer gelişmiş sanayi ülkeleri ile kıyaslandığında 0,35 olan Gini katsayısı ile daha eşitsiz olduğu görülmektedir (OECD, 2022). Başka bir ifade ile benzer gelir grubuna sahip ülkelere kıyasla İsrail’de gelir dağılımının daha adaletsiz olduğu söylenebilir. Ülkedeki çalışan yoksulluğu oranı 2017 yılı için %12,9 olarak belirlenmiştir (OECD, 2020 ss. 5). İsrail’deki çalışan yoksulluğu oranının, içinde bulunduğu ülke grubundaki diğer ülkelere göre nispeten daha yüksek olmasıyla beraber genel yoksulluk oranları, iş içi yoksulluk riskinden daha düşük seyretmektedir (Levanon ve Saburov, 2018, ss. 434).

İsrail 1990'lı ve 2000'li yıllarda iki alanda köklü yapısal dönüşüm gerçekleştirmiştir. İlk olarak refah politikasında cömert sosyal refah yardımlarında tasarruf eğilimi gösterme yoluna gidilmiştir. Bu politika değişimi ile beraber son otuz yılda yapılan sosyal yardım harcamaları, GSYİH'nın %34'ü kadar azaltmıştır. Özellikle çocuk yardımlarının miktarı önemli ölçüde sınırlandırılmış, gelir yardımlarında (income maintenance benefits) ise yardım alma şartları zorlu kriterlere bağlanmıştır. Bu değişiklikler çok çocuklu hanelerin, tek ebeveynli hanelerin ve bağımlı sayısı yüksek hanelerin sosyal güvencelerine zarar vererek kazanç eşitsizliğini ve çalışan yoksulluğunu arttırmıştır (Levanon ve Saburov, 2018, ss. 435-445).

İsrail'deki ikinci yapısal değişiklik işgücü piyasasında yaşanmıştır. Ülkede yoksulluğu azaltma mekanizması olarak "çalışmayı etkinleştirme" politikaları yürütülmeye başlanmıştır. Bu strateji 2000'li yıllardan itibaren işsizlik oranını azaltarak istihdamı arttırmada başarıya ulaşmıştır. Ancak bu durum genel yoksulluğun, çalışan yoksulluğuna kaymasına sebep olmuştur. Esnek rejimler uygulanarak işsizlik oranları düşürülmüş ancak esnek rejimler, yapısı gereği güvencesiz çalışma hayatı oluşturmuştur. Yeni rejim ekonomik büyümeyi arttırmasının yanında yüksek düzeyde eşitsizlik yaratmıştır. Sendika yoğunluğunda düşüş, ücret pazarlık sisteminin ademi merkezileşmesi ve ücret eşitsizliğinin artması yeni yapısal sistemin sorunlarını oluşturmaktadır (Levanon ve Saburov, 2018, ss. 434-445).

Grafik 4'te İsrail'de istihdam içindeki bireylerin, istihdamda olmayanlara göre daha fazla yoksulluk yaşadığı görülmektedir. Yirmi yıl içerisinde genel yoksulluk oranları azalma eğilimindeyken çalışan yoksulların oranı bu süre içerisinde artmaktadır. Bununla beraber pandemi öncesi yayınlanan son verilerde, tüm yoksul ailelerin içerisindeki çalışan yoksulların oranı 2015 yılında %56'yken, 2016 yılında %59'a yükselmiştir (Myers-JDC-Brookdale Enstitüsü, 2018, ss. 5).

Grafik 4. İsrail'de 20 Yıllık Çalışan Yoksulluğu Oranları

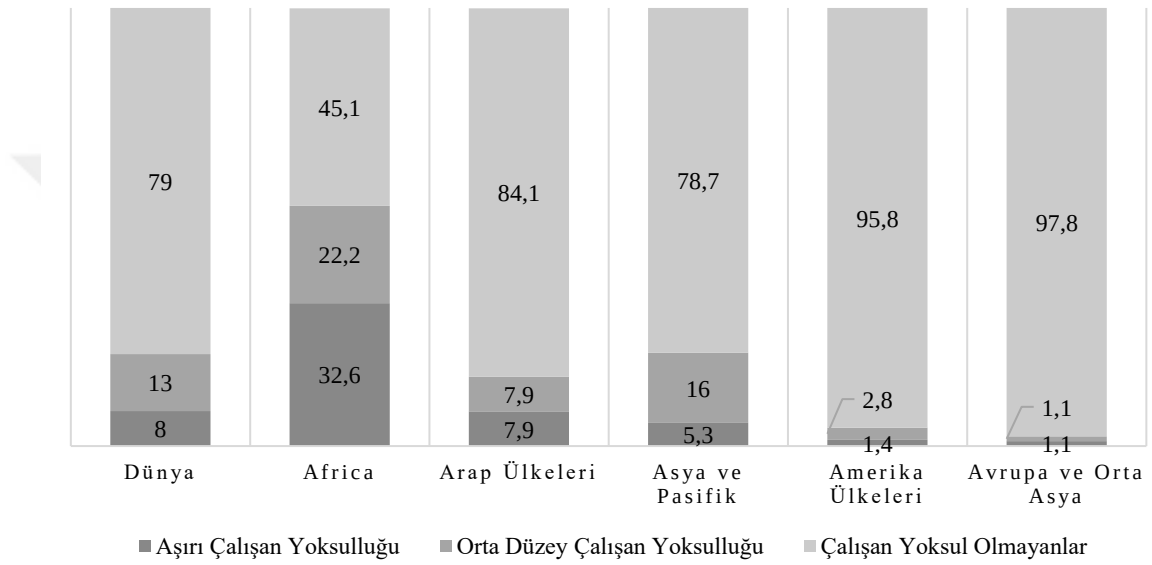
Kaynak: OECD, 2020, ss. 50.

2007 yılında yürürlüğe konulan “kazanılan gelir vergisi kredisi (Earned Income Tax Credit)” 2008 yılında çalışan yoksullarda keskin bir azalmaya sebep olduğu Grafik 4’te görülmektedir. Aynı isimle ABD’de de uygulanan kazanılan gelir vergisi kredisi, düşük vasıflı işçiler için olumlu istihdam etkileri yaratan, etkili bir yeniden dağılım önlemidir (OECD, 2020, ss. 5). Kazanılan gelir vergisi kredisi ABD’de hane geliri dikkate alınarak yürütülmekteyken İsrail’de birey geliri odaklı uygulanmaktadır. Düşük ücretli çalışan bireylere yönelik olan programın, uzun vadede kazanılan gelir vergisi kredisi alan ailelerde yetişen çocuklar üzerinde ve kadın sağlığı üzerinde olumlu etkiler yarattığı tespit edilmiştir (Brender ve Strawczynski, 2020, ss. 3-6).

Ülkelerin gelir düzeyi çalışan yoksulluğunu doğrudan etkilemektedir. Ülkelerin gelir düzeyinin yükseltilmesi çalışan yoksulluğunu azaltma potansiyeli içermektedir. Ancak yalnızca ülkelerin yüksek gelire sahip olması çalışan yoksulluğunu azaltma noktasında yeterli olmamaktadır. İsrail örneğinde görüldüğü üzere ülkelerin sosyal refah hizmetlerinde gerçekleştirdiği daraltmalar çalışan yoksulluğuna yansarak artan bir eğilim göstermesine sebep olduğu Grafik 4’te de görülmektedir.

Görüldüğü üzere çalışan yoksulluğu oranları genellikle düşük gelirli ülkelerde çok daha fazla olmasına karşın düşük-orta ve üst-orta gelirli ülkelerde de hafife alınmayacak bir durumdadır. Bölgesel olarak düşük gelirli ülkeler öncelikle Afrika bölgesinde sonrasında da Asya ve Pasifik bölgesinde konuşlanmaktadır. Bu durum bölgesel düzeydeki çalışan yoksulluk oranlarına yansımaktadır.

Grafik 5. Bölgesel Düzeyde Aşırı Çalışan Yoksulluğu ve Orta Düzey Çalışan Yoksulluğu Dağılımı

Kaynak: ILO, 2019a, ss. 5.

Grafik 5'te bölgesel düzeydeki çalışan yoksulluk oranları görülmektedir. Özellikle düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerin yaygınlığı ile bilinen Afrika bölgesinde çalışanlar arasında yoksullukla karşılaşmayanların oranı %45,1'dir. Arap Devletleri ve Asya ve Pasifik bölgeleri de görece çalışan yoksulluk oranlarının yüksek seyrettiği bölgelerdir. Bu bölgelerde işsizlik oranının çarpıcı derecede yüksek olmaması, istihdam kalitesindeki açıkların istihdam miktarındaki açıklardan fazla olduğu anlamını taşımaktadır. İstihdam kalitesinin düşük olduğu yani çalışanların güvencesiz işlerde çalıştığı, bölgedeki yüksek kayıt dışı oranlarından, sosyal koruma ve iş güvenliği eksikliğinden, çalışanların savunmasızlığından ve düşük kazançlardan anlaşılmaktadır (ILO, 2019a, 9-10).

4. TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN YOKSULLUĞU

Ülkemizde ABD’deki veya Avrupa ülkelerindeki gibi doğrudan çalışan yoksulluk üzerine kapsamlı çalışmalar veri eksikliği sebebiyle yapılamamaktadır. Yoksulluk analizine yönelik çalışmaların dahi sınırlı kaldığı ülkemizde, çalışan yoksulluğu çok daha komplike bir alandır. Bununla beraber her ne kadar resmî kurumlar tarafından çalışan yoksulluk üzerine veri paylaşımı bulunmasa da ülkemizde yoksulluk sınırının altında çalışan çok sayıda kişi yaşamaktadır (Gündoğan, 2007, ss. 67).

Yoksulluğa ilişkin en kapsamlı çalışmalar TÜİK tarafından yapılsa da çalışan yoksulluğuna ilişkin araştırmalar bu kurum tarafından “İşteki Durum ve Sektöre Göre Fert Yoksulluk Oranları” başlığı altında yalnızca 2002-2009 yılları arasında yayınlanmış, 2009 yılından sonra resmi bir veri açıklanmamıştır. Ülkemizde bu yıldan sonra çalışan yoksulluğuna yönelik veriler sadece yapılan saha araştırmalarıyla sınırlı kalmıştır.

Türkiye’deki çalışan yoksulların sektörel ve işteki durumuna göre dağılımını gösteren en kapsamlı çalışma TÜİK tarafından 2002 ve 2009 yılları arasında yayınlanan “yoksulluk göstergeleri” çalışmasıdır. Bu çalışma ülkemizdeki çalışanların hangi sektörlerde ve iş durumlarında yoksulluk riskinin yüksek olduğu hakkında fikir vermektedir. 2010 yılından itibaren TÜİK’in yoksulluk hesaplama yöntemini değiştirerek görelî yoksulluk yöntemini kullanması ve yayınladığı verilerin daralması çalışan yoksulluğu ile ilgili tahmin yapmayı güçleştirmektedir. Bu nedenle Türkiye’de çalışan yoksullarla ilgili 2002-2009 dönemi verilerini değerlendirmek gereklidir. Tablo 9’da Türkiye’de sektöre ve iş durumuna göre istihdam içindeki yoksulluk oranları görülmektedir.

Tablo 9. Türkiye’de İşteki Durum ve Sektöre Göre Fert Yoksulluk Oranları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektör								
Tarım	36,42	39,89	40,88	37,24	33,86	32,05	37,97	33,01
Sanayi	20,89	21,34	15,64	9,85	10,12	9,70	9,71	9,63
Hizmet	25,82	16,26	12,36	8,68	7,23	7,35	6,82	7,16

İşteki Durum								
Yevmiyeli	45,01	43,09	37,52	32,12	28,63	26,71	28,56	26,86
Ücretsiz Aile İşçisi	35,33	38,51	38,73	34,52	31,98	28,58	32,03	29,58
Kendi Hesabına	29,91	32,38	30,48	26,22	22,06	22,89	24,10	22,49
Ücretli-Maaşlı	13,64	15,28	10,35	6,57	6,00	5,82	8,93	6,05
İşveren	8,99	8,84	6,94	4,80	3,75	3,15	1,87	2,33

Kaynak: TÜİK, 2009.

2001 ekonomik krizi sonrası Dünya Bankasının geliştirmekte olan ülkelere, yoksullukla mücadele kapsamında sağladığı kredi desteğinin şartı olarak yürütülen “Sosyal Riskin Azaltılması Projesi” ile TÜİK tarafından “Hanehalkı Bütçe Anketi”nden toplanan verilerle “Yoksulluk Araştırması” yapılmıştır (Özdemir, 2015, 111; Zabcı, 2003, ss. 216-218). Sektöre göre çalışan yoksulluk oranlarında en fazla yoksullukla karşılaşanların tarım sektöründe çalışanlar olduğu görülmektedir. Bu sektörde, çalışan yoksulluk oranının en düşük olduğu yılda bile çalışanların üçte biri yoksuldur. Tarımda çalışanlarda özellikle 2004 yılında %40,88 oranında çok yüksek bir çalışan yoksul oranı tespit edilmiştir. Bu yıldan sonra oranda düşüşler yaşanmasına rağmen, verilerin yayınlandığı son yıl olan 2009 yılındaki %33,01’lik en düşük oran dahi oldukça yüksektir.

Sanayi ve hizmet sektöründe ise çalışan yoksul oranları arasında büyük farklılıklar bulunmamakta, oranlar yıllar içerisinde düşüş eğilimi göstermektedir. Özellikle hizmet sektöründe 2003 yılındaki çalışan yoksulluğu oranı çok büyük bir kırılmayla sanayi sektöründeki çalışan yoksulluk oranının altına düşmüş, yıllar içerisinde de bu düşük oranı korumuştur. Türkiye’de çalışan yoksulların en çok tarım sektöründe sonrasında ise sanayi ve hizmet sektöründe oldukları söylenebilmektedir.

Ülkemizde işgücündeki istihdam şekline göre en yüksek çalışan yoksulluk oranına 2002 ve 2003 yıllarında sırasıyla %45,01 ve %43,09 ile yevmiyeli işçiler sahiptir. Yevmiyeli işçiler arasındaki çalışan yoksulluk oranı yıllar içerisinde kademeli olarak azalarak 2009 yılında %26,86’ya kadar gerilemiştir. Öte yandan 2021 İşgücü İstatistiklerinin III. Çeyreğine göre sadece yevmiyeli çalışanların istihdamdaki payı tam olarak belirli olmasa da yevmiyeli, maaşlı ve ücretli çalışanların istihdamdaki toplam payı

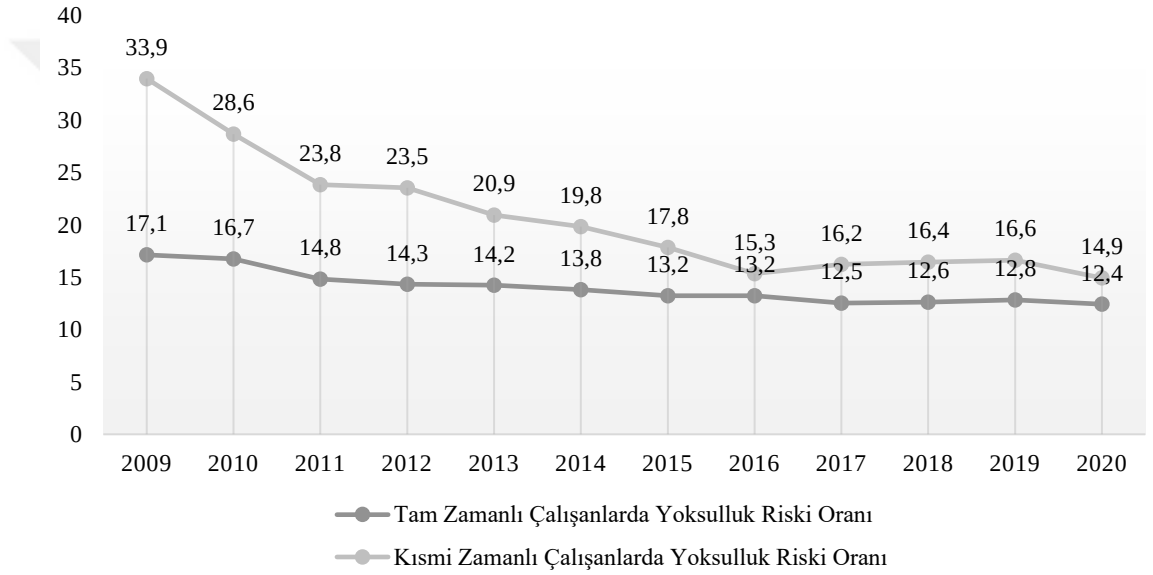
%69,2 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2021). TÜİK yevmiyeli işçiyi “bir başkasının işinde ayni (mal) ya da nakdi (para) bir gelir elde etmek amacı ile yevmiyeli çalışan (çırak, kalfa, amele vb.) veya bir işverene bağlı olarak, düzenli ve sürekli olmadan işine göre mevsimlik ya da geçici olarak ya da iş buldukça çalışanlar” (TÜİK, t.y. ss.3) olarak tanımlamaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi yevmiyeli işçilerin düzenli ve sabit bir ücreti bulunmamaktadır. Aynı zamanda enformel ekonomiyle iç içe geçmiş yevmiyeli işlerin güvencesiz çalışma kapsamına girdiği ifade edilebilir. Yevmiyeli işler nitelik olarak genellikle düşük vasıf ve eğitim seviyesi gerektiren mevsimsel işlerdir. Yevmiyeli işçilerin çalıştığı faaliyet alanları kentlerde en fazla inşaat işleri, kırsalda ise en fazla tarım sonrasında inşaat işleridir (Gündoğan, 2007, ss. 73-74). Yevmiyeli işler genel olarak süreksiz, güvencesiz ve düşük ücretler kazandırması yönüyle bu işlerde çalışanları yoksulluk karşısında savunmasız hale getirmektedir.

Ülkemizde çalışan yoksulluğunun yaygın olduğu diğer bir iş durumu ücretsiz aile işçileridir. 2004 yılından itibaren en yüksek çalışan yoksulluk oranının görüldüğü ücretli aile işçilerine yaygın olarak tarımda ve mevsimlik işlerde rastlanmaktadır. 2021 yılı itibariyle istihdamdaki ücretsiz aile işçisi oranı %10,3’tür (TÜİK, 2021). Türkiye’de ücretsiz aile işçilerinin istihdamdaki büyük payının altında iki sebep bulunmaktadır. İlki istihdamın önemli bir bölümünün tarımda yer almasıdır. Tarımdaki istihdam büyüklüğü yıllar içerisinde azalsa da gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça yüksektir. İkincisi ise kırdaki ve kentteki işletmelerin ölçeğinin büyük oranda küçük olmasıdır. Aile işletmelerinde çalışan ücretsiz aile işçileri genellikle düşük ve düzensiz bir gelir kazanırken aynı zamanda sosyal güvenceden de yoksunlardır (Gündoğan, 2007, ss. 72-73).

Ülkemizde çalışan yoksulluk oranının yüksek olduğu diğer bir alan kendi hesabına çalışanlardır. Yevmiyeli ve ücretsiz aile işçilerinden sonra en yüksek yoksulluk oranına sahip çalışanlarda bu oran, 2002-2009 yılları arasında en yüksek %32,38 ile en düşük %22,49 arasında seyretmiştir. Serbest meslek sahipleri olarak da adlandırılan kendi hesabına çalışanlardaki yoksulluk 2016 yılında %17,1’e kadar düşmüştür (Adaman, vd. 2019, ss. 5). Kendi hesabına çalışma küçük girişimcilik faaliyeti olarak görünse de genellikle güvencesiz, kayıt dışı ve düzensiz nitelikler barındırmaktadır (Kapar, 2010, ss. 60).

Türkiye’deki çalışan yoksulluk oranlarına kent-kır ayrımı da büyük ölçüde yansımaktadır. Hizmet sektöründeki çalışan yoksulluk oranları kentte %5’ken kırdaki bu oran 4 katına çıkarak %20’ye ulaşmıştır. Sanayi sektöründe kent çalışan yoksulluğu %6, kır %27’dir. Tarımda ise kentte çalışanların %13’ü, kırdaki çalışanların %35’i yoksuldur. Sektörel çalışan yoksulluk oranlarında görülen bu fark iş durumunda da görünmekte, kırdaki çalışan yoksulluk kentteki orana göre iki veya dokuz kat arasında değişerek artmaktadır (Çavuşoğlu, 2012, ss. 29-30).

Grafik 6. Yoksulluk Riski Altındaki Çalışanlar

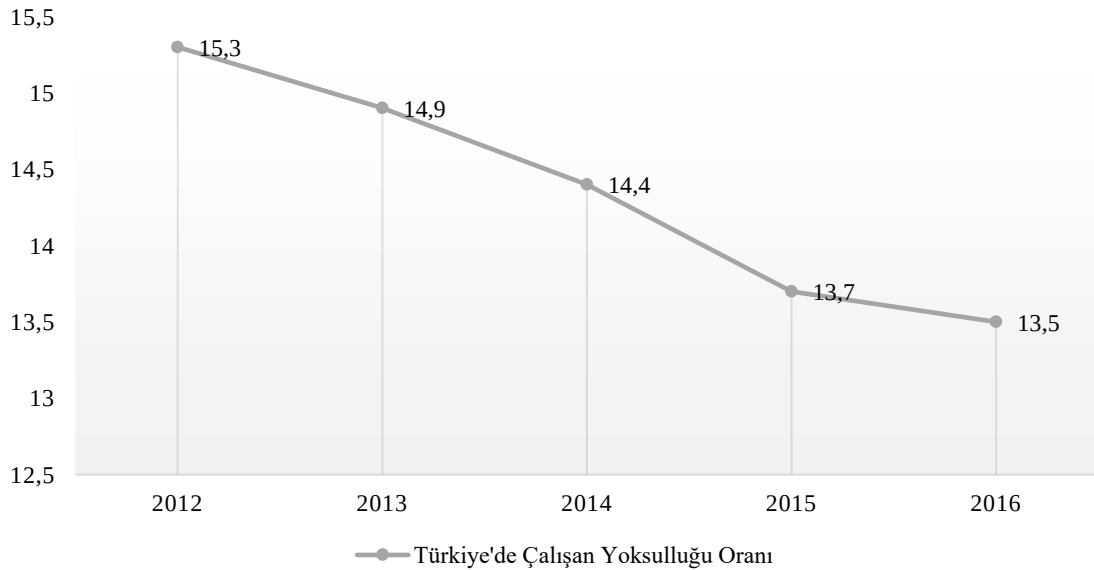
Kaynak: EUROSTAT, 2022.

Ülkemizde çalışan yoksulluk konusundaki uygulamalar resmî kurumlar tarafından yalnızca 2002-2009 yılları ile sınırlı kalması ve bu yıllardan sonra bir çalışma yapılmamasından dolayı veri eksikliği bulunmaktadır. Ancak Eurostat veri tabanında Avrupa Birliği ülkelerini ve aday ülkelerini kapsayan yoksulluk verileri bulunmaktadır. Grafik 5’te 2009-2020 yılları arasındaki tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanlar arasında yoksulluk riski altındakilerin oranları verilmiştir. Yarı zamanlı çalışanlar arasında yoksulluk riski dünyada olduğu gibi Türkiye’de de tam zamanlı çalışanlara göre oldukça yüksektir. Özellikle 2009-2012 yılları arasında çalışma süresi azaldıkça çalışan yoksulluk riskinin arttığı görülmektedir. 2011 yılında en keskin düşüşü gösteren oranlar sonraki dokuz yıl içerisinde düşük ivmede bir azalma seyretmektedir. Ancak bu veriler Avrupa

İstatistik Ofisinden elde edilmiştir. Bu kurum tarafından çalışan yoksulluğu sınırı, çalışan ve eşdeğer harcanabilir geliri, ulusal medyan eşdeğer harcanabilir gelirin %60'ı olarak belirlenen yoksulluk riski eşiğinin altında olan kişilerin payı olarak kabul edilmektedir. Avrupa Birliği İstatistik Kurumu, anketler ile elde edilen bu verilerdeki yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunanları üç kritere göre hesaplamaktadır. Bunlar, medyan gelirin %60'ından az geliri olanlar, maddi ve sosyal yoksulluk oranı yüksek olanlar ve istihdam yoğunluğu çok düşük iş yoğunluğuna sahip hanelerde yaşayan kişiler olmak üzere üç bileşenini de içermektedir (EUROSTAT, 2020). Türkiye'deki tam zamanlı ve yarı zamanlı işlerde çalışan yoksulluğu da aynı yöntem kullanılarak hesaplanmıştır. Bu yöntem ile elde edilen çalışan yoksulluğu oranları Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerindeki şartların ve koşulların farklı olması sebebiyle, Türkiye'deki çalışan yoksulluğunun olası boyutunu göstermektedir.

2019 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan raporda Türkiye'nin en son çalışan yoksulluk oranı 2016 yılı itibariyle %13,5 olarak belirlenmiştir. Bu oran AB ortalamasının yaklaşık 1,5 katı olmasıyla beraber AB ve aday ülkelerinin içinde Romanya'dan sonraki en yüksek çalışan yoksulluk oranıdır (Adaman, vd. 2019, ss. 5).

Grafik 7. Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu Oranları (2012-2016)

Kaynak: Peña-Casas, vd. 2019, ss. A.19.

Grafik 7’de 2012-2016 yılları arasında iş içindeki yoksulların oranında düşüş görülmektedir. Türkiye bu yıllar arasındaki en fazla düşüşü 2014-2015 yılları arasında, %0,7 oranlık bir gerilemeyle yaşamıştır.

Türkiye’de çalışan yoksulluğunun 2016 yılı verileri için demografik faktörler arası dağılımı incelendiğinde şu hususlar dikkat çekmektedir:

- Kadın-erkek çalışanlar arasındaki iş içi yoksulluk oranları, erkeklerde % 15,1, kadınlarda %9,8’dir. 2012 yılında bu oran erkeklerde sabit kalırken kadınlarda %15,7’den keskin bir düşüş yaşamıştır.
- Yaş faktörüne göre çalışan yoksulluğu, 18-24 yaş arası kesimde %14,3, 25-54 yaş arasında %13,8, 55-64 yaş aralığında ise %9,4’tür. Ülkemizde çalışan genç nüfusun istihdamdaki yoksulluk riski daha yüksektir.
- Eğitim düzeyi de ülkemizde çalışan yoksulluğunu etkilemektedir. Yükseköğretim mezunları arasındaki çalışan yoksulluğu %1,3, lise eğitimi almış olanlarda %8,5, lise altı eğitimi almış olanlarda ise %20,3’tür.
- Yabancı kökenli çalışanlar arasındaki yoksulluk oranı %13,3’tür. Bu oran Türkiye’deki genel çalışan yoksulluk oranı olan %13,5’ten küçük görünse de 2012 yılındaki %0,6 oranına göre çok büyük bir artıştır. Yabancı kökenli çalışanlar arasındaki bu artışta, ülkemizde geçici koruma altı statüsünde bulunan 3,5 milyon Suriyeli mültecinin göç etmesinin etkisi olmuştur.
- Hanehalkı özelliklerine göre çalışan yoksulluğu oranları, tek kişiden oluşan hanede %5,6, en az iki yetişkinden oluşan çocuksuz hanelerde %4,3, tek ebeveynler arasında %13,5, en az iki yetişkinin bulunduğu bağımlı çocuk sahibi hanelerde ise %18,2’dir. Türkiye’de de hanedeki bağımlı sayısının artışı çalışan kişiler arasındaki yoksulluğu arttırırken; hane içi yetişkin sayısının artması iş içi yoksulluğunu azaltmaktadır (Adaman, vd. 2019, ss. 5-8).

Ülkemizdeki çalışanlar arasındaki yoksulluğun profili kısıtlı verilerle analiz edildiğinde:

- Yevmiyeli işçiler, ücretsiz aile işçileri ve kendi hesabına çalışanlar arasında,
- Yoksulluğa yatkın istihdam türlerinin fazla olduğu inşaat ve tarım sektöründe çalışanlar,
- Eğitim ve vasıf düzeyi yetersiz çalışanlar,
- Enformel ekonomide güvencesiz çalışanlar,
- İşletme ölçeği küçük olan işletmelerde çalışanlar,
- Hanede kalabalık yaşayanlar,
- Yabancılar, mülteciler ve yasa dışı çalışanlar,
- Kadın çalışanlar (Gündoğan, 2007, ss. 99).

Türkiye’deki çalışan yoksulların profili dünyadaki çalışan yoksulluk özellikleriyle benzerlik gösterse de bazı önemli farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak yevmiyeli ve ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışmanın yaygın olması ve bu kişiler arasındaki yoksulluğun yüksek olması Türkiye’nin karakteristik bir özelliğidir. Bu çalışanların en çok yöneldiği sektörler ise öncelikli olarak tarım ve kayıt dışı sektördür. AB ve ABD gibi bölgelerdeki çalışan yoksulluğu ile ülkemizdeki çalışan yoksulluğunu belirleyen bir diğer fark istihdam büyüklüğü olarak tarım sektörünün önemli bir ağırlığının olmasıdır. Türkiye’de tarımda çalışanların sayısı gelişmiş ülkelere kıyasla çok yüksektir. Bununla beraber tarım sektöründeki verimliliğin düşüklüğü bu sektörde çalışanların yoksulluk riskini daha da arttırmaktadır (Gündoğan, 2007, ss. 98-99).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ÇALIŞAN YOKSULLUĞUNA YÖNELİK POLİTİKALAR

1. DÜNYADA ÇALIŞAN YOKSULLUĞUNA YÖNELİK UYGULANAN POLİTİKALAR

Ülkelerin çalışan yoksulluk ile mücadele konusunda karşılaştıkları zorluklar genellikle farklı ekonomik ve sosyal koşullara sahip olmaları nedeniyle ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir (Kruining, vd. 2011, ss. 1). Dolayısıyla uygulanan çözüm politikaları da çalışan yoksulluğunun yaşanma sebebine göre farklılaşmaktadır. Dünyada uygulanan politikalar genel olarak sosyal transfer harcamaları ve asgari ücret uygulaması çalışan yoksulluğunun önüne geçebilecek temel uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal transfer harcamaları ile çalışan yoksullukla mücadele için öncelikle hedef kitlenin doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Örneğin, çocuklu hanelerde çalışanlar arasındaki yoksulluk dünyanın her bölgesinde çocuksuz hanede çalışanlara göre oldukça yüksektir. (OECD, 2009, ss. 1). Bu doğrultuda sosyal transfer harcamalarının miktarı, hak etme koşulları, yardımların ihtiyaç sahibine ulaştırılma yöntemi de desteğin etkisini belirlemektedir. Birçok ülkenin yoksullukla ve çalışan yoksulluğuyla mücadelesinde yaygın olarak asgari ücret ve iş içi yardım programları uyguladığı görülmektedir

1.1. İş İçi Yardım Programı

İşveren tarafından işin maliyetini yükseltmeden harcanabilir geliri arttırdığı için hem çalışan yoksullukla mücadele etmede hem de çalışma teşviklerini iyileştirmede yüksek fayda sağlayan “making-work-pay” politikaları geliştirilmiştir. “İş içi yardım (in-work benefits)” uygulamaları bu politikaların merkezinde yer almaktadır. İş içi yardımlar “*çalışan yoksulluğunu azaltmak ve düşük gelirli çalışanlar için iş teşviklerini arttırmak amacıyla, sürekli iş şartına bağlı olarak vergi indirimleri ve eşdeğer işe bağlı yardım planları*” olarak tanımlanmaktadır. 1971 yılında Birleşik Krallık’ta “Aile Geliri Takviyesi” ile 1975 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde, düşük ve orta gelirli işçiler için iade edilebilir bir vergi kredisini içeren “Kazanılan Gelir Vergisi Kredisini”

uygulamaları iş içi yardımın ilk örnekleridir. Sonraki yıllarda birçok Avrupa ülkesi bu uygulamalara benzer politikalar geliştirmiştir (Vandelannoote ve Verbist, 2020, ss. 2).

İstihdam koşullu yardımlar olarak da adlandırılan iş içi yardım programları bazı OECD ülkelerinde ve ABD’de yürütülmektedir. Aile yoksulluğunu azaltma ve istihdamı artırma amacı güderek işten elde edilen net geliri ve iş içi gelir ile iş dışı faydalar arasındaki farkı arttırarak, emek arzını yükseltmesi beklenmektedir (Wu, 2000, ss. 21-25). Gelirin, düşük ve orta gelirli ailelere yeniden dağıtılmasıyla özellikle çocuklu ailelerdeki yoksulluğu azaltmak ile düşük vasıflı işçiler arasındaki işsizlikle mücadele amacıyla tasarlanmıştır. Aynı zamanda yalnızca anne ve babayı istihdamda tutmanın dışında çalışma sürelerini uzatarak harcanabilir geliri arttırmaya yönelik teşvikler verilmektedir. Hedef grubunun özellikle çocuklu aileler ile düşük ücretli kişilerin seçilmesi çalışan yoksulluk sorununa da katkı sağlamaktadır. İş içi yardımlar büyük ölçüde hedef grubuna bağlı olarak vergi kredilerini (tax credits), ücretle ilgili transfer veya toplu ödemeler şeklinde alabilmektedir. Vergi kredisi almaya hak kazanan kişilere geri alınmamak üzere yapılan haftalık, aylık ya da yıllık ödemelerdir. Vergi kredisi planlarında zaman sınırı bulunmuyorken ücretle ilgili transferler zamanla sınırlıdır (Leppik, 2006, ss. 2-3).

1.1.1. Birleşik Krallıkta Uygulanan İş İçi Yardım Programları

İş içi yardım programları ilk olarak 1971 yılında “Aile Gelir Eki (Family Income Supplement)” adı altında düşük gelirli çalışan ebeveynlere yardımcı olmak için geliştirilse de bu uygulama zaman içerisinde birçok reforma uğramıştır. 1971-1988 yılları arasında uygulanan aile gelir eki uygulaması, bağımlı çocuğu olan yetişkinlere, haftada 24 saat veya daha fazla çalışması şartıyla gelir testi yapılarak yardım sağlamaktaydı. 1988 yılında programın adı değişerek haftalık çalışma şartı 16 saate indirilmiş ve çocuk bakımı göz ardı edilmiştir. 1999 yılında ikinci reformla programın uygunluk şartları genişletilerek yardım miktarı arttırılmıştır. Bu değişiklikle yardım alanların sayısı iki katına çıkmıştır (Kenworthy, 2019, ss. 157-158). 2003 yılında ise bu program çocuklara verilen desteği çalışan ailelere verilen destekten ayırarak “Çalışma Vergisi Kredisi (Working Tax Credit)” ve “Çocuk Vergi Kredisi (Child Tax Credit)” olmak üzere iki ayrı programa

ayrılmıştır. Günümüzde Birleşik Krallık'ta birçok iş içi yardım programları yürütülmektedir (Leppik, 2006, ss. 4).

Çalışma vergisi kredisi, 25-50 yaş arasındaki vatandaşlara haftada en az 30 saat çalışma şartı ile 60 yaşından fazla olanlara, engellilere, bir veya daha fazla çocuk sahibi olanlara ise en az 16 saat çalışmaları karşılığında verilmektedir. Yardım ödemeleri haftalık ya da dört haftada bir olmak üzere banka hesabı üzerinden yapılmaktadır. Yardım miktarı yılda 830-3.240 sterlin arasında değişebilmekte, çocuk sahibi olunan durumlarda çocuk sayısına göre haftada 122,5-210 sterlin tutarında olabilmektedir (GOV.UK, 2022a).

Birleşik Krallık çalışma vergi kredisi kapsamında olmayan düşük gelirli ve işsizler için “Evrensel Kredi (Universal Credit)” uygulamasını da yürütmektedir. Düşük geliri olanlara ve geçim masrafı için yardıma ihtiyacı olanlara verilmektedir. Bu kredi 18 yaş ile emeklilik yaşı arasında olanları kapsamıyla beraber, 16-17 yaşlarında olanlar için birtakım istisnalar dahilinde verilmektedir. 16.000 sterlinden az nakit, tasarruf ve yatırıma sahip olmak gerekmektedir. Okuyan ve ebeveyn desteği olmayanlar, bağımlı çocuk sahibi olanlar, engeli bulunanlar evrensel kredi alabilmektedirler. Standart ödemeler aylık olarak bekarlara, 25 yaş altı için 257 sterlin, 25 yaş üstü için 324 sterlin, çiftler için ise 25 yaş altındakilere 403 sterlin, çiftlerden en az biri 25 yaşından büyükse 509 sterlinden başlamaktadır. Bireyin ihtiyaç durumuna göre bu miktarlar artmaktadır. Örneğin iki veya daha fazla çocuk için aylık 1.108 sterline kadar ekstra ödeme alınabilmektedir (GOV.UK, 2022b).

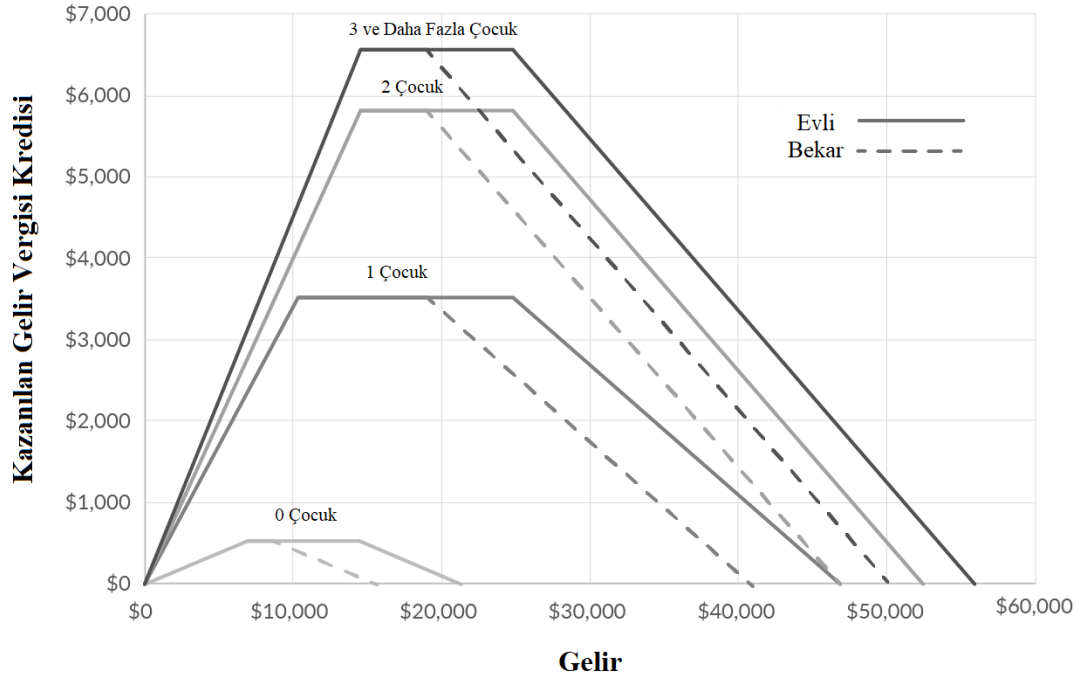
“İstihdam Destek Ödeneği (Employment and Support Allowance)” ise geçici olarak çalışamayanlara avantaj ve mali destek sağlamak amacıyla verilmektedir. Çalışamayanlara yaşam masraflarında yardımcı olacak nakit veya mümkünse işe geri dönmeleri için destek sağlamaktadır. Bireyin işçi veya serbest meslek sahibi olarak çalışmış olması ve son iki ila üç yıl içerisinde Ulusal Sigorta primi ödemiş olması gerekmektedir. Evrensel Kredi alanlar aynı zamanda İstihdam Destek Ödeneğini eş zamanlı olarak alabilmektedirler. 25 yaşın altındakilere haftalık 59,20 sterlin, 25 yaşından büyüklere ise haftalık 74,70 sterlin ödeme yapılmaktadır (GOV.UK, 2022c).

Birleşik Krallık'ta ayrıca “İş Arama Ödeneği” ve fiziksel veya zihinsel bir sağlık durumu ya da engeli bulunanlara, işe girmelerinde veya çalışmalarında yardımcı olabilmek için “İşe Erişim Desteği” gibi uygulamalar bulunmaktadır (GOV.UK, 2022d).

1.1.2. ABD’de Uygulanan İş İçi Yardım Programları

ABD’de ise 1975 yılından itibaren uygulanan “Kazanılan Gelir Vergisi Kredisi (Earned Income Tax Credit)” düşük ve orta gelirli çalışanların ve ailelerinin vergi indirimi almasını sağlamaktadır. Gelir idaresi alanında faaliyet gösteren devlet dairesi olan “Internal Revenue Service (IRS)” tarafından yürütülen Kazanılan Gelir Vergisi Kredisi çalışanların ve ailelerinin ödedikleri vergilerin geri iadesi nakit olarak yapılmaktadır. 2022 yılı itibariyle temel hak kazanma koşulları, yıllık 57.414 doların altında gelir elde etmek ve 2021 vergi yılında 10.000 doların altında yatırım gelirine sahip olmaktır. Başvuru yapıldıktan sonra eğer kişi vergi kredisi almaya hak kazanırsa geçen bir yıllık toplam vergi iadesi banka hesaplarına yatırılmaktadır. Yardımlar ihtiyaç sahiplerinin medeni durum ve çocuk sayısı gibi demografik faktörlerine göre değişiklik göstermektedir. Her vergi yılına göre değişiklik gösteren yardım, 2021 vergi yılı için maksimum, bekar ve hiç çocuğu olmayan bireyler için 1.502 dolar, evli ve üç çocuk sahibi bireyler için 6.728 dolar olarak ödenmektedir. IRS, kazanılan gelir vergisi kredisine ilişkin raporları düzenli olarak kamuoyuyla paylaşmaktadır. Son yayınlanan raporda Aralık 2020 tarihinde ülke çapında yaklaşık 25 milyon çalışana ve ailesine takribi 62 milyar dolar “Kazanılan Gelir Vergisi Kredisi” verilmiştir (IRS, 2022).

Grafik 8. ABD Kazanılan Gelir Vergisi Kredisı Fayda Yapısı

Kaynak: Kenworthy, 2019, s. 156.

ABD'deki sübvansiyon miktarı Grafik 7'de görüldüğü gibi belirli bir seviyeye kadar ücretle beraber artmakta, bir platoya ulaşmakta sonrasında ise kazançla beraber düşmektedir. Yukarıdaki şekil aynı zamanda medeni duruma ve çocuk sayısına göre değişen yardım düzeyini göstermektedir. Çocuksuz hanelere yapılan yardım düzeyi ile çocuk sahibi olan hanelere yapılan yardım düzeyi arasındaki büyük fark açıkça görülmektedir. Çocuklu hanelere çocuk sayısı ile orantılı olarak çok daha yüksek miktarda yardım yapılmaktadır. (Kenworthy, 2019, ss. 154-158). Çalışan yoksulluk riskini arttıran bağımlı nüfus dikkate alınarak hanelere bu yardımların yapılması çalışanların yoksulluk riskini azaltabilmektedir.

1.1.3. Fransa'da Uygulanan İş İçi Yardım Programları

Fransa'da uygulanan vergi kredisı programı olan "İstihdam Primi (Prime Pour l'Emploi)" 2001 yılında yürürlüğe konulmuştur. Bu program gelirin, düşük vasıflılar yönüne yeniden dağıtılması ve düşük kazanç elde eden çalışanlar için teşviklerin artırılmasını amaçlamaktadır (Stancanelli, 2006). Düşük ücretlilerin çalışma sonucu elde

ettiği geliri arttırmayı sağlayan istihdam priminin miktarı, çalışma süresi, aile durumu, çocuk sayısı gibi parametreler doğrultusunda hesaplanmaktadır. Yardım alma şartları ise bir işte çalışıyor olmak, düşük ücret kazanmak ve Fransa’da sürekli ikamet ediyor olmaktır. Her ay en az 553,71 Euro bu yardımın sabit miktarıdır. Ödeme hane bileşimine ve hane kaynaklarına göre *“Faaliyet ikramiyesi miktarı = (muhtemel toplu ödeme + profesyonel gelirin %61’i + bireysel ikramiyeler)- hane halkı için dikkate alınan kaynaklar”* formülüyle hesaplanmaktadır (Service Public FR, 2022).

Fransa’da yürütülen bir diğer iş içi yardım programı “Aktif Dayanışma Geliri”dir. Aktif dayanışma geliri 2009 yılından itibaren ülkede uygulanan “Asgari Entegrasyon Geliri” ve “Tek Ebeveyn Ödeneği”nin yerini almıştır. Fransız Anayasası’nın önsözünü işaret eden, *“tüm vatandaşların insanlık onuruna uygun olarak yaşamaları için yeterli kaynaklara sahip olma”* temel hakkından hareketle aktif dayanışma geliri uygulaması başlatılmıştır. Kabul şartında 25 yaşının üzerinde olmak, 25 yaşının altında olanlar için ise son üç yılın iki yılını çalışarak geçirmiş olmak veya bağımlı çocuğa sahip olmak bulunmaktadır. Aktif dayanışma geliri de diğer yardımlar gibi hanenin bileşimine göre değişmekte, tek kişi için 564,78 Euro, bir çift için 847,17 Euro, 1 çocuğu olan bir çift için 1.016.60 Euro miktarları esas alınarak hesaplanmaktadır (Solidarites Sante FR, 2022).

1.1.4. İrlanda’da Uygulanan İş İçi Yardım Programları

İrlanda, Birleşik Krallık’ta uygulanan iş içi yardım programlarına benzer şekilde çeşitli uygulamalar yürütmektedir. Ülkede üç ayrı iş içi yardım programı uygulanmaktadır. Bunlar çalışan aile ödemesi, işe dönüş girişim ödeneği ve yarı zamanlı iş teşviki programıdır. Ek olarak yürütülen bu üç iş içi yardım programlarının dışında bağımlı çocuk ödeneği ve bağımlı yetişkin ödeneği de bulunmaktadır (Citizens Information IE, 2022).

Çalışan Aile Ödemesi (Working Family Payment), çocuklu çalışanlar için haftalık, vergiden muaf bir ödemedir. Çocuklu ailelere gelirlerine ve aile büyüklüklerine göre değişen oranlarda ek maddi destek sağlanmaktadır. İrlanda sınırları içinde çalışıp vergi ve sosyal sigorta ödemesi yapanlara, iki haftada toplam 36 saat ve üzerinde çalışanlara, çalışma süresi en az üç ay sürecek kişilere, bağımlı en az bir çocuğu

bulunanlara, aile büyüklüğüne göre belirlenen bir sınırdan az gelir sahibi olanlara çalışan aile ödemesi verilmektedir. Ödeme tutarı ortalama haftalık gelir ile aile için belirlenen gelir sınırının farkının %60'ı kadardır. Değerlendirmeden geçen kişi, hak kazandığı yardımı 52 hafta boyunca, belirlenen tutar üzerinden, banka hesabına yatırılarak almaktadır. Yardım alan kişi yılda bir kez değerlendirilir ve gelirinin artması veya azalması halinde yardım miktarı değişmez. Hane içindeki bağımlı sayısının artması halinde bireyin yeniden değerlendirme talebinden sonra yardım miktarı yükseltilebilir (GOV.IE, 2022a).

İşe Dönüş Girişim Ödeneği (Back to Work Enterprise Allowance) ise kendi işini kuracaklara destek programı olarak yürütülmektedir. Ülkenin Sosyal Koruma Bakanlığı tarafından, 66 yaşının altındaki vatandaşlara yapılan ödemedir. İki ana koşulu bulunmaktadır. İlki tanınmış bir kuruluş tarafından önceden yazılı olarak onaylanmış bir iş kurmak, ikincisi ise en az 9 ay süresince nitelikli sosyal yardım almaktır. Kendi işini kuracaklara iki yıllık mali destek sağlayan ödeme işletme maliyetlerinin belirli bir yüzdesini karşılayarak teşvik verirken, mentorluk desteği de sağlamaktadır (Citizens Information IE, 2021).

Yarı zamanlı İş Teşviki Programı (Part-Time Job Incentive Scheme), uzun süreli işsiz olan kişilerin haftada 24 saatten daha az bir süre için yarı zamanlı iş bulmasına ve özel bir haftalık gelir takviyesi almasına izin veren bir programdır. Haftalık olarak alınan ödenekte bekarlara haftalık 131,80 Euro, çiftlere 214,90 Euro tutarında yardım sağlanmakta, bu ödenekte bağımlı çocuk için yardım miktarı arttırılmamaktadır (GOV.IE, 2022b).

1.1.5. Hollanda'da Uygulanan İş İçi Yardım Programları

Hollanda'da bireylerin gelir düzeylerine göre vergi indirimleri uygulanmaktadır. Bunlar gelir vergisi ve ulusal sigorta primlerindeki indirimlerdir. Alınan vergi indirimleri bireylerin kişisel durumlarına bağlı olarak daha az vergi ve prim ödemesi anlamı taşımaktadır. Çalışan kişilerin vergi indirimi (Arbeidskorting) istihdamdan elde ettikleri gelir üzerinden hesaplanarak maaşlarına doğrudan yansıtılmaktadır. Vergi indiriminin

miktarı çalışanın yaşına ve işten elde ettiği gelir miktarına aynı zamanda sahip olunan bağımlı çocuk sayısı ve çocuğun yaşına bağlıdır (Belastingdienst NL, 2022).

Hollanda’da uygulanan politikalar 1980’li yıllardan itibaren genellikle işgücü katılım düzeyini hedef almaktadır. Nüfusun yaş dağılımı incelendiğinde yaşlı nüfusun fazla olması sorunu bireylerin istihdamda daha uzun süre kalmaları ve emeklilik yaşının yükselmesiyle çözülmesi amaçlanmıştır. Diğer bir yandan işgücü piyasasının niteliklerine ve yeniliğine yatırım yapılmasıyla emeğin fiyatı ve kalitesi artırılmıştır. Bununla beraber Hollanda, Avrupa Birliğinde işgücüne katılım oranının en yüksek, işsizlik ve genç işsizlik oranlarının en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülke vatandaşları için yoksulluk genellikle, yaşadıkları geçici bir sorundur. (Kruining, vd. 2011, ss. 1). 2020 yılı itibariyle yarı zamanlı işlerde çalışan yoksulluk oranı %5,9 ile AB ülkeleri arasındaki en düşük orana sahiptir. Bu kategorideki son on bir yıllık veriler incelendiğinde neredeyse tüm yıllarda Hollanda en düşük çalışan yoksulluk oranını korumuştur (EUROSTAT, 2022). Yürütülen sosyal refah devleti ilkeleriyle beraber uygulanan istihdam oranının yükseltilmesine yönelik politikalar, çalışan yoksulluk oranlarının düşmesiyle sonuçlanmıştır.

İş içi yardım programları genel olarak düşük ücret seviyesine sahip çalışanların, hane bileşenleri dikkate alınarak, gelirin yeniden dağıtılması üzerine kurulan mekanizmalardır. Birleşik Krallık ve ABD’de uygulanan iş içi yardımların diğer ülkelere kıyasla çok daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu yardımlar yoksulluğun azaltılması ve çalışma teşvikleri arasında doğru dengenin sağlanmasında katkıda bulundukları için iyi yürütüldüklerinde refahı maksimize eden bir politika olabilir. Bununla birlikte genel olarak iş içi yardımların yoksulluğu azaltıcı etkisinin değerlendirilmesi güçtür. Yapılan araştırmalarda değişken bir yoksulluk sınırı kullanıldığında iş içi yardımların, özellikle toplu ödemeli yapılan yardımlarda yoksulluk üzerinde güçlü şekilde azaltıcı etkisinin olduğu tespit edilmektedir. Hükümetler açısından ise yüksek bütçe maliyetleri olarak karşılansa da harcanan bu bütçenin bir kısmının ek vergiler ile geri alınması ve istihdamı arttırarak ek faydalar sağlanması devlete olan maliyeti oldukça düşürmektedir (Vandelannoote ve Verbist, 2020, ss. 3-11).

1.2. Asgari Ücret Uygulaması

Yoksulluk karşısında alınabilecek en etkili yöntemin istihdam olduğu düşünülmektedir. Ancak çalışan yoksulluğu sorununun varlığı istihdamın, yoksulluk karşısında tamamen etkili bir çözüm olmadığını kanıtlamaktadır. Bununla beraber çalışan yoksulluğunun kaynaklarından biri olan düşük ücret düzeyleri karşısında ücretlerin korunmasını sağlayan asgari ücret, etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Asgari ücretin arttırılması, düşük ücretlilere refah artışı sağlayabilmesi yönüyle ülkeler tarafından yürütülen yaygın bir yöntemdir (Joyce ve Waters, 2019, ss. 6).

Ulusal bir asgari ücret ihtiyacının temeli, çalışan emeğinin bedelini korumak ve istihdamda bulunan yoksul bireylerin ya da ailelerin gelirini arttırarak ekonomik iyileştirme sağlamaktır. Ancak asgari ücretin yoksulluk üzerindeki etkisi konusunda literatürde fikir birliği bulunmamaktadır. Asgari ücretin piyasada düşük ücret düzeyini engelleyerek çalışanların doğrudan yoksulluk riskini azaltması beklenmektedir. Ancak asgari ücret düzeyinin piyasaya uygun belirlenmemesi ve bu ücret düzeyinde meydana gelen artışlar istihdamı ve yoksulluğu dolaylı yoldan etkilemektedir.

Klasik iktisat teorisi temelinde asgari ücret artışı, istihdamın azalmasıyla sonuçlanmaktadır. 1970’li yıllardan itibaren yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde asgari ücret artışlarının özellikle genç ve vasıfsız çalışanların üzerinde istihdamı daraltan bir etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Asgari ücret düzeyinde meydana gelen %10’luk bir artışın, genç istihdam üzerinde %1-3 arasında bir azalışa neden olduğu görülmüştür (Brown, vd. 1982 ss. 508). Piyasa düzeyinin üstünde belirlenen asgari ücret, işverenlerin karşısına maliyet artışı olarak çıkmaktadır. Sermayedarlar maliyet artışlarını, istihdam daraltma ya da fiyat artışı olarak yansıtma eğilimi gösterirler. Asgari ücret düzeyinin yoksulluk konusunda yaratabileceği olumsuzluklardan en önemlisi istihdamı daraltarak işsizliğe sebep olmasıdır. İşverenlerin karşılayamayacağı düzeyde belirlenen asgari ücret özellikle düşük ücretli vasıfsız çalışanları istihdam dışına itebilmektedir (Yüksel-Arabacı, 2007, ss. 54).

Asgari ücret ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi anlamlandırmak üzerine yapılan birçok çalışmada asgari ücret artışlarının yoksulluk üzerinde azaltıcı etkisinin tespit

edildiği çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle asgari ücret düzeyinde çalışan yoksul ve yoksulluk riski yüksek kişilerin profilleri genellikle düşük vasıflı, eğitimsiz ve genç işçiler olduğundan, çalışmaların odak noktası bu gruplar üzerinde yoğunlaşmıştır. Çünkü asgari ücretteki artışların yarattığı istihdam kayıpları öncelikli olarak düşük vasıflı işgücüne yansımaktadır. Asgari ücret artışlarıyla çalışma saatleri azalan ya da işini kaybeden düşük vasıflı çalışanlar, gelir kaybına uğrayarak yoksullaşmaktadır (Sabia ve Burkhauser, 2010, ss. 594).

Asgari ücret artışlarından sonra çalışanın bireysel olarak kazancının arttırılmasıyla beraber aile içi çalışan sayısının düşmesine yol açması yoksul olmayan ailelerin yoksullaşmasına neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle asgari ücret bir yönüyle yoksul aileleri yoksulluktan kurtarabilmekteyken diğer yönüyle yoksul olmayan ailelerin yoksulluğa düşme riskini de arttırabilmektedir. Asgari ücretin hem işsizlik hem de gelir arttırıcı etkisinin düşük gelirli ailelerde yoğunlaşması, gelir transferinin “yüksek gelirli ailelerden, düşük gelirli ailelere” değil, “düşük gelirli aileler arasında” yeniden dağıtılması anlamını taşımaktadır (Neulmark ve Washer, 2002, ss. 315-333).

Asgari ücretin istihdamı daraltması ve işsizliğe neden olması gibi olumsuz etkileri bulunmasının yanı sıra yoksulluk sorununa gelirin yeniden dağıtılmasını sağlayan önemli bir araç olma özelliği ile yoksulluğa çözüm getirebilme gücü bulunmaktadır (Yüksel-Arabacı, 2007, ss. 54). Yoksul bir ailede yaşayan düşük vasıflı çalışanlar asgari ücret düzeyinde meydana gelen artışlardan sonra eğer istihdam edilmeye devam edilirse yoksulluk riski düşmektedir. İş kaybına uğramayan ve asgari ücret artışı sebebiyle gelirleri artan çalışanların yoksulluktan çıktığı tespit edilmiştir (Sabia ve Burkhauser, 2010, ss. 594). Etkili bir gelir dağılımı yöntemi olan asgari ücretin doğru belirlenmesi, gelirin çalışan yoksullara dağılımını sağlayarak düşük gelir kazananları destekleyebilmektedir (Yüksel-Arabacı, 2007, ss. 56). Ancak çalışanlar arasındaki yoksulluğu azaltmada en etkili gelir dağılımı yöntemlerinden biri olan asgari ücret tek başına çalışan yoksulluğunun çözümünde yeterli değildir.

Asgari ücret düzeyinin, daha büyük ihtiyaçları olan haneler için daha geniş refah hizmeti yaklaşımı ile beraber yürütülmediği durumlarda, sadece ücretlerin yükseltilmesi, bu hanelerin yoksulluk riskini azaltmamaktadır. Çocuk bakım desteği ve ücretli ebeveyn

izni gibi sosyal refah hizmetleriyle, hükümet ve işveren politikaları tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Sendikalaşma yoluyla işçilerin pazarlık gücünün güçlendirilmesi ve daha fazla iş güvenliği sağlanması gibi koruma önlemlerinin genişletilmesiyle, düşük ücret ve işyerindeki yoksulluğun azaltılması için asgari ücretin diğer politikalarla birlikte desteklenerek yürütülmesi gerekmektedir (Horton ve Wills, 2018, ss. 240).

Diğer taraftan emek arzı açısından asgari ücret düzeyi, bireylerin istihdama dahil olma isteğini etkilemektedir. Asgari ücret düzeyinin yüksek olması ya da asgari ücrette meydana gelen kayda değer artışlar bireylerin istihdama dahil olma motivasyonunu arttırmaktadır (Addison ve Blackburn, 1998, ss. 16). Özellikle sosyal refah ülkelerinde belirlenen yüksek sosyal yardımlar, bireylerin istihdama girme ihtiyacı hissetmeyerek “yoksulluk tuzağı”na düşmesine neden olabilmektedir. Bu durumda uygulanan asgari ücret düzeyinin miktarı, bireylerin istihdama dahil olma kararını etkileyebilir. Yapılan yardım miktarının üzerindeki asgari ücret düzeyi, bireyleri yoksulluk tuzağından çıkartarak emek arzını arttırabilmektedir (Yüksel-Arabacı, 2007, ss. 55-56). Başka bir ifade ile asgari ücret artışının yoksulluk üzerine etkilerinden biri, ücretli çalışmayı daha cazip hale getirerek ve istihdamdan elde edilen finansal kazancın boyutunu, iş dışı gelire göre arttırmaktır. İşsizlik tuzağındaki bu azalma, bireyleri ücretli çalışmaya teşvik ederek yoksul hanelerin sayısını azaltabilmektedir (Sutherland, 2001, ss. 3).

Ülkelerin gelir düzeyi ve sosyal refah hizmeti uygulamaları asgari ücretin yoksulluk üzerindeki etkisini belirlemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde asgari ücretin arttırılması, işgücü piyasasının özelliklerine bağlı olarak yoksulluğu arttırabilmekte ya da azaltabilmektedir. Asgari ücretin yükseltilmesinin yoksulluğu azaltıp azaltmadığı yalnızca kayıtlı sektör çalışanlarının işlerini kaybedip kaybetmemesinin yanı sıra, asgari ücretlerin ne kadar yaygın bir şekilde uygulandığına göre değişmektedir. Enformel sektörün büyüklüğü, asgari ücretin ne kadar yaygın olduğunu belirlemektedir. Çünkü asgari ücret kayıt dışı sektörde ücret düzeyinin alt basamaklarındaki çalışanlara ulaşamamaktadır. Asgari ücretin yükseltilmesi enformel sektöre de ücret artışı olarak yansıyabilirse ya da enformel ekonominin kayıtlı sektöre geçişini sağlayabilirse iş güvencesini de arttırıp yoksulluğu azaltabilmektedir. (Gindling, 2018, ss. 1-3). Aynı zamanda asgari ücret genellikle enformel sektörde de geçerliliğini koruyabilmektedir. Bu

nedenle yoksulluğu azaltma noktasında, kayıt dışı sektörün küçültülmesi politikalarından çok asgari ücret artışlarının daha etkili olduğu savunulmuştur (Lemos, 2009, ss. 236). Ancak enformel sektördeki iş güvencesi eksikliği, çalışanların sosyal güvenlik, sağlık, emeklilik gibi kazanımlarının bulunmaması, çalışan yoksulluğu riskini yükselten bir olgudur.

Gelişmekte olan ülkelerde asgari ücret artışının istihdam ve yoksulluğa bir başka etkisi maliyet artışının hangi tarafa yöneltilmesine bağlıdır. Ücret artışları klasik iktisat teorisine uygun olarak işverenlere maliyet artışı yaratmaktadır. Bu maliyet artışı piyasaya, işten çıkarmalar sebebiyle işsizliğin artabilmesinin yanı sıra enflasyon artışı olarak da yansıyabilmektedir (Akın, 2016, ss. 145). İşsizlik ve enflasyon artışı nedeniyle yaşanan gelir kayıpları haneleri yoksulluk sınırının altına düşürebilmekte ve yoksulluğa karşı olumsuz etki yaratabilmektedir. Aynı zamanda ülkedeki enflasyon düzeyi, asgari ücret artışlarının istihdamı ne kadar daraltacağını belirleyebilir. Yüksek enflasyon dönemlerinde yaşanan ücret artışlarında, firmalar, “ücret-fiyat sarmalını” öngörerek ücret artışlarının ürün fiyatlarında da görüleceğinden, asgari ücret artışını geçici algılamaktadır. Dolayısıyla firmalar, “uyumlandırma ve oryantasyon maliyetine” katlanmamak için işten çıkarma yoluna gitmeyi tercih etmemektedir. Tam tersi olarak düşük enflasyon dönemlerinde ise istihdam üzerindeki daralma çok daha yüksek yaşanabilmektedir (Lemos, 2009, ss. 233).

Genellikle yüksek gelirli ülkelerde uygulanan etkili sosyal refah politikaları, yoksulluğun çözümünde önemli role sahip olduğundan asgari ücret düzeyleri çalışan yoksulluğunda tesirsizdir. ABD ve Birleşik Krallık gibi etkin sosyal yardım uygulamalarıyla beraber istihdam odaklı gelir desteği yürüten ülkelerde, asgari ücret düzeyinde meydana gelen değişiklikler çalışan yoksulluğunun üzerinde kayda değer bir etki yaratmamaktadır. Cambridge Üniversitesinde yapılan bir araştırmaya göre asgari ücretin yoksulluk ve yoksulluk oranlarının üzerindeki doğrudan etkisi oldukça düşüktür. Asgari ücrette yapılan %20’lik bir artışın yoksulluk üzerinde %0,3 düzeyinde bir düşüşe sebep olduğu tespit edilmiştir. Ancak ülkede uygulanan yüksek miktarda iş içi yardımların etkisi büyüktür. Aynı araştırmada asgari ücrete yapılan bu artış düzeyine karşın, uygulanan iş içi yardım harcamalarında düşüş yaşanacağı sonucuna ulaşılmıştır (Sutherland, 2001, ss.15). Bu sonuç ülkede etkin iş içi yardım programlarının yürütüldüğü

ve düşük ücretlerin, sosyal yardımlarla tolere edildiği anlamını taşıırken diğer taraftan bu yardımların eksikliği halinde asgari ücrette yapılan değişikliğin yoksulluk üzerinde daha büyük etkisinin görülebileceği sonucu çıkarılabilmektedir.

ABD’de bekar anneler üzerine yapılan bir başka araştırmada da asgari ücretteki artışların çalışan yoksulluk üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bölgede uygulanan iş içi yardım programı olan “Kazanılan Gelir Vergisi Kredisi”nin çalışan yoksullar ve özel olarak çalışan bekar anneler arasındaki yoksulluğu azaltmak için çok daha etkin bir politika olduğu tespit edilmiştir. Genel asgari ücret artışları hane gelirine bakılmaksızın tüm çalışanlara bir artış mekanizması olarak kazandırılmakta, ancak iş içi yardımlar ve vergi sübvansiyonlarının hane bileşeni dikkate alınarak uygulanması doğrudan çalışan yoksulları hedef almaktadır. Bununla beraber asgari ücret, genellikle yalnızca bir kişinin çalışması karşılığında aldığı ücret oranına dayanarak tespit edildiğinden çalışan yoksullar açısından zayıf bir politika aracıdır. Bu politikaya alternatif olarak uygulanan iş içi yardımlar hane gelirine istinaden verildiğinden çalışan yoksullara çok daha büyük faydalar sağlamaktadır (Burkhauser ve Sabia, 2007, ss. 263-277).

İş içi yardımların çalışan yoksulluğuna asgari ücretten daha etkili olduğu konusunda literatürde fikir birliği bulunmaktadır. Ancak iş içi yardım programlarının sürdürülebilir biçimde uygulanması için resmi olarak kabul edilmiş bir asgari ücret düzeyi zorunludur. Resmi bir ücret tabanının olmaması istihdam odaklı iş içi yardımların yürütülmesini engellemektedir. Yasal ücret sınırının bulunmaması, yardım alan yoksul ve dezavantajlı grubun ücret düzeyinin, gelirlerinde azalma olmadan “sıfır” düzeyine kadar düşmesine neden olabilir (Sutherland, 2001, ss. 4). Asgari ücretin düşük seviyede belirlenmesi, iş içi yardım alanların, yardım miktarının yükselmesiyle sonuçlanacaktır (Dube, 2019, ss. 301-302). Yardım miktarının, ücret düzeyinin üzerine çıkması, devletin yardım bütçesinin sürdürülebilir özelliğini kaybetmesine neden olabilmektedir.

Asgari ücretin düşük gelirli aileler üzerindeki birden fazla etkisi çeşitli argümanlarla kanıtlanmıştır. İlk olarak asgari ücretin arttırılması, ücret düzeylerini ve kazanılan geliri arttırarak hane gelirini yoksulluk sınırının üzerine çıkarmasıyla doğrudan etkilemektedir. Ancak bu doğrudan etkinin ölçeği nispeten azdır (Sutherland, 2001, ss. 3). Klasik iktisat görüşünün aksine son zamanlarda yapılan çalışmalarda asgari ücret artışı

ile istihdamın azalması arasında anlamlı ilişkilerin zayıf olduğu sonucuna da ulaşılmıştır (Card ve Krueger, 1995, ss. 238). Bununla beraber asgari ücretin yoksul aileleri yoksulluktan kurtarma etkisi oldukça sınırlıdır. Çalışan yoksulların küçük bir kısmı asgari ücret düzeyinde çalışmaktadır. İş güvencesinin ve çalışan yoksulluğunun yüksek olduğu kayıt dışı sektörde asgari ücret zorunlu olarak uygulanmamaktadır. Yoksul hanelerde yaşayıp enformel ekonomide çalışanlar genellikle asgari ücret ile istihdam edilmemekte ve asgari ücretteki artış çalışan yoksulların yoğunlaştığı enformel sektörün ya da yarı zamanlı çalışanların ücret düzeylerinin yoksulluk sınırını aşmasını sağlayamamaktadır (Sutherland, 2001, ss. 3).

Çalışan yoksulluğu konusunda ise asgari ücret, çalışanların bireysel olarak düşük ücret almasını engellemekte ve ücret güvencesini hukuki olarak sağlamaktadır. Ancak çalışan yoksulluğunun bireyin yaşadığı aile faktörü göz önüne alınmadan tam anlamıyla çözülmesi mümkün değildir. Bu durumu yoksul ailelerde yaşayan bazı işçilerin, resmi asgari ücretin üzerinde ücret oranlarına sahip olması kanıtlamaktadır (Burkhauser, 2014, ss. 5). Başka bir ifade ile asgari ücret düzeyinden yüksek ücret almasına rağmen yoksulluk çeken çalışanlar bulunmaktadır. Aynı zamanda kısmi süreli çalışma gibi çalışma şekilleri sebebiyle düşük ücret kazananlar, her zaman çalışan yoksul olmayabilmektedir (Wooden, vd. 2007, ss.306). Refah rejimlerinde, çalışanlara asgari ücret dışında sağlanan bir koruma yolu olarak istihdam odaklı gelir desteklerinin, çalışan yoksulluğunu önlemede asgari ücretten daha etkili olduğu genel kabul görmüş bir kanıdır.

1.3. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında İnsana Yakışır İş Olgusunun Yaygınlaştırılması

İnsan onuruna yakışan çalışma koşullarının oluşturulması ILO'nun 1919 yılından itibaren gözettiği kuruluş amacıdır. Küreselleşme sonucunda çalışma koşullarına yansıyan olumsuz sonuçları iyileştirmek amacıyla ilk kez 1999 yılında “uygun iş (decent work)” kavramı resmi olarak dile getirilmiştir. Aynı zamanda “uygun iş”, “düzgün iş”, “insana yakışır iş”, “saygın iş” gibi kavramlar ile dilimize çevrilebilmekte, bu kavramlar birbiri yerine yaygın olarak kullanılabilir. Uluslararası Çalışma Konferansına sunulan raporda düzgün iş, onurun korunduğu, eşit, özgür, sosyal koruma ve yeterli gelir sağlayan işler olarak açıklanmıştır (Kapar, 2007, ss. 2). ILO'nun tanımladığı şekliyle

insana yakışır iş, “güvenli bir işyeri ve sosyal koruma, kişisel gelişim ve sosyal entegrasyon için daha iyi beklentiler, insanların endişelerini ifade etme, örgütlenme ve katılım özgürlüğüne sahip, üretken ve adil bir gelir sağlayan işlerdir” (ILO, 2016, ss. 247). Düzgün iş, çalışanlar için adil bir gelir düzeyi sağlayan, işyerinde güvenli şartlar yaratan hem çalışan hem ailesi için sosyal koruma kapsamı sunan, kişisel gelişime imkân sağlayan, bireylerin isteklerini ve sorunlarını ifade etmesinde özgürlük sağlayan, sendikalaşma ve kararlara katılma hakkı veren ve bütün çalışanlara eşit yaklaşımı gerekli kılan bir çalışma düzenini nitelemektedir (Kapar, 2007, ss. 2). Bununla beraber düzgün işlerden, üretime fiziksel ya da zihinsel emeği ile katkıda bulunan çalışanların kazanılan zenginliklerden adil pay alması ve ayrımcılığa uğramaması ile yoksulluk riskini en aza indirme hatta direkt yoksulluktan kurtulma olanağı sağlaması beklenmektedir (Işığışok, 2018a, ss. 304).

Aynı zamanda düzgün iş olgusu farklı demografik özelliklere göre de değişebilmektedir. Bu çerçevede;

- Çocuklar için düzgün iş: çocuk işçiliğinin ve emeğinin önüne geçilmesi ile eğitim hakkının korunması için asgari bir yaş sınırını belirlenmesi,
- İşsizler için düzgün iş: işe yerleşme imkanının en kısa sürede sağlanması,
- Yaşlılar için düzgün iş: ihtiyaçlarını giderebilmeleri ve istihdamda olmak zorunda kalmamaları için yeterli emekli aylığı almalarıdır (Işığışok, 2018a, ss. 304).

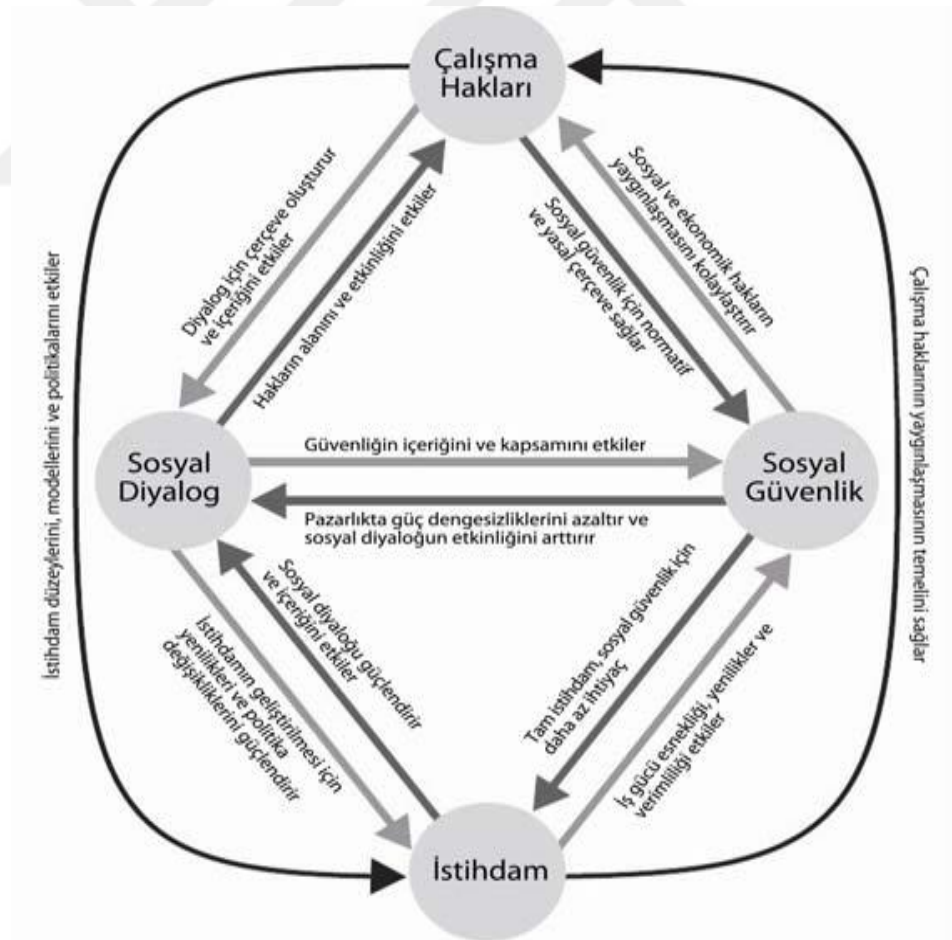
Düzgün iş olgusunun dört ana unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar;

1. İstihdam: Üretimin gerçekleşmesi ve kazanımların oluşmasında merkezi bir konuma sahip olan istihdam zorunlu bir araçtır. Ancak insana yakışır işte önemli olan husus oluşturulan işlerin ne kadar fazla olduğu değil ne kadar kabul edilebilir olduğudur. İstihdam sağlayan işlerin nitelik bakımından yeterli olması gerekmektedir.
2. Sosyal Güvenlik: Yaşanan riskler karşısında bireylerin korumaya sahip olmasını içermektedir. Toplumdaki her bireye ekonomik güvence imkânı sağlayarak sosyal

risklere karşı koruma sistemidir. Sosyal devlet ilkesi gereği, muhtaç ve yoksul kesimlere, insan onuruna uygun asgari yaşam düzeyi sunan önemli bir mekanizmadır.

3. Çalışma Yaşamına İlişkin Temel Haklar: Ülkeler tarafından en çok katılımın gerçekleştiği, pek çok ILO sözleşmesine konu olan hakları içermektedir. Çalışanları ayrımcılığa, zorla çalıştırılmaya, örgütlenme haklarının kısıtlanmasına karşı korumakta, dengeli bir ekonomik ve sosyal kalkınmanın temelini oluşturmaktadır.
4. Sosyal Diyalog: Demokratik rejimlerde görülen, sosyal taraf olarak işçi ve işveren örgütlerinin temsilcilerinin, makro düzeyde ekonomik ve sosyal alandaki politikaların belirlenmesinde ve yürütülmesinde katılımlarının sağlanmasıdır (Işığışık, 2018a, ss. 306-307).

Şekil 3. Düzgün İş Unsurları Arasındaki İlişki

Kaynak: Ghai, 2006, s.23.

Şekil 3’te insana yakışır işin temel unsurları arasındaki ilişki ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Bu unsurlardan en az birinin eksikliği, söz konusu işin insana yakışır düzgün iş olma özelliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda bu bileşenler arasında birbirini etkileyen bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin çalışma haklarında meydana gelen bir değişiklik sosyal güvenlik için normatif yasal çerçeve sağlamasıyla, sosyal diyalog için çerçeve oluşturarak içeriğini etkilemesiyle, istihdam için ise düzeyleri, modelleri ve politikaları etkilemesiyle sonuçlanabilmektedir. Sonuç olarak düzgün işlerin etkin şekilde oluşturulabilmesi ve yürütülebilmesi için dört ana unsurun eksiksiz olarak bulunması ve bu unsurlar arasında sistemli bir denge sağlanması gerekmektedir (Kaya, 2020, ss.73-75).

Düzgün iş yaklaşımının temel ilkeleri “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”ne dayanmaktadır. Bildirgenin 23. Maddesine göre;

- *“Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.*
- *Herkesin, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.*
- *Çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye hakkı vardır; bu, gerekirse, başka toplumsal korunma yollarıyla desteklenmelidir.*
- *Herkesin, çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı vardır.”*

İnsana yakışır iş olgusu evrensel olarak kabul edilen insan hakları bildirgesine dayanmasıyla beraber bu hakları genişletme misyonu taşımaktadır. Çalışanların temel haklarını korumaya almasıyla beraber sosyal adaleti sağlayarak, ekonomik büyüme ve rekabet unsurunu bir araya getirmekte, ilkelerin ve değerlerin geliştirilmesine de imkân vermektedir. İnsana yakışır işler ilk bakışta yüksek maliyet ve faaliyetler bütünü olarak algılanmaktadır. Ancak düzgün işlerin yaygınlaşması insani ve sosyal açıdan sürdürülebilirliği sağlayarak, üretkenliği ve ekonomik büyümeyi beraberinde

getirmektedir. Dolayısıyla insana yakışır işlerin yaratılması sosyal adalete, üretkenliğe, verimlilik artışına olumlu yansıyor, sürdürülebilir ekonomik kalkınmada doğrudan anahtar bir görev üstlenmektedir (Kapar, 2007, ss. 2). Bu doğrultuda 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri olarak belirlenen toplam on yedi amaç arasında herkes için insana yakışır iş ve ekonomik büyüme bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin sekizincisini oluşturan insana yakışır iş olgusu, çalışan yoksulluğunun önlenmesinde ve azaltılmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Binyıl kalkınma hedeflerinden sonra Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılından itibaren yürürlüğe konan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen toplam on yedi amaçtan oluşmaktadır. Yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak, gezegendeki iklim değişikliğini iyileştirmek ile adaletsizlik ve eşitsizliğe karşı koymak üzere üç temel amaç üzerine eylem planı oluşturulmuştur. Sürdürülebilir Kalkınmanın sekizinci hedefi insana yakışır iş olgusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Buna göre Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında düzgün işle ilgili olarak 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan hedefler;

- 2030 yılına kadar, gençler, engelliler ve cinsiyetler arasındaki farkların ortadan kaldırılarak, tüm kesimlerin üretken istihdama ve düzgün işe erişiminin sağlanması ile eşit işe eşit ücret ilkesinin gerçekleştirilmesi
- 2020 yılına kadar, işsizlerin ve genç istihdamın desteklenerek eğitim görmeyenlere mesleki eğitimin kazandırılması
- 2025 yılına kadar, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması, modern köleliğin, insan ticaretinin, zorla çalıştırılmanın sona ermesi
- İşçi haklarının korunarak güvenceli istihdam sağlanması, özellikle göçmen işçiler ve güvencesiz işlerin uygun çalışma ortamına erişimi (UNDP, 2019, ss. 10).

Alt hedefler olarak belirlenen bu maddeler, sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli role sahiptir. İnsana yakışır iş olgusu sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada zorunlu karaktere sahip bir parçadır.

Türkiye de sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında olup gerekli uygulama, strateji ve politikalar yürütmektedir. Yıllık Programların ve Kalkınma Planlarının tümünde istihdamı, niteliği ve verimliliği arttırmaya yönelik politikalar geliştirilmiştir. Özellikle 10. Kalkınma Planında “insana yakışır iş” konusu temel amaçlarda mevcut olarak, düzgün iş imkânı sağlayan işgücü piyasasının oluşturulması konuları üzerinde durulmuştur. Yedinci ve sekizinci kalkınma planlarında kadın ve genç istihdamına yönelik politikalara yer verilmiş aynı zamanda dokuzuncu ve onuncu kalkınma planlarında bu kesimin istihdamının arttırılması hedefiyle İş Kanunu’nda düzenlemeler yapılarak işverenlere teşvik uygulamaları getirilmiştir. Aynı zamanda “Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı”, “Kadın İstihdamı Eylem Planı” gibi uygulamalarla bu gruba piyasanın gereksinim duyduğu nitelikleri kazandırarak işgücüne dahil olmaları sağlanmıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, ss. 106-108).

Çocuk işçiliğine yönelik uygulamalar da kalkınma planlarında ele alınan bir konudur. Öncelikle çocuk istihdamını önlemek amacıyla zorunlu ve ücretsiz temel eğitim imkânı sağlanmaktadır. Zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkartılması, eğitime ulaşamayan çocukların erişimini engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması çocuk işçiliğinin önüne geçebilmektedir. Aynı zamanda mesleki eğitime yönlendiren bir sistem yürütülerek eğitim sürecinde çocuklara nitelik kazandırılmaktadır. Ek olarak ücretsiz aile işçisi olarak, tarımda ve mevsimlik işlerde, ağır ve tehlikeli işlerde, gezici sokak işlerinde çalışan çocukların yaşadıkları fiziksel, zihinsel, sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen kötü çalışma biçimlerinin son verilmesine odaklanılmıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, ss. 8). İş güvenliği alt hedefi ile ilgili olarak ise ülkemizde doğrudan “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu” ile güvence altına alınan bir uygulama yürütülmektedir. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının azaltılması ile güvenlik bilincinin toplumda arttırılması amaçlanmaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, ss. 119).

İnsana yakışır işlerin artması hem sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesinde hem de çalışanların ve ailelerin yoksullukla mücadelesinde önemli bir çözüm yoludur. Aynı zamanda elde edilen ekonomik gelişmeyle beraber sosyal gelişmenin de eşzamanlı ilerlemesini sağlamaktadır (Işığışok, 2018a, ss. 310). İnsana yakışır işe sahip olan bireylerin özsaygı, toplumda saygınlık, umut, sosyal adalete inanç gibi olumlu kazanımlar

elde etmesi toplumsal barışın inşa edilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (ILO, 2017, ss. 2).

Neoliberal istihdam biçimlerinin çalışma yaşamında meydana getirdiği dönüşüm ile oluşan standart dışı çalışma biçimlerinde görülen kısa vadeli, taşeron, esnek, part-time, güvencesiz işler işgücü tarafına oldukça olumsuz yansımıştır (Yılmaz, 2019, ss. 1723). Emek piyasalarında yaşanan bu dönüşüm çalışan kesimin düşük ücret, yetersiz sosyal koruma ve insan onuruna yakışmayan yaşam standardında yaşamasıyla sonuçlanmıştır. Elde edilen ekonomik kazanımlara karşın yoksulluğun hala büyük bir sorun olması, istihdamın niceliğinin yanında niteliğinin yetersiz kalması ve uygun iş açığının bulunması ise çalışan yoksulluğuna yol açmıştır. Çalışma eyleminin yeterli gelir getirmemesi, güvencesiz işlerin oluşması, çalışanın ve ailesinin sosyal güvence kapsamında olmaması yoksulluk riskini büyük ölçüde arttırmaktadır. İnsana yakışır iş açığı ve güvencesiz çalışma yoksulluk ve çalışan yoksulluğunu ortaya çıkarmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN YOKSULLUĞUNA YÖNELİK UYGULANAN POLİTİKALAR

2.1. İşgücü Piyasası Politikaları

Bireylerin ya da ailelerin yaşadığı yoksulluk, genellikle işsizlik kaynaklı görüldüğünden bireylerin işgücüne dönüştürülmesi yoksulluğun kırılması karşısındaki temel çözüm yollarından biri olarak uygulanmaktadır (Şeker, 2010, ss. 4). Uygulanan aktif işgücü piyasası politikaları istihdama nitelik kazandırması açısından çalışan yoksullara dolaylı bir katkı sağlamasıyla beraber bu programların genellikle işsizlere yönelik yürütülmesi halihazırda istihdamda bulunan çalışan yoksulları etkilememektedir. Pasif işgücü piyasası politikaları da geçici ya da kalıcı çalışma kayıplarında gelir kaybını azaltmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu doğrultuda aktif iş gücü piyasası politikalarında görüldüğü gibi doğrudan çalışan yoksulluğu ile mücadele rolü yüklenmemektedir. Aktif ve pasif iş gücü piyasası politikaları doğrudan çalışan yoksulluğu yaşayanları kapsamamakta ancak dolaylı birçok yönden çalışan yoksulluğunu azaltıcı etkileri bulunmaktadır.

2.1.1. Aktif İşgücü Piyasası Politikaları

Aktif işgücü piyasası politikaları genellikle işsizlik sorununa devletin aktif şekilde katılması, istihdam yaratıcı uygulamalar geliştirmesi ve bazı önlemlerle istihdam artışını özendirmesidir. Aktif işgücü piyasası önlemlerinde, devletin işgücü potansiyelinin vasıf düzeyini arttırıcı eğitim hizmetlerini uygulamasıyla beraber, gençlere, işsizlere ve dezavantajlı gruplara iş tecrübesi sağlayacak programların yürütülmesi ve işyerlerine maddi açıdan destek olunması gibi önlemler bulunmaktadır. İstihdamı teşvik için işsizliğin fazla olduğu alanlarda, devletler işletmelere bütçesinden çeşitli yardımlar yapmaktadır. (Kutal, 1996, ss. 35). Üretimde yaşanan teknolojik ve yapısal dönüşüm sonucunda işgücünün niteliğinin istihdama girmede yetersiz kalması, bu kesimin tekrar istihdama kazandırılmasında çeşitli uyumlandırma yöntemleri ihtiyacı doğurmuştur. (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2013, s. 104-105).

Türkiye’de aktif istihdam politikalarında etkin faaliyet gösteren kurumlardan biri olan İŞKUR, işgücünün arttırılmasına, mevcut işgücünün korunmasına, işsiz bireylerin mesleki ilerlemesine, dezavantajlı bireylerin istihdama kazandırılmasına destek olmak amacıyla aktif istihdam hizmetleri sağlayan “Mesleki Eğitim Kursları”, “İşbaşı Eğitim Programları”, “Toplum Yararına Programlar” gibi uygulamalar yürütmektedir. Tüm ülke çapında 81 ilde bulunan Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri, bulundukları ilde en fazla ihtiyaç duyulan meslekleri “İşgücü Piyasası İhtiyaç Analizleri” ile tespit edip, sonuçlara uygun yıllık eğitim programları hazırlamaktadır (İŞKUR, t.y. a).

Ülkemizde uygulanan aktif emek piyasası politikaları sınıflandırıldığında öncelikle mesleki eğitim ile “İşgücü Yetiştirme Kursları”, sonrasında ise iş ve meslek danışmanlığı hizmeti ile “Kendi İşini Kuracaklara Yardım Programları”, üçüncü olarak yatırımları ve istihdamı arttırmaya yönelik teşvikleri içeren “Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları” (Işığışok, 2018b, ss. 285) ve son olarak devletin doğrudan istihdam yaratmasıyla gerçekleşen “Doğrudan Kamu İstihdamı Yoluyla İş Yatırımı” (Akbaş, 2017, ss. 33) olmak üzere dört kategoriye ayrılabilir.

2.1.1.1. İşgücü yetiştirme kursları

1988 yılında “İşgücü Yetiştirme Yönetmeliği”nin yürürlüğe girmesiyle istihdamın niteliğini arttırma çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalarda “Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)” en büyük rolü üstlenirken, “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)”, “Millî Eğitim Bakanlığı”, “Halk Eğitim Merkezleri”, “Çıraklık Eğitim Merkezleri”, “üniversiteler”, “vakıflar”, “belediyeler”, “sivil toplum kuruluşları” gibi çeşitli kurumlar tarafından da mesleki eğitim verilmektedir (Işığışok, 2018b, ss. 285-287). İŞKUR’un 2020 yılında yayınladığı son raporda toplam 87 bin 372 kişi mesleki eğitim kurslarına katılmıştır. Bu sayının yaklaşık %69’unu kadınlar oluşturmaktadır (İŞKUR, 2020).

Mesleki Eğitim Kursları: “işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu tüm mesleklerde işsizlerin niteliklerini geliştirerek istihdam edilebilirliğini arttırmak amacıyla yapılan meslek edindirme ve geliştirme kurslarıdır”. Kursların tamamen ücretsiz olmasının yanında kursa gelenlere katıldıkları ders miktarına göre “cep harçlığı” ödemesi yapılmaktadır. Aynı zamanda “İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası”nın yanında eğer kursiyer bir sağlık sigortası kapsamında bulunmuyorsa “Genel Sağlık Sigortası prim giderleri” İŞKUR tarafından karşılanmaktadır. Kursiyerler, işverenin sağladığı yeterli imkanlara sahip alanlarda teorik eğitimi alırken, pratik eğitimi ise doğrudan makine başında öğrenebilmektedir. İstihdam garantili bu kurslar İŞKUR tarafından düzenlenmekte, kurs bitiminden itibaren en fazla otuz gün içinde katılımcıların en az %50’si işe başlatılmaktadır. İşbaşı yapan kursiyerler 120 günden az olmamak şartıyla en az aldığı kurs süresi kadar çalışmaktadır (TAEM, 2017, ss. 7-8).

İşbaşı Eğitim Programı: İŞKUR tarafından yürütülen program, kurumda kaydı bulunan işsizlerin ve işyerlerinin bir araya getirilerek, iş ve mesleki tecrübesi bulunmayan kişilerin bu tecrübeyi doğrudan işbaşında kazanmalarını sağlamaktadır. Program en fazla toplam 320 günden ve haftalık 45 saatten oluşmakta, günde 5-8 saat arasında, imalat ve bilişim sektöründe 6 ay, diğer sektörlerde 3 ay süreyle uygulanabilmektedir. İŞKUR bu programdaki katılımcılara günlük “163,59 TL”, öğrencilere “122,69 TL”, işsizlik ödeneği alanlara ise “81,80 TL” ödemektedir. Aynı zamanda kursiyerlerin “İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası” ile “Genel Sağlık Sigorta primi” kurum tarafından karşılanmaktadır

(İŞKUR, t.y. b). Bu program işverenler açısından maddi yükümlülüğü ortadan kaldırmakta aynı zamanda programı tamamlayan birini çalıştırması halinde, bu kişinin işveren payındaki sigorta primi “İşsizlik Sigortası Fonu”ndan karşılanmaktadır (TAEM, 2017, ss. 5-7).

2.1.1.2. Kendi işini kuracılara yardım programları

1980’li yıllardan itibaren uygulanmaya başlanan bu programlar düzenli işçiler için değil kendi hesabına çalışan girişimciler için uygulanmaktadır. Üretim sektöründe yaşanan hizmet sektörü aleyhine oluşan gerileme, kadınların istihdam oranlarının yükselmesi ve istihdamdaki yaş ortalamasının artması gibi sebepler kendi hesabına çalışmayı yaygınlaştırmaktadır (Akbaş, 2017, ss. 32).

Girişimcilik Eğitim Programı: İŞKUR tarafından yürütülen program bireylerin kendi işlerini kurmalarını ve geliştirmelerini teşvik ederek, istihdamı arttırmanın ve geliştirmenin yanı sıra girişimcilik faaliyetlerinin de yaygınlaştırılması ve başarılı işletmelerin kurulmasını hedeflemektedir. Eğitimin içeriğinde temel seviyede pazar araştırması, iş fikrini geliştirme, iş planı, finansal plan, üretim, pazarlama, yönetim konuları bulunmaktadır. Eğitim programını başarıyla tamamlayan katılımcılar “Uygulamalı Girişimcilik Katılım Belgesi” olarak, KOSGEB’in “Yeni Girişimci Desteği”ne başvurabilmektedir (TAEM, 2017, ss. 16).

2.1.1.3. Ücret ve istihdam sübvansiyonları

Sübvansiyonlar, işverenlerin üzerindeki istihdam maliyetini azaltmak amacıyla, çalıştırılan işçiler karşılığında işverenlere devletin sağladığı sigorta prim teşvikleri, vergi indirimleri gibi uygulamaları içeren aktif işgücü piyasası politikalarıdır. Bu bağlamda ülkelerin amacı işgücü masraflarını azaltmak ve istihdamdaki kişi sayısını arttırmaktır. Ülkeler bu teşvikler aracılığıyla desteklenen kişileri işe aldıkları takdirde işverenlere bu kişilerin ücretlerinin bir miktarının karşılanacağı ya da birtakım vergi indirimleri alacaklarının teminatını vermektedirler. Uygulanan vergi indirimleri ile aynı zamanda ülkelerin enformel ekonomi ile mücadelesine destek olacağı da öne sürülebilir (Akbaş, 2017, ss.31-32).

2.1.1.4. Doğrudan kamu istihdamı yoluyla iş yaratımı

Devletler refah artışında önemli bir etkisi olan sosyal devlet uygulamaları kapsamında uzun süreli artan işsizlik, ekonomik kriz gibi dönemlerde bireylerin satın alma gücünü korumak amacıyla doğrudan kamu eliyle istihdam sağlayabilmektelerdir. İşverenler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ya da kamu kurum ve kuruluşlarıdır. İstihdam kaynağı, piyasada iş bulma konusunda güçlük çeken dezavantajlı kesimlerdir. Oluşturulan işler ise sosyal fayda gözeterek ağaçlandırma, çevre temizliği, park düzenlemesi, okullarda çevre düzenlemesi gibi kamu yararı gözetilerek belirlenmektedir (Akbaş, 2017, ss. 33).

Toplum Yararına Programlar: İŞKUR tarafından işsizliğin yoğun olduğu dönem ya da yerlerde istihdam yaratmak ve geçici gelir desteği sağlamak, işsizlerin iş disiplininin ve alışkanlığından uzaklaşmaması amacıyla uygulanan programlardır. Katılımcılar noter kurası ve liste yöntemiyle belirlenmektedir. Ödemeler belirlenen güncel asgari ücret miktarında yapılmaktadır. Program süresi haftalık 45 saati ve toplam 9 ayı geçmemektedir. 9 ay çalışan bir katılımcı 3 ay bekledikten sonra yeniden projeden yararlanabilmekte, bir katılımcı aynı kurum ve kuruluşun yürüttüğü programda en fazla 18 ay çalışabilmektedir (TAEM, 2017, ss. 15).

Aktif istihdam politikaları genel olarak dünyada ve Türkiye’de işgücüne katılmada zorluk yaşayan bireylerin istihdama dahil olmasını sağlamak üzere tasarlanan politikalar olarak yürütülmektedir. Çalışan yoksulluğu ise halihazırda istihdamda yer alan yoksul bireylerin ya da ailelerin karşılaştığı bir durumdur. Bu sebeple aktif işgücü piyasası politikalarının, çalışan yoksulluğuna yönelik doğrudan yürütülen bir politika olma özelliği taşıdığı söylenemez. Başka bir ifadeyle aktif istihdam politikaları işgücüne dahil olmayan bireylere özgüdür ve çalışan yoksulları kapsamamaktadır.

Aktif işgücü piyasası politikalarının çalışan yoksulluğuna doğrudan etkisi bulunmamasına karşın dolaylı olarak birçok yoldan bu yoksulluk durumuna katkısı bulunmaktadır. Aktif istihdam politikaları ilk olarak çalışan yoksulluk riski yüksek olan vasıf seviyesi düşük kimselerin istihdam edilebilirliğini artırma yönüyle kişilere nitelik kazandırmaktadır. Vasıf seviyesi yükselen bireylerin beşerî sermaye birikimlerinin

artması çalışan yoksulluk riskini düşürebilmektedir (Yüksel-Arabacı, 2021, ss. 146). Diğer yandan resmî kurumlar tarafından yürütülen istihdam süreci, bireyleri kayıt dışı sektörden dolayısıyla güvencesiz işlerden uzaklaştırarak çalışan yoksulluğu riskinin düşmesine neden olan başka bir dolaylı etkidir.

Aktif işgücü piyasası politikalarının çalışan yoksulluğunu azaltmadaki başka bir dolaylı etkisi, özellikle kadın istihdamını arttırmaya yönelik programlar ile hane içi iş yoğunluğunu arttırabilme gücüdür (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 92). Hane halkının büyüklüğü ve hanedeki iş yoğunluğu çalışan yoksulluğunu belirleyen önemli unsurlardan biridir. İstihdamda olmasına ve yüksek ücret almasına karşın kalabalık hanede yaşaması sebebiyle yoksul olan çalışanlar, ikincil işgücünün istihdama dahil olmasıyla yoksulluktan kurtulabilmektedir. Aktif işgücü piyasası politikalarının işsizliği azaltıp ikincil işgücünü istihdama kazandırması hane gelirini arttırarak çalışan yoksulluğunu dolaylı yoldan azaltabilmektedir.

2.1.2. Pasif İşgücü Piyasası Politikaları

Pasif işgücü piyasası politikaları aktif politikalarda görüldüğü gibi istihdam sağlama ya da nitelik kazandırma eğiliminden çok istihdamda yıpranma tazminatı niteliğinde çalışana gelir desteği sağlamaktadır. Maliyet açısından aktif istihdam politikalarından daha büyük bir miktara karşılık gelmesinin yanında hukuksal anlamda sağlanmış vatandaş hakkı statüsündedir (Akbaş, 2017, ss. 20). Pasif istihdam politikaları, işten çıkarılan bireylerin gelir kaybında iyileştirme özelliği taşıdığından ülkemizdeki çalışan yoksulluğuyla dolaylı biçimde mücadele etmektedir (Erdoğan, Kutlu, 2014, ss. 87).

2.1.2.1. İşsizlik sigortası

Ülkemizde pasif işgücü piyasası politikalarında temel koruma kaynağı olarak görünen uygulama “işsizlik sigortası”dır. Çalışanın kendi istek ve arzusu dışında işsiz kalmasıyla hak kazandığı bu koruma, iş kaybı yaşadığı dönemde bireye belirli süre için gelir desteği sağlamaktadır. 4447 sayılı “İşsizlik Sigortası Kanunu” kapsamında iradesi dışında işsiz kalan çalışanların işsizlik ödeneği alabilmesi için “son 3 yıl içinde 600 gün

sigortalı çalışmış olmak” ve “son 120 gün içinde pirim ödeyerek sürekli çalışmış olmak” şartlarını taşıması gerekmektedir. Bu şartları taşıyan birey son “4 aylık prime esas kazancının %50’sini” son 3 yıl içindeki çalışma ve prim ödeme süresine göre eğer “600 gün prim ödemiş ise toplam 180 gün”, “900 gün prim ödemiş ise toplam 240 gün”, “1080 gün prim ödemiş ise 300” gün boyunca işsizlik ödeneği almaktadır (Işığışok, 2018b, ss. 268-272).

2.1.2.2. İşsizlik yardımı

İşsizlik sigortasının kapsamı dışında kalan durumlarda, genellikle sosyal refah devleti rejimlerinde görülen bir diğer pasif işgücü piyasası politikası işsizlik yardımıdır. Çalışma arzusu bulunan ancak istihdamda yer alamayan ihtiyaç sahibi bireylere asgari bir gelir desteği ile yaşam standardı sağlayan yardım programıdır. İşsizlik sigortasından farklı olarak finansmanı primlerle değil tamamıyla devlet tarafından vergilerle karşılanmaktadır (Kocabaş ve Canbey-Özgüler, 2019, ss. 180).

Ülkemizde 2020 yılına kadar işsizlik yardımı uygulaması bulunmuyorken, 2019 yılında meydana gelen Covid-19 pandemisiyle beraber yürürlüğe giren “Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile işsizlik yardımı uygulaması nakdi ücret desteği yoluyla yürütülmeye başlanmıştır. Gelişmiş refah rejimlerinde görülen bir sosyal koruma olan işsizlik yardımının Türkiye’de uygulanmaya başlanması sosyal politika ve emek piyasası uygulamaları açısından oldukça önemli bir ilerleme olarak görülmektedir (Öçal ve Korkmaz, 2020, ss. 747-748).

İşsizlik yardımı, “nakdi ücret desteği” tanımıyla 7244 numaralı kanunun 7. maddesinde açıklanmaktadır. Bu maddeye göre işsizlik ödeneğinden ya da kısa çalışma ödeneğinden yararlanamayan, ücretsiz izne ayrılmış veya işsiz kalmış kişilerin, çalışmama durumunun devam ettiği süre boyunca, günlük 39,24 TL nakit ücret desteği alma hakkı tanımlanmıştır. Aynı zamanda nakit ücret desteği alan kişilerin genel sağlık sigortası da fondan karşılanarak sağlık güvenceleri de sağlanmaktadır (7244 Sayılı Kanun, 2020). Günlük ücret miktarı 2021 yılı itibarıyla 47,70 TL’ye, 2021 yılı nisan ayından itibaren ise 50 TL olarak güncellenmiştir (İŞKUR, t.y. c).

Geçici olarak yürürlüğe konulan nakdi ücret desteği ile beraber birçok desteği içeren paket “kontrollü normalleşme dönemine” geçilmesiyle beraber 1 Temmuz 2021 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Yaklaşık 16 ay boyunca yürütülen program kapsamında 3,1 milyon çalışana toplam 13,9 milyar TL nakdi ücret desteği ödemesi yapılmıştır (ÇSGB, 2021). Yapılan güncelleme ile beraber 2021 yılının ikinci yarısından itibaren Türkiye’de, fonu primsiz rejimler ile sağlanan ve işsizlik yardımına benzer olarak yürütülen bir program bulunmamaktadır.

2.1.2.3. Ücret garanti fonu

İşçileri işverenlerin ekonomik sorunlarına karşı korumaya, en azından bir süre boyunca ücret garantisi sağlamaya yönelik bir pasif istihdam politikasıdır. 4447 kanunu kapsamında işyerinin iflası, konkordato ilanı, işverenin aciz vesikası alması, ödeme güçlüğüne düşmesi gibi nedenlerde çalışanın ücretini koruma altına almaktadır. Çalışanın 3 aylık ödenmeyen ücretini alabilme hakkı bulunmaktadır. Bu haktan yararlanılabilmesi için işçinin “son 1 yıl içinde aynı iş yerinde çalışmış olması” şartı bulunmaktadır (Işığışok, 2018b, ss. 274-275).

2.1.2.4. Kısa çalışma ödeneği

Ekonomik krizler ve zorlayıcı nedenlerle işverenler istihdam yükünü azaltmak için işçileri işten çıkartma ya da ücretsiz izine ayırma gibi yollara itmektedir. Kısa çalışma ödeneği, ilgili yönetmelikte “Üç ayı geçmemek üzere işyerinin tamamında veya bir bölümünde geçici olarak en az üçte bir oranında azaltılmasını veya süreklilik koşulu aranmaksızın en az dört hafta süreyle faaliyetin tamamen veya kısmen durdurulması” (Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik, 2011) olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte sigortalılara, çalışmadıkları dönemle orantılı olarak ücret kaybını telafi etmekte ve gelir desteği sağlanmaktadır. Ödeneğin miktarı çalışanların son 1 yıllık prime esas kazançlarının %60’ıdır (Işığışok, 2018b, ss. 276-277).

2.1.2.5. Kıdem, ihbar ve iş kaybı tazminatı

Kıdem ve ihbar tazminatı 4857 sayılı İş Kanununda belirlenen şartların sağlanması halinde, işten çıkarılan işçiye işveren tarafından çalışma süresi gözetilerek ödenen tazminatlardır. İşverenler tarafından kabul edilebilir gerekçeler dışında işten çıkarmalarda caydırıcı etkisi bulunduğundan çalışanlara iş güvencesi sağlamakla beraber, işsiz kalınan dönemde çalışanların yaşamlarını sürdürebilmesi açısından destek olmaktadır. İşverenler için önemli maliyet unsuru olan tazminatlar, çalışanlar için çalıştığı sürenin bedeli anlamını taşımakta, işi güvence altına almakta, düzenli çalışma hayatının korumasını sağlamaktadır. Bu boyutlarıyla çalışanları yoksulluktan korumaktadır.

Kıdem tazminatı hakkını kazanma koşullarında çalışanın ayrıldığı iş yerinde en az bir yıl çalışmış olması gerekmektedir. Bununla beraber işten çıkarılma nedeninin işveren tarafından 4857 sayılı kanunun 25. maddesinin II. fıkrası dışındaki tüm işten çıkarılma nedenlerinde ve işçi tarafından aynı kanunun 24. Maddesindeki gerekçeler sebebiyle yapılan fesihlerde aynı zamanda “kadın işçinin evlenmesi sebebiyle fesih” ve “muvazzaf askerlik sebebiyle fesih” durumlarında işçi kıdem tazminatı almaktadır. Kıdem tazminatı çalışanın işyerinde çalıştığı her yıl için 30 günlük ücreti tutarında hesaplanmaktadır (Kaya, 2013, ss. 386-387). İhbar tazminatı ise teknik anlamda tazminat değildir ancak haklı gerekçenin bulunmadığı durumlarda bildirim süresi esas alarak ödenmektedir. Fesih yapan tarafın diğer tarafa ödeme yükümlülüğünün bulunduğu bu durumda bildirim süresi boyunca işe devam edilmesi bu tazminatın ödeme borcunu ortadan kaldırmaktadır (Kaya, 2013, ss. 371-374).

İş kaybı tazminatı, 1980’li yıllardan sonra Kamu İktisadi Teşekkülleri’nin yeniden yapılandırılması veya özelleştirilmesi sonucunda buradaki çalışanların yaşayabileceği iş kayıplarını telafi etmesi amacıyla oluşturulmuştur. 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu ile özelleştirmeler sonrasında oluşabilecek işten çıkartılmalara karşı yürürlükteki kanunlara ek olarak iş kaybı tazminatı verilmesi kararlaştırılmıştır. Tazminat hakkının çeşitli süre şartları bulunmasıyla beraber miktarı askeri ücretin günlük net tutarının iki katıyla hesaplanıp ödenmektedir (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 89).

İşsizlik sigortası başta olmak üzere ücret garanti fonu, tazminat ödemeleri, kısa çalışma ödeneği gibi pasif istihdam politikaları çalışanları karşılayabilecekleri potansiyel gelir kayıplarına karşı koruyarak, yoksulluk riskinden uzaklaştırması çalışan yoksulluğuna karşı tedbir olarak nitelenebilir. Aktif çalışma durumu sonlandıktan itibaren devreye giren pasif işgücü piyasası politikaları, aktif işgücü piyasası politikalarında görüldüğü gibi çalışan yoksulluğuna doğrudan etki göstermek üzere tasarlanmış önlemler değildir. İstihdamda yer almış çalışanları potansiyel yoksulluk riskinden korumayı amaçlamaktadır. Fakat ülkemizde bu haklardan yararlanmak öncelikle işsizlik sigortası olmak üzere zorlayıcı koşullar barındırmaktadır. Bu katı koşullar bireylerin bu haklara ulaşmasını kısıtlamaktadır (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 88-89).

Neoliberal politikaların ve özelleştirmelerin yarattığı olumsuz sonuçları tolere etmek üzere yürütülen pasif işgücü piyasası politikalarının geçici önlemler olması ve çalışan yoksulluğunda yeterli etkinliği sağlamadığı konusunda akademik mecrada fikir birliği bulunmaktadır (Kaya, 2019, ss. 125). Pasif işgücü piyasası politikalarının sürekli veya geçici gelir kaybına uğrayan kişilerin gelir kaybını telafi etmede miktar olarak yetersiz kalması ve hak kazanma noktasında esnek olmayan şartlar barındırması nedeniyle çalışan yoksulluğu ile mücadelede yetersiz kaldığı söylenebilmektedir.

2.2. Gelir Arttırıcı Politikalar

2.2.1. Asgari Ücret Uygulaması

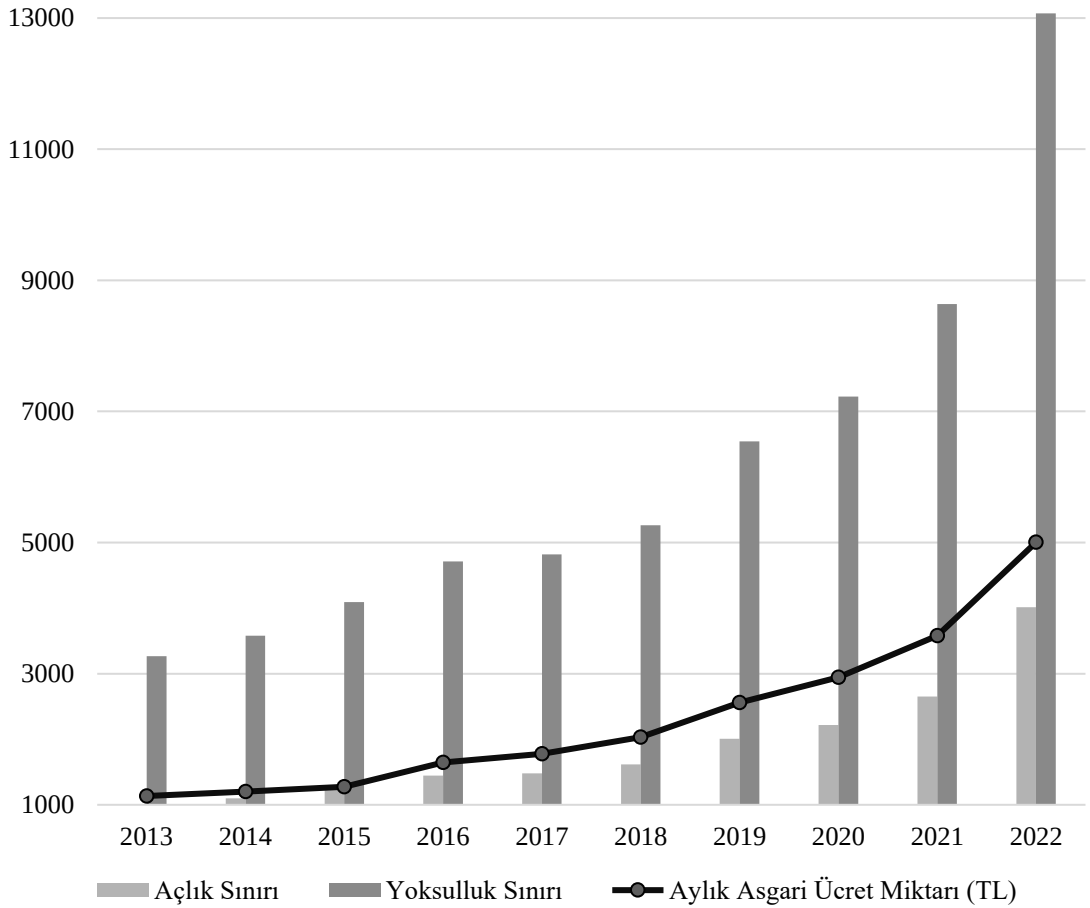
İçerisinde birçok faktörü ve boyutu barındıran asgari ücret temel olarak ücretlerin ödenebileceği en alt sınırı nitelemektedir. Çalışanlara ve ailelerine, sosyal açıdan yeterli, asgari bir yaşam standardı sağlama yükümlülüğü bulunan asgari ücret, hukuki düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. Kamu otoritesinin tespit ettiği bu ücret düzeyi en alt sınır olarak belirlenmiş, asgari ücretten daha az bir ücret verilmesi yasaklanarak zorunlu karaktere bürünmüştür. Asgari ücretin niteliği temel insan hakkı güvencesindeki bir “sosyal hak” olmasıdır (Işığın, 2017, ss. 36-38).

Hanehalkı faktörüyle beraber ücret düzeyi, çalışan yoksulluğunun iki temel boyutunu oluşturmaktadır. Hane faktörü bağımsız kabul edilirse ücret düzeyi çalışan

yoksulluğunu belirleyen en önemli unsurdur. Piyasa ücretinin en alt sınırını belirleyen asgari ücretin miktarı çalışanlar arasındaki yoksulluğun temel belirleyicisi kabul edilebilir. Bu doğrultuda asgari ücretin belirlenmesinde kullanılan kriterler büyük önem kazanmaktadır.

Ülkemizde asgari ücret “Asgari Ücret Tespit Komisyonu” tarafından, “günlük ücret düzeyinde” ve “en geç iki yılda bir olmak üzere” belirlenmektedir. Komisyon işçi, işveren ve devlet taraflarını içererek eşit temsil ilkesini barındırmaktadır (Işığışık, 2017, ss. 60-61).

Grafik 9. 2013-2022 Yılları Arası Açlık ve Yoksulluk Sınırı ile Asgari Ücret Düzeyi

Kaynak: ÇSGB (2022), yıllar itibariyle aylık brüt asgari ücret verileri ile; Türk-iş (2021) dört kişilik hanehalkı için hesaplanan açlık ve yoksulluk sınırı miktarlarına göre hazırlanmıştır.

Grafik 9’da 2013 yılından itibaren uygulanan asgari ücret düzeyi ile Türk-iş konfederasyonunun iki yetişkin ve iki farklı yaş grubundaki çocuktan oluşan dört kişilik

bir aile için hesapladığı açlık ve yoksulluk sınırı bir arada gösterilmiştir. Ülkemizde belirlenen asgari ücret düzeyinin dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırını aşmadığı görülmektedir. Türkiye’de belirlenen alt ücret sınırı ancak tek kişinin geçinebileceği “yoksulluk ücreti” düzeyindedir. Dört kişilik bir aileden oluşan ve tek kişinin asgari ücret düzeyinde çalıştığı haneler yoksulluk sınırının altında kaldığı için bu hanede çalışanların yoksul olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 97).

2.2.2. Sosyal Yardımlar

Türkiye’de yoksulluk ile mücadelede öne çıkan temel politika araçlarından biri sosyal yardımlardır. Primli rejimlerle yürütülen sosyal güvenlik sisteminin kapsamı dışında kalan yoksul ve muhtaç kişileri korumaya yönelik yapılan uygulamalardır (Koray, 2000, ss. 275). Çalışma gücü bulunmayan ya da yetersiz gelir kazanan kişiler ile yaşlılık, engellilik, malullük gibi dezavantajlı gruplarda bulunanlara yönelik yürütülmektedir. Yardımlar sürekli gelir güvencesi sağlamasıyla beraber muhtaç durumda olanları tembelliğe itmeden ve çalışma yaşamından uzaklaştırmadan en kısa sürede hayatını sürdürebileceği gelir kazanmasını amaçlamaktadır (Güven, 1995, ss. 128).

Yardımların üç temel özelliği bulunmaktadır. İlk olarak finansmanı vergilerle sağlanmakta, bütçe kanunuyla belirlenen ve bu amaç için ayrılan kaynaklar ile yapılmaktadır. Sosyal yardımların ikinci özelliği geri ödemesiz yani karşılıksız olarak yürütülmesidir. Yapılan yardımlar ihtiyaç sahiplerinden geri tahsis edilmemektedir. Son olarak yardım miktarları ve verilme şartları kanunen belirlenmiştir. Sosyal yardımlardan “kimlerin, ne şekilde yararlanacağı” yasalarla önceden saptanmıştır (Alper, 2017b, ss. 226).

Sosyal yardımlar ihtiyaç sahiplerine dört ana şekilde sunulmaktadır (Alper, 2017b, ss. 226-227). Bunlar:

- Hizmet olarak: Sosyal sigorta sistemi kapsamında bulunmayan engellilere, yaşlılara ya da bakım ihtiyacı bulunan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerdir. En geniş uygulama alanı “sağlık hizmeti”dir. Aynı zamanda “evde bakım” ve “eğitim hizmetleri” de bu kapsama girmektedir.

- Kamu yardımı olarak: Sürekli yardım olarak yapılmayan, aynı ya da nakdi yardımlardır. Ulaşım, beslenme, giyim, barınma gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çeken yoksul grupları kapsamaktadır. Erzak paketi verilmesi, giyim yardımı ya da kira yardımı bu yöntemi kapsamaktadır.
- Sürekli gelir yoluyla: Sosyal koruması bulunmayan, yetersiz gelir sebebiyle yoksulluk çeken fertlere veya ailelerine muhtaçlık durumunun devam ettiği süre boyunca, aylık olarak verilen nakdi yardımlardır. Yaşlılara, engellilere ya da muhtaç durumda olan bu kişilere bakma sorumluluğunu alan aile bireylerine yapılan “bakım aylıkları” bu sosyal yardımı kapsamaktadır.
- Sosyal refah hizmeti olarak: Gelir desteğinin yetersiz kaldığı yaşlı, engelli ya da kimsesiz çocuklara sunulan hizmetlerdir. Bakım ihtiyacı bulunan bu gruplardaki çocuklara, yetiştirme yurtlarında; yaşlılara, huzurevlerinde; engellilere ise eğitim ve bakım kurumlarında sunulan hizmetlerdir.

Türkiye’de sosyal yardım uygulamaları verilen kurumlar açısından temel olarak yerel ve merkezi yönetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı merkezi yönetimde sosyal yardım uygulamaları yürüten bakanlıklardır. Merkezi yönetimde sosyal yardım uygulamaları yürüten bir diğer kol başbakanlıktır. Başbakanlığa bağlı olarak “Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı”, “Vakıflar Genel Müdürlüğü” ve “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü” sosyal yardım faaliyetleri yürütmektedir. Ancak başbakanlığa bağlı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü” 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla “Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü” ismiyle bu bakanlık çatısı altına geçmiştir. Merkezi yönetimin dışında yerel yönetimlerde ise belediyeler, köy idareleri, muhtarlıklar, il özel idareleri sosyal yardım faaliyetinde bulunan birimlerdir (Koray, 2000, ss. 276).

Ülkemizde en geniş çapta sosyal yardım programları yürüten kuruluş Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Bakanlık yardımları eğitim, sağlık, aile, barınma-gıda, engelli-yaşlı olmak üzere beş temel grupta sınıflandırmaktadır.

Tablo 10. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yardım Programları

Barınma-Gıda Yardımları						
Gıda Yardımları	Aşevleri	Barınma Yardımları	Sosyal Konut Projesi	Yakacak Yardımları	Enerji Tüketim Desteği	Sosyal Uyum Yardımı
Yardım Şartları						
-Sosyal güvencesi olmayan haneler veya -Hane içi kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden az olması	-Yaşlı, engelli, hasta, evinde yemek yapabilecek durumda olmayanlar	-Hane içi kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden az olması ve -engellilik, yaşlılık, tek ebeveynli aile olma	-Sosyal güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi vatandaşlara Toplu Konut İdaresi aracılığıyla ev yapımı	-Sosyal güvencesi olmayan haneler ve -Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması	-Düzenli sosyal yardım programlarından faydalanan ihtiyaç sahibi haneler	-Geçici Koruma Statüsü
Yardım Miktarları						
Dini bayramlar öncesinde ve ihtiyaç durumunda yıl boyunca	Günlük olarak sıcak yemek hizmeti	Ev onarımları ve yapımlarında 25-70 bin TL arası	Geri ödemeli olarak verilen sosyal konutlar	Kış ayları öncesinde bölgenin özelliklerine göre belirlenen kömür miktarı	Hane kişi sayısına göre belirlenen aylık 103-206 TL arası nakdi destek	Aylık 155 TL
Sağlık Yardımları						
Genel Sağlık Sigortası Prim Ödemeleri	Şartlı Sağlık Yardımları	Katılım Payı Ödemeleri	Kronik Hastalık Yardımı	Silikoze Hastalarına Yapılan Ödemeler	Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği	
Yardım Şartları						
-Sosyal güvencesi olmayan tüm vatandaşlar	-Sağlık güvencesi olmayan -İhtiyaç sahibi durumunda bulunan ailelere	-Katılım payı ödemesi yapanlar	-Tüberküloz veya SSPE hastası olan kişi veya hastaya bakmakla yükümlü kişi	-Yeni başvuru alınmamakta 25.02.2011-25.05.2011 tarih aralığında başvurular için yürütülmektedir	-Evde Bakım Yardımı almayan, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan	
Yardım Miktarları						
200,16 TL prim tutarı her ay SGK'ya yapılmaktadır	Gebelik döneminde aylık 100 TL, çocuk için aylık 55 TL	Kapsamdaki kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik muhteviyatında ödedikleri katılım payı toplam tutarı kadar	Aylık 2.354,45 TL	-Hafif Silikoze 1.870,69-TL -Orta Silikoze 2.137,94-TL, -Ağır Silikoze 2.382,27-TL	Cihazın tüketim düzeyine göre aylık 200 TL'ye kadar	
Eğitim Yardımları						
Şartlı Eğitim Yardımları	Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı	Eğitim Materyali Yardımı	Öğrenci Barınma-Taşıma-Yemek Yardımı	Yurt Yapımı	Yükseköğretim Öğrencilerin e Yönelik Yardımlar	Muhtelif Eğitim Yardımları
Yardım Şartları						

-Sosyal güvencesi bulunmayan ve ihtiyaç sahibi ailelere -Eğitime devam eden ve bir ay içinde 4 gün devamsızlık yapmayan öğrenciler için	-Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden ihtiyaç sahibi ailelere -Suriyeliler ve tüm yabancı uyruklu çocuklar	-Sosyal güvencesi olmayan haneler ve -Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması	-Sosyal güvencesi olmayan haneler ve -Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması	-İhtiyaç sahibi öğrenciler	--Sosyal güvencesi olmayan haneler ve -Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması	-Sosyal güvencesi olmayan haneler ve -Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması
Yardım Miktarları						
-İlköğretim erkek öğrenci aylık 55 TL, kız öğrenci aylık 60 TL -Ortaöğretim erkek öğrenci aylık 70 TL, kız öğrenci aylık 90 TL	-İlköğretim erkek öğrenci aylık 55 TL, kız öğrenci aylık 60 TL -Lise erkek öğrenci aylık 70 TL, kız öğrenci aylık 90 TL	Eğitim-öğretim dönemi başında ve ihtiyaç duyulan zamanlarda yapılan kırtasiye, çanta, önlük yardımları	Eğitim-öğretim döneminde her gün karşılanmaktadır	Hak ediş raporlarına göre aşamalı olarak ödenmekte	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Heyetince belirlenmektedir	Eğitim-öğretim dönemi başında ve ihtiyaç duyulan zamanlarda sınavlara hazırlık materyallerinin sağlanması
Aile Yardımları						
Doğum Yardımı	Çoklu Doğum Yardımı	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı	Öksüz ve Yetim Yardımı	Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı	Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı	
Yardım Şartları						
15.05.2015 tarihi ve sonrasında canlı doğum gerçekleştiren Türk vatandaşlarına ve Mavi Kart sahiplerine	-Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması	-Resmi nikahlı eşini kaybetmiş ihtiyaç sahibi kadınlar	Annesi, babası veya her ikisi de vefat etmiş ihtiyaç sahibi çocuklar	-Sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi ailelere -Askeri vazifesini yerine getiren askerin ailesine	-Sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi ailelere -Babası Askeri vazifesini yerine getiren çocuklara	
Yardım Miktarları						
Birinci çocuk için 300 TL İkinci çocuk için 400 TL Üçüncü ve sonraki çocuklar için 600 TL	Aylık 215 TL	Aylık 500 TL	Aylık 300 TL	-Evli ise eşi -Bekar ise anne veya babası Aylık 500 TL	Aylık 200 TL	
Terör Zararı Yardımları	Afet-Acil Durum Yardımları	İşe Yönlendirme Yardımı	İşe Başlama Yardımı	Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar		
Yardım Şartları						
-İkamet ettiği yerde terör olaylarından etkilenen vatandaşlar	-Afet ve/veya acil durum halinden etkilenen vatandaşlar	-Düzenli sosyal yardım alan	-Düzenli sosyal yardım alan	-Sosyal güvenlik ve muhtaçlık durumuna bakılmaksızın		

-Terör olaylarından dolayı göç etmek zorunda kalan vatandaşlar		hanelerde ikamet edenler -İŞKUR tarafından iş görüşmesine yönlendirilme -Bildirim tarihinden itibaren 30 gün içerisinde	hanelerde ikamet edenler -Sosyal güvenceli bir işe yerleşen -İşe başlama tarihinden itibaren 60 gün içerisinde	ihtiyaçlar doğrultusunda
Yardım Miktarları				
Hane başı aylık en fazla 1.200 TL	İhtiyaçlar göre belirlenmektedir	Bir yıl içerisinde en fazla 3 defa olmak üzere aylık net asgari ücretin %10'una kadar	Aynı yıl içerisinde bir defa olmak üzere Brüt asgari ücretin 1/3' ne karşılık gelen tutar	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Heyetince belirlenmektedir
Engelli-Yaşlı Yardımları				
Yaşlı Aylığı	Engelli Aylığı	Engelli Yakını Aylığı	Yaşlı ve Engelli Bakım Projeleri	Engelli İhtiyaç Yardımları
Yardım Şartları				
-Sosyal güvencesi olmayan -Kendisi ve eşi dikkate alınarak kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden az olması -65 yaş üstü vatandaşlara	-Sosyal güvencesi olmayan haneler ve -Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması -%40 ve üstü engellilik raporu olan	-Sosyal güvencesi olmayan haneler ve -Hane içi kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3'ünden az olması -%40 ve üzeri engelli yakını bulunan	-Kişisel bakım ve ev temizliği gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamayan -65 yaş üstü vatandaşlar -Engelli vatandaşlar -Kronik hastalar	İhtiyaç sahibi engellilerin topluma uyumunu kolaylaştıracak çeşitli araç-gereç ihtiyaçlarının karşılanması
Yardım Miktarları				
Aylık 1.084,55 TL	Engellilik durumu %40-%69 arası aylık 865,76 TR - Engellilik durumu %70 ve üzeri aylık 1.298,63 TR	Aylık 865,76 TL	Ödemeler bir yıl içerisinde en fazla 4 dilim halinde yapılmaktadır.	Heyet tarafından ihtiyaca göre verilmektedir

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen sosyal yardım programları Tablo 10'da görülmektedir. Yardımları alma şartı genel olarak “sosyal güvencenin bulunmaması”, “ihtiyaç sahibi olma durumu” ve gelirin “hane içinde kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden az olması” şartları bulunmaktadır. Programlar genel itibariyle doğrudan muhtaç ve savunmasız yoksullar göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Ancak bu yardımlar doğrudan çalışan yoksulluğa yönelik olarak yürütülmemesine karşın hanedeki bağımlı sayısı ve hanedeki iş yoğunluğunun bir arada gözetildiği “kişi başına düşen gelir” terimi ile aktif olarak istihdamda yer alan ancak temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken çalışan yoksulları da kapsama almakta ve

alışan yoksulluğu ile mücadele bağlamında koruma sağlayabilecek politikalar olarak görülebilmektedir.

Ülkemizde, doğrudan çalışan yoksulluğuna yönelik olarak OECD lkelerinde görülen çalışma şartlı gelir desteğine benzer bir uygulama yürütülmemektedir. Sosyal yardım programlarında görülen “hane içinde kişi başına düşen gelirin, net asgari ücretin 1/3’ünden az olması” şartının kalabalık hanede yaşayan ve kayıtlı ekonomide çalışanlara da yardım alma hakkı kazandırmasıyla beraber doğrudan çalışan yoksulluğuna yönelik bir program olmamasına karşın çalışan yoksulların da sosyal yardım desteği alabileceği çeşitli programlar bulunmaktadır. Özellikle “İşe Başlama Yardımı” halihazırdaki yardım programından yararlanan hanede yaşayıp İşKUR tarafından işe başlatılan çalışanlara yapılan tek sefere mahsus bir nakit yardımı olmasıyla, yoksul hanede yaşayan ve istihdam şartı bulunan bir yardım olarak görülebilmekte ve doğrudan çalışan yoksulluğuna yönelik bir yardım programı olarak kategorize edilebilmektedir. İşe başlama yardımının haricinde yürütülen eğitim ve doğum yardımları ise bağımlı nüfus niteliği taşıyan ve çalışan yoksulluk riskini arttıran yeni doğan ya da eğitim alan ocuk sahibi olan ve yoksulluk riski bulunan çalışanların yararlanabileceği yardımlar olmasıyla çalışan yoksulluğu riskini azaltan sosyal yardımlar olarak değerlendirilebilir.

Yaşlı, engelli ya da eğitim gören ocuk gibi hane içindeki bağımlı nüfus olarak çalışan yoksulluğu riskini artıran gruba yönelik yürütülen nakit yardımları ile gıda, barınma, yakacak yardımları ve enerji desteği gibi yardımlar çalışan yoksulluk riskini azaltabilmektedir. Ancak yapılan yardım miktarları göz önünde bulundurulduğunda bireyin ve hanenin zorunlu ihtiyaçlarının tamamen olmasa da büyük bir bölümünün temin edilmesine karşın birey ya da hanenin görelisi anlamla yoksulluktan kurtulamayacağı söylenebilmektedir. Diğer bir açıdan yardımların hak kazanma koşulları oldukça zorlu kriterlerle belirlenmiştir. Bu politikaların yoksulluk üzerindeki etkilerinin tartışmalı olmasıyla beraber, spesifik olarak çalışan yoksulluğu üzerindeki etkilerini tespit etmek halihazırda Türkiye’de çalışan yoksulluğu konusunda yapılan makro bir çalışma olmamasıyla güçleşmektedir.

2.3. Ekonomik Büyüme Politikaları

Ekonomik büyüme ve gelişmenin, çalışan yoksulluğunu azaltacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda yabancı sermaye teşvikleri, özelleştirmeler, kamu yatırımlarının azaltılması, ihracata dayalı sanayileşme stratejileri gibi politikalar izlenmiştir. 2013-2018 yılları arasındaki “Kalkınma Planları” ve “Orta Vadeli Programlar”da yoksulluğun çözümünde makroekonomik politikaların, finansal istikrarın, neoliberal büyüme politikalarının ağırlığı görünmektedir. İstihdam artışının yoksulluk sorununu çözeceği öngörülmüş, bununla beraber istihdam artışı sağlayacak kanallar yabancı sermaye yatırımlarına bağlanmıştır. Ancak uygulanan neoliberal politikaların “sorunun kaynağını çözüm olarak sunması” sebebiyle çalışan yoksulluk konusunda başarıya ulaşamamıştır (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 86). Uygulanan ekonomik büyüme politikalarının istihdam açısından olumlu sonuçlanmaması iki sebebe bağlanabilmektedir. Birincisi neoliberal politikalar istihdam sayısını yeteri kadar arttıramamıştır. İstihdamsız büyüme olarak değerlendirilen bu süreç sermaye yoğun imalata yönelmiş, özellikle tarım sektöründe yaşanan daralma sonucu istihdam kayıpları oluşmuştur. İkinci olarak neoliberal ekonomi politikalarıyla yaratılan işler nitelik bakımından yetersiz kalmıştır. Üretime çekilen işgücü, düzensiz, düşük ücretli, güvencesiz, örgütlenme gücü olmayan iş piyasasına dahil olmuştur. Bu iş piyasası çalışan yoksulluğunun gerekçeleri niteliği taşıyarak kişileri ve haneleri yoksulluktan koparmakta etkili olmamıştır (Erdoğan ve Kutlu, 2014, ss. 87).

SONUÇ

Çalışan yoksulluğu 1970’li yıllardan itibaren gündeme gelen çok yönlü bir kavramdır. En genel ifadeyle istihdam içindeki bireylerin mutlak ya da görelî anlamda yoksulluk çekmesi olarak tanımlanabilmektedir. Ancak çalışan yoksulluğunun tanımlanmasında ve tespit edilmesinde kabul edilen evrensel bir tanım bulunmamaktadır. “Çalışma” kişinin bireysel olarak gerçekleştirdiği bir eylemi ifade ederken “yoksulluk” hanehalkı düzeyinde ölçülmektedir. Bu durum farklı çalışan yoksul tanımlarını oluşturmuştur. Ülkeler birbirinden farklı iş sürelerini “çalışma” olarak kabul etmektedir. Bir diğer yandan yoksulluk yaklaşımı da uluslararası kurumlar tarafından değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla her ülke ya da her kurum kendi çalışan tanımına ve yoksulluk sınırına göre farklı hesaplamalar yaparak sistematik olarak veri paylaşımında bulunmaktadır.

Çalışan yoksulluğunun nedenleri hakkında farklı görüşler bulunmakla beraber temel sınıflandırma makro ve mikro ölçüde yaklaşımlardır. Mikro ölçüde nedenlerin çalışan yoksulluğunu belirlemede etkisi olsa da makro nedenlerin çalışan yoksulluk üzerinde çok daha fazla etkisinin olduğu görülmektedir. Makro ölçüdeki yaklaşımlar “ekonomik büyüme politikaları”, “sosyal refah devleti politikaları”, “işgücü piyasası politikaları” olmak üzere üç temel yaklaşımı kapsamaktadır. Söz konusu bu politikaların uygulanması ve yürütülmesi çalışan yoksulluğunu olumlu ya da olumsuz anlamda büyük ölçüde etkilemektedir.

Küreselleşmeyle beraber neoliberal politikaların yaygınlaşması, sosyal refah devleti uygulamalarının etkisini kaybetmesi ve yeni çalışma biçimleri olarak esnek çalışma, part-time çalışma, a-tipik çalışma gibi türlerin emek piyasasında yaygınlaşması çalışma yaşamında köklü değişikliklere neden olmuştur. Ortaya çıkan yeni çalışma biçimleri çalışanları iş güvencesi bakımından savunmasız bırakmakta ve yoksulluk karşısında korumada yetersiz kalmaktadır. Diğer yandan yeni çalışma biçimlerinin ve bireyselleşme akımının etkisiyle çalışanların sendikalaşma eğilimindeki azalma ile beraber sendikaların yeni düzene uyum sağlayamaması çalışanları savunmasızlaştıran ve iş güvencesini kısıtlayan etmenlerden biridir. Neoliberal politikaların bireyler üzerindeki bir başka etkisi kamu harcamalarındaki daralmalar ve özelleştirme uygulamalarıdır.

Kamu hizmetlerinin özelleşmesi, çalışanların refah hizmetlerine ulaşımını zorlaştırmakta, yoksullaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Kamu sosyal harcamalarında meydana gelen azalma eğilimiyle beraber yardım için ayrılan bütçenin daralması ve kamu yardımlarından yararlanma şartlarının zorlaştırılması, çalışan ihtiyaç sahibi ailelerin yardıma erişimini engelleyebilmektedir. Çalışanları güvencesizleştiren bir başka unsur kayıt dışı ekonomidir. Kayıt dışı işler çalışanlara ücret, sosyal koruma, emeklilik, iş güvenliği gibi teminatlar sağlamamakta ve çalışanların yoksullaşmasına zemin hazırlamaktadır. Tüm bu koşulların emek piyasası üstünde yarattığı olumsuz sonuçlar güvencesiz çalışmaya sebep olarak çalışanları yoksullaştırmaktadır.

Çalışanların demografik faktörleri ve kişisel özellikleri ile yaşadığı hanenin özellikleri çalışan yoksulluğuyla ilişkilidir. Düşük eğitim görmüş, beceri, disiplin ve niteliği yetersiz kişiler genellikle düşük gelir sağlayan işlerde istihdam imkânı bulmakta bu sebeple çalışan yoksulluğu riski artmaktadır. Bu kişiler kayıtlı işgücüne girmede zorluk çektiğinden genellikle kayıt dışı işlerde çalışmakta, kayıtlı istihdamda ise çalıştığı sektöre bağlı olarak düşük ücret getiren, yevmiye usulü, dönemlik ya da mevsimlik işlerde çalışabilmektelerdir. Düzenli ve sürekli gelir sağlamayan bu işlerde istihdam imkânı bulan kişilerin önemli bir kısmı çalışan yoksulluğu çekmektedir. Diğer yandan yaş, cinsiyet, etnik köken gibi demografik özellikler de çalışan yoksulluğuyla ilişkilidir. Kadınlar, gençler ve yabancı kökenli çalışanların dünyanın her bölgesinde çalışan yoksulluğu oranlarının diğer gruba kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Çalışan yoksulluğu alanında tüm dünya genelinde güvenilir veri paylaşımında bulunan kurum ILO'dur. ILO dışında ABD ve Avrupa Birliği kendi bölgelerinde çalışan yoksulluğunu ölçmektedir. Ancak farklı tanımlama ve parametreler kullanarak ölçülen çalışan yoksulluğunu bölgesel düzeyde ortak bir metotla hesaplayan ILO, dünya bölgeleri düzeyinde karşılaştırabilir ve güvenilir veri imkânı sağlamaktadır. Dünyadaki çalışan yoksulluk incelendiğinde en yüksek çalışan yoksulluk oranları ekonomik olarak gelişmemiş ülkelerin yaygınlığıyla bilinen, kayıt dışı çalışmanın ve eksik istihdamın fazla olduğu Afrika bölgesinde görülmektedir. Güncel verilere göre bölgede çalışanların yarısından fazlası yoksulluk çekmektedir. Asya ve pasifik bölgesi ise orta düzey çalışan yoksulluk oranının yüksek olduğu bölgedir. Nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölge bu özelliği ile kişi sayısı bakımından en fazla orta düzey çalışan yoksulluğunun yaşandığı

bölgedir. Bu bölgede Japonya, Avustralya, Güney Kore gibi ekonomik gelişmişlik seviyesi yüksek ülkeler bulunmasıyla beraber ekonomik büyümeden elde edilen kazanımların çalışanlara ulaşmadığı görülmektedir. Arap ülkeleri bölgesi de çalışan yoksulluğu oranlarının yüksek olduğu bir başka bölgedir. Bölgede uzun süredir savaşın devam etmesi ve mülteci sorununun yaşanması çalışanların yoksullaşmasına sebep olmuştur.

Ülkelerin ekonomik büyüklükleri ile çalışan yoksulluğu arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Genellikle ülkelerin gelir durumu yükseldikçe çalışan yoksulluğu oranlarının düştüğü tespit edilmektedir. Yüksek gelirli ülkelerde yürütülen sosyal yardım politikalarının çalışan yoksulluğunu önlemede gerek miktar gerekse kapsam bakımından etkili olduğu söylenebilir. Ancak İsrail örneğinde görüldüğü üzere yalnızca ülkelerin gelir miktarının yüksek olması, çalışan yoksulları korumada her koşulda yeterli kalmayabilmektedir. Ülkedeki gelir adaletinin sağlanması, işgücü piyasasını koruyan güvenceli çalışma ortamının bulunması gibi çalışanlara sosyal koruma sağlayan iş ortamının oluşturulması çalışanların yoksullaşmasını engellemektedir. Aynı zamanda yine İsrail’de görülen devletin küçülme eğilimi göstererek kamu hizmetlerini daraltması, yıllar içinde çalışan yoksulluğu oranlarını arttırmaktadır. Sosyal refah devletlerinde vatandaşların eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarının kamu hizmeti yoluyla karşılanması, bireylerin giderlerini azaltmakta ve çalışan yoksulluğunu düşürmektedir. Devletin küçülmesi ve kamusal hizmetlerin azaltılması, ülkelerin ekonomik gelirleri yüksek olsa dahi çalışan yoksulluğu oranlarını arttırmaktadır.

Dünyada çalışan yoksulluğuna yönelik uygulanan politikalar “iş içi faydalar” ve “asgari ücret uygulaması” olmak üzere iki temel yaklaşımda uygulanmaktadır. İş içi faydalar genellikle istihdam şartı ve hanehalkı özellikleri göz önünde bulundurularak, haftalık, aylık ya da yıllık periyotlarda, nakit olarak verilen istihdam destekleridir. İstihdam süresinin ve ücret miktarının artmasıyla ilk dönemde yardım miktarının da artması, bireyleri çalışmaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. İş içi yardımın miktarı ülkelerin gelişmişlik seviyesiyle doğru orantılı olarak artmaktadır. İş içi yardım programı uygulayan Birleşik Krallık ve Amerika başta olmak üzere ülkelerdeki çalışan yoksulluk oranının düşük olması, bu yardımın çalışan yoksulluğu karşısında etkili olduğunu göstermektedir.

Asgari ücret uygulaması ise ücretlerin düşük seviyede verilmemesini garanti eden, çalışanlara asgari yaşam miktarı sağlayan ücret düzeyi olarak çalışan yoksulluğuna karşı önemli bir korumadır. Ancak klasik iktisat temeli doğrultusunda asgari ücretin miktarı istihdamı azaltabilme yönü bulunmaktadır. Bu doğrultuda asgari ücret uygulaması çalışan yoksulluğunu farklı açılarda etkileyebilmektedir. Asgari ücret artışları çalışanlara doğrudan ücret artışı sağlayarak yoksulluk eşiğinden çıkmalarını sağlamaktadır. Bununda beraber diğer açıdan ücretlerin yükselmesi işveren tarafına maliyet artışı olarak yansıdığından işsizlik yaratabilmekte, hane içinde iş yoğunluğunu düşürerek çalışan yoksulluğunu arttırabilmektedir. Asgari ücretin çok yönlü etkisi yapılan çalışmalara da yansımaktadır. Bu açıdan asgari ücretin çalışan yoksulluğunda etkili bir politika aracı olarak kullanılması için doğru bir düzeyde belirlenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda asgari ücretin enformel ekonomiyi kapsamaması bu sektörde çalışanların yoksulluğu karşısında etkisiz kalmaktadır. Ek olarak haneden bağımsız bireysel olarak belirlenmesi ve yarı zamanlı çalışanları kapsamaması gibi durumlarda da etkinliğini kaybedebilmektedir. Bu doğrultuda çalışan yoksulluğunun temel sebeplerinden biri olan hanehalkı etkisi göz önünde bulundurularak verilen iş içi yardım programlarının çalışan yoksulluğuna karşı uygulanan en etkili politika olduğu görülmektedir.

Türkiye’de çalışan yoksulluğu resmi istatistikleri yalnızca 2002-2009 yılları arasında “sektöre göre yoksulluk” çalışması altında yayınlanmıştır. Ülkemizde çalışan yoksulluğuna dair çalışmalar oldukça sınırlı olmakla beraber yetersiz bilgi ve veri kaynağı bulunmaktadır. Türkiye’de çalışan yoksullarının profili çıkarıldığında öncelikle dünyada yaygın olarak görüldüğü gibi kadın çalışanlarda, gençlerde, eğitimi ve vasıf seviyesi düşük çalışanlarda, enformel ekonomide, kalabalık hanelerde ve göçmenlerde yüksek çalışan yoksulluk oranları karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan ülkemizin karakteristik özelliği olarak yevmiyeli çalışanlarda ve buna paralel olarak tarım ve inşaat sektöründe çalışan yoksulluğunun yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye, çalışan yoksulluğunu sistematik olarak ölçümlemeyip takibini sağlamaması sebebiyle konu ülkemizde anlamsal bir boşluğa sahiptir. Ülkemizde çok sayıda çalışan yoksul bulunmasına karşın, çalışan yoksulluğunun bir sorun olarak kabul edilmemesi nedeniyle çözüm odaklı uygulamalar veya politikalar geliştirilmemektedir. Uygulanan politikalar genellikle istihdam artışına yönelik yürütüldüğünden çalışan

yoksulluğunun kaynaklarından biri olan istihdam niteliğinin gelişimi arka planda kalmaktadır. Ülkemizde çalışan yoksulluğunun tanımsal bir karşılığının olmaması ve takibinin yapılmaması sebebiyle doğrudan çalışan yoksulluğuna yönelik politikalar üretilmemektedir. Bununla beraber makro açıdan ekonominin büyümesine yönelik politikaların, gelir arttıran sosyal yardım uygulamalarının ve istihdama yönelik aktif ve pasif önlemlerin çalışan yoksulluğuna etkisi bulunmaktadır. Ancak çalışan yoksulluğunun resmi verilerinin bulunmaması bu politikaların etkisinin belirlenmesini engellemektedir.

Türkiye’de uygulanan işgücü piyasası politikaları ve çalışan yoksulluğu ilişkisinde doğrudan bir etki bulunmamaktadır. Aktif işgücü piyasası politikaları istihdama girmede zorluk yaşayan kişilere nitelik kazandırması ve girişimcileri destekleme imkânı sağlamasıyla dolaylı olarak çalışanlara nitelik ve iş güvencesi sağlayarak dolaylı yönden çalışan yoksulluğunu azaltmaktadır. Pasif işgücü piyasası politikaları ise iş kaybına uğrayan kişilere gelir sağlayarak ücret güvencesi sağlamak ve yoksulluk riskini engellemesi yönüyle çalışan yoksulluğuna dolaylı etkisi bulunmaktadır.

Ülkemizde ihtiyaç sahiplerine gelir artışı sağlayan sosyal yardım uygulamalarının da çalışan yoksulluğunu azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Yürütülen sosyal yardım programlarında bireylerin ve hanelerin ihtiyaç faktörü göz önünde bulundurularak yardıma hak kazanılmaktadır. Yardımlar çalışma durumundan bağımsız şekilde hanenin toplam gelirinin hane halkı sayısına bağlı olarak fert başına düşen gelir miktarına göre belirlendiğinden yalnızca çalışan yoksullara değil tüm ihtiyaç sahiplerine yöneliktir. Ancak yardımların hak kazanma şartlarının zorlayıcı olması genellikle çalışanların yardımlara erişimini kısıtlamaktadır. Yardım miktarının düşük olması ise yardım alan çalışanların yoksulluktan kurtulmasını engelleyememektedir.

Çalışan yoksulluğu literatüre yeni kazandırılmış bir kavram olması sebebiyle üzerine sınırlı çalışmalar bulunmakta bu durum kavram üzerine çalışmayı kısıtlamaktadır. Dünyada ise çalışan yoksulluğu sorununa eğilim gösteren ülkelerin sayısı oldukça sınırlı olmakla beraber bu ülkeler arasında ise ölçüm ve analiz farklılıkları bulunması çalışan yoksulluğunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle ülkemizde konu hakkındaki çalışmaların sayısı nicel olarak çok sınırlı kalmakta ve ülkemizdeki çalışan

yoksulluğunda büyük bir veri eksikliği bulunmaktadır. Ulusal olarak yapılan son analizin üzerinden uzun süre geçmesi ve geçen bu süreçte Türkiye’de meydana gelen demografik ve ekonomik değişimin çalışan yoksulluğuna etkisi bilinmemektedir.

Çalışan yoksulluğu ile etkin bir mücadele için öncelikle çalışan yoksulluğunun bölgesel, sektörel, mesleki, demografik dağılımının doğru analiz edilmesi, uygulanan politikaların etkililiğinin anlaşılabilmesi için bu analizin sistematik olarak tekrar edilmesi gerekmektedir. Ülkemizde ise güncel ve ulusal bir analizin bulunmaması çalışan yoksulluğu konusundaki temel sorunu oluşturmaktadır. Çalışan yoksulluğunun ülkemizdeki boyutunun anlaşılması için güncel analizlerin yayınlanması ve ülkemizdeki çalışan yoksulların görünürlüğünün arttırılması amacıyla literatürle birlikte desteklenerek yapılan çalışmaların niceliğinin artması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- 7244 Sayılı Kanun. (2020). Erişim Adresi:
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>
- ACTRAV. (2012). From Precarious Work to Decent Work. *Outcome Document to the Workers' Symposium on Policies and Regulations to combat Precarious Employment*. ILO, Bureau for Workers' Activities. Erişim Adresi:
https://www.ilo.org/actrav/info/WCMS_179787/lang--en/index.htm
- Açıkgöz, Reşat. Yusifoğlu, Ömer Şükrü. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1*, ss:76-117.
- Adaman, Fikret. Aslan, Dilek. Erus, Burçay, Sayan, Serdar. (2019). *In-Work Poverty in Turkey*. European Social Policy Network, EUROPEAN COMMISSION.
- Addison, John T. Blackburn, McKinley L. (1998). Minimum Wages and Poverty, ZEW Discussion Papers, No: 98-42, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung (ZEW), Mannheim.
- Adıgüzel, Orhan. Yüksel, Hasan. (2011). Tarihsel Süreçte Çalışma Kavramı ve Bir Kırılma Noktası Olarak Sanayi Devrimi. *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt:48, Sayı:553*, ss:69-81.
- Ahrendt, D. Sándor, E. Revello, A. Revello, Jungblut, J.M. Anderson, R. (2017). *In-work poverty in the EU*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>

- Akat, A. Savaş. (2005). Yoksulluk ve Eğitim. *Vatan Gazetesi*. Erişim Adresi: <https://www.gazetevatan.com/yazarlar/asaf-savas-akat/yoksulluk-arastirmasi-71790>
- Akbaş, Sezgi. (2017). *Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Etki Değerlendirmesi: Denizli İli Örneği*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları-11.
- Akın, Fetullah. (2016). Asgari Ücretteki Artışın Ekonomik Etkileri. *İş ve Hayat Dergisi, Cilt:2, Sayı:4*, ss:139 – 154.
- Aksan, Gamze. (2012). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:27*, ss:9-19.
- Aktan, Coşkun Can. Şen, Hüseyin. (2001). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt:2, Sayı:42*, ss:1225-1230.
- Alpago, Hasan. (2018). Krizlerin Ekonomideki Yeri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı:15*, ss:1148- 1167.
- Alper, Yusuf. (2017a). Küreselleşme ve Küreselleşmenin Sosyal Sorunları. A. Tokol ve Y. Alper (Yay. haz.). Sosyal Politika içinde (s. 36-60). Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Alper, Yusuf. (2017b). Sosyal Güvenlik. A. Tokol ve Y. Alper (Yay. haz.). Sosyal Politika içinde (s. 208-250). Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım
- Altay, Asuman. (2005). Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyoekonomi, Cilt:2, Sayı:2*, ss:155-178.

- Altınışik, İsa. Peker, Hasan Sencer. (2008). Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:15, ss:101-118.
- Armağan, Göksel. Özden, Altuğ ve Peker, Şükran. (2012). *Türkiye’de Kırsal ve Kentsel Yoksulluğun Karşılaştırılması (2002- 2009)*. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya.
- Arpacıoğlu, Özge. Yıldırım, Metin. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, ss:60-76.
- Atatanır, Hicran. (2016). “Türkiye’de Yoksulluk Sosyal Yardım ve Sivil Toplum Hak Temelli Yaklaşım Açısından Bir Değerlendirme”, Ankara, Dorlion Yayınları, 2016.
- Barrientos, Armando. Unnikrishnan, Vidhya. (2018). In-work poverty and social assistance in developing countries. Henning Lohmann ve Ive Marx (Yay. haz.). *Handbook on In-Work Poverty* içinde (s. 347–364). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. doi: <https://doi.org/10.4337/9781784715632.00029>
- Belastingdienst NL. (2022). Erişim Adresi: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/private/inkomstenbelasting/heffingskorting_boxen_tarieven/heffingskorting/arbeidskorting/arbeidskorting
- Besiri, Arzu. (2009). Yoksulluk Ekseninde Engellilerin Eğitimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:83, ss:353-374.
- Bilen, Mahmut. Çalışır, Mustafa. (2013). Türkiye’de Yoksulluk Tuzağının Politik Belirleyicileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, ss:321-345.

- BLS. (2021). A Profile of the Working Poor, 2019. *U.S. Bureau Of Labor Statistics. Report:1093*. Erişim Adresi: https://www.bls.gov/opub/reports/working-poor/2019/home.htm#BLStable_2021_4_27_14_20_footnotes
- Bozkurt, Veysel. (2000). *Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği*. Bursa: Alesta Basım Yayın Dağıtım.
- Brender, Adi. Strawczynski, Michel. (2020). The EITC Program in Israel: employment effects and evidence on the differential impacts of Family vs. Individual-Income Based Design. SSRN. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3777976>
- Brown, Charles. Gilroy, Curtis. Kohen, Andrew. (1982). The Effect of The Minimum Wage on Employment and Unemployment. *Journal of Economic Literature, Cilt:20, Sayı:2*, ss:487-528. Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/2724487>
- Burkhauser, Richard V. Sabia, Joseph J. (2007). The Effectiveness Of Minimum-Wage Increases In Reducing Poverty: Past, Present, And Future. *Contemporary Economic Policy, Cilt:25, Sayı:2*, ss:262-281.
- Burkhauser, Richard V. (2014). Why minimum wage increases are a poor way to help the working poor, IZA Policy Paper, No: 86, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn.
- Card, David. Krueger, Alan B. (1995). Time-Series Minimum-Wage Studies: A Meta-analysis. *The American Economic Review, Cilt:85, Sayı:2*, ss:238-243. Papers and Proceedings of the 107th Annual Meeting of the American Economic Association Washington, DC.
- CAW TCA, (t.y.). Precarious Work: Its dangers to workers, How we can fight it. *National Automobile, Aerospace, Transportation and General Workers Union of Canada*. Erişim Adresi: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/%40ed_dialogue/%40actrav/documents/meetingdocumen

t/wcms_161381.pdf&ved=2ahUKEwjwi7Xszuv1AhV3SvEDHQHgAOEQFnoE
CCsQAQ&usg=AOvVaw3DjRPB4xDXpIO4356tHXOi

Citizens Information IE. (2021). Erişim Adresi:
[https://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/s
ocial_welfare_payments_and_work/back_to_work_enterprise_allowance.html#:
~:text=The%20Back%20to%20Work%20Enterprise,for%20up%20to%202%20
years](https://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_and_work/back_to_work_enterprise_allowance.html#:~:text=The%20Back%20to%20Work%20Enterprise,for%20up%20to%202%20years)

Citizens Information IE. (2022). Erişim Adresi:
[https://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/irish_social_welfare_syste
m/claiming_a_social_welfare_payment/claiming_and_increase_in_your_payme
nt_for_a_child_dependant.html](https://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/irish_social_welfare_system/claiming_a_social_welfare_payment/claiming_and_increase_in_your_payment_for_a_child_dependant.html)

Çalışkan, Şadan. (2010). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı:59*, ss:89-132.

Çavuşoğlu, Büşra. (2012). Türkiye’de Çalışan Yoksulluğunun Genel Görünümü. *Sosyal Güvence Dergisi, Cilt:0, Sayı:1*, ss:22-33.

Çetintaş, Hakan. Vergil, Hasan. (2003). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini. *Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:1*, ss:15-30.

ÇSGB. (2021). Erişim Adresi: [https://www.cs gb.gov.tr/haberler/bakan-bilgin-kisa-
calisma-odenegi-nakdi-ucret-destegi-ve-issizlik-odenegi-kapsaminda-8-milyon-
kisiye-57-milyar-tl-odeme-yapildi/](https://www.cs gb.gov.tr/haberler/bakan-bilgin-kisacalisma-odenegi-nakdi-ucret-destegi-ve-issizlik-odenegi-kapsaminda-8-milyon-kisiye-57-milyar-tl-odeme-yapildi/)

ÇSGB. (2022). Yıllar İtibariyle Aylık Brüt Asgari Ücret Verileri. Erişim Adresi:
[https://www.cs gb.gov.tr/asgari-ucret/asgari-ucretin-net-hesabi-ve-isverene-
maliyeti/](https://www.cs gb.gov.tr/asgari-ucret/asgari-ucretin-net-hesabi-ve-isverene-maliyeti/)

- Danışoğlu, Ayşe Çelikel. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:3*, ss:215-239.
- DPT. (2001). Sosyal Yardımlar ve Hizmetler Özel İhtisas Raporu. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*.
- DPT. (2001a). *Kayıtdışı Ekonomi Özel İhtisas Raporu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara.
- Dube, Arindrajit. (2019). Minimum Wages and the Distribution of Family Incomes. *American Economic Journal: Applied Economics, Cilt:11, Sayı:4*, ss 268–304. doi: <https://doi.org/10.1257/app.20170085>
- Erdoğan, Seyhan. Kutlu, Denizcan. (2014). Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum Dergisi, Cilt:2, Sayı:41*, ss:63-114.
- Erdugan, Fatma Erbil. (2010). *Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği*. Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın, No:50.
- Erkul, Ali. Koca, Mehmet. (2016). Yoksul Yardımlarını Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Yeniden Düşünmek. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt:6, Sayı:3*, ss:615-628.
- Eroğlu, İlhan. Yeter, Fatih. (2020). Küresel Salgın Krizinin Dünya Ekonomisine Etkileri. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ek Sayı*, ss:191-213.
- EUROSTAT. (2020). Income And Living Conditions. Eurostat Metadata Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/ilc_esms.htm

EUROSTAT. (2022). In-work at-risk-of-poverty rate by working time. Erişim Adresi: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi250/default/table?lang=en>

EurWORK. (2018). Precarious Work. European Observatory of Working Life. Industrial relations dictionary. Erişim Adresi: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/precarius-work>

Feder, Jade. Yu, Derek. (2019). Employed yet poor: low-wage employment and working poverty in South Africa. Development Southern Africa, doi: 10.1080/0376835X.2019.1597682

Fisunoğlu, Mahir. (2010). Kreselleşme ve yoksulluk üzerine bazı gzlem ve politika nerileri. 327-331, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler, 13-15 Ekim.

Ghai, D. (2006). *Decent Work: Objectives and Strategies*, International Institute for Labour Studies, ILO, Geneva.

Gindling, T.H. (2018). Does increasing the minimum wage reduce poverty in developing countries?. *IZA World of Labor 2018: 30* doi: 10.15185/izawol.30.v2

GOV.IE. (2022a). Erişim Adresi: <https://www.gov.ie/en/service/08bb21-working-family-payment/#>

GOV.IE. (2022b). Erişim Adresi: <https://www.gov.ie/en/service/04c59f-part-time-job-incentive-scheme/>

GOV.UK. (2022a). Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/working-tax-credit>

GOV.UK. (2022b). Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/universal-credit>

GOV.UK. (2022c). Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/employment-support-allowance>

GOV.UK. (2022d). Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/browse/benefits>

Güler, Mehmet Atilla. (2015). Ulusal İstihdam Stratejisi Bağlamında Türkiye’de Güvencesiz Çalışma. *Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, Cilt:3, Sayı:46, ss:155-190.

Günçavdı, Öner. Bayar, Ayşe Aylin. (2021). COVID-19 Salgını Sonrasında, Gelir Dağılımında Sürdürülebilir Bir İyileşme için Makroekonomik İstikrar Şart. *İktisat ve Toplum Dergisi*, Sayı:124, ss:1-13.

Gündoğan, Naci. (2007). *Yoksulluğun Değişen Yüzü Çalışan Yoksullar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Gündoğan, Naci. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, ss:42-56. Erişim Adresi: <https://www.yumpu.com/tr/document/view/5662429/turkiyede-yoksulluk-ve-yoksullukla-mucadele-ankara-sanayi-odas>

Gündoğan, Naci. Biçerli, Mustafa Kemal. Aydın, Ufuk. (2005). *The Working Poor: A Comparative Analysis*. Munich Personal RePEc Archive.

Güneş, Sadık. (2010). *Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Güven, Sami. (1995). *Sosyal Politikanın Temelleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Güzel, Ali. (2010). Alt İşveren Uygulamasında Güvencesiz Bir Sisteme Doğru... *Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, Cilt:4, Sayı:27, ss.15-28.

Hanzl-Weiő, Doris. Vidovic, Hermine. (2010). *Working poor in Europe*. EUROFOUND. Erişim Kaynağı:

<https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2010/working-poor-in-europe>

Hız, Gülay. (2014). Yeni Dünya Düzeninde Yoksulluğun Değişmeyen Yüzü ve Asgari Ücret. *Mesleki Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:2*, ss:162-172.

Horton, Amy. Wills, Jane. (2018). Impacts of the living wage on in-work poverty. Henning Lohmann ve Ive Marx (Yay. haz.). Handbook on In-Work Poverty içinde (s. 228-244). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

ILO. (2004). *A Fair Globalization: Creating Opportunities For All*. World Commission on the Social Dimension of Globalization.

ILO. (2011). ACTRAV Symposium on Precarious Work. Erişim Adresi: https://www.ilo.org/actrav/events/WCMS_153972/lang--en/index.htm

ILO. (2011). *Growth, Employment and Decent Work in the Least Developed Countries*. Report of the ILO for the Fourth UN Conference on the Least Developed Countries.

ILO. (2015). *Goal #8: Decent work and economic growth*. Decent work and the 2030 Agenda for sustainable development. Erişim Adresi: <https://www.ilo.org/global/topics/sdg-2030/goal-8/lang--en/index.htm>

ILO. (2016). Non-standard employment around the world: Understanding challenges, shaping prospects.

ILO. (2017). Decent Work And The 2030 Agenda For Sustainable Development.

ILO. (2019a). *The working poor or how a job is no guarantee of decent living conditions*. A study based on ILO's global estimates of employment by economic class. ILO Department of Statistics' Data Production and Analysis Unit.

ILO. (2021a). Statistics on the Working Poor. Erişim Adresi: <https://ilostat.ilo.org/topics/working-poor/>

ILO. (2021b). World Employment and Social Outlook Trends 2021. Geneva: International Labour Office.

ILO. (2022). World Employment and Social Outlook Trends 2022. Geneva: International Labour Office.

ILO. (t.y.). Country groupings by ILO region and WB income group. Erişim Adresi: <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/classification-country-groupings/>

Ioakimoglou, Elias. Soumeli, Eva. (2002). *Low-wage workers and the 'working poor'*. EUROFOUND. Erişim Kaynağı: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2002/low-wage-workers-and-the-working-poor>

IRS. (2022). Erişim Adresi: <https://www.irs.gov/credits-deductions/individuals/earned-income-tax-credit-eitc>

Işığıcok, Özlem. (2017). *Ücret Teorisi-Politikası-Yönetimi-Sistemleri*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.

Işığıcok, Özlem. (2009). Küreselleşme Sürecinde İnsana Yakışır İş. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt:0, Sayı:56*, ss:307-331.

Işığıcok, Özlem. (2018a). Çalışma Yaşamının Kalitesinin Arttırılmasında “İnsana Yakışır İş”. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, Cilt:6*, ss:302-311. doi: 10.21923/jesd.358518

Işığıcok, Özlem. (2018b). *İstihdam ve İşsizlik*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.

Işık, Volkan. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Değiştirdiği Çalışma Kavramı ve Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Girişimler. *Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt:3, Sayı:1*, ss:101-131.

İŞKUR. (2020). 2020 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Adresi: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmedia.iskur.gov.tr%2F48924%2F2020-iimek-faaliyet-raporu.pdf&clen=1183584&chunk=true>

İŞKUR. (t.y. a) Erişim Adresi: <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-isgucu-programlari/>

İŞKUR. (t.y. b) Erişim Adresi: <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-isgucu-programlari/isbasi-egitim-programlari>

İŞKUR. (t.y. c) Erişim Adresi: [https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/nakdi-ucret-destegi/#:~:text=Koronavir%C3%BCs%20\(Covid%2D19\)%20salg%C4%B1nC4%B1nC4%B1n,ve%20%C4%B0%C5%9EKUR%20taraf%C4%B1ndan%20yap%C4%B1lan%20%C3%B6demedir](https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/nakdi-ucret-destegi/#:~:text=Koronavir%C3%BCs%20(Covid%2D19)%20salg%C4%B1nC4%B1nC4%B1n,ve%20%C4%B0%C5%9EKUR%20taraf%C4%B1ndan%20yap%C4%B1lan%20%C3%B6demedir)

Joyce, Robert. Waters, Tom. (2019). *Reducing In-Work Poverty: The Role Ofminimum Wages And Benefits*. Institute For Fiscal Studies Briefing Note BN269.

Kakwani, Nanak. (2003). Issues in Setting Absolute Poverty Lines. *Poverty and Social Development Papers, Sayı:3*, ss:2-37.

Kapar, Recep. (2007). Uygun İş Açığı: İnsana Yakışmayan İşler. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: 29*.

Kapar, Recep. (2010). *Türkiye’de Çalışan Yoksullar*. ASOMEDYA Ankara Sanayi Odası Yayın Organı.

Karadeniz, Oğuz. Öztepe, Nagihan Durusoy. (2013). Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum Dergisi, Cilt:3, Sayı:38*, ss:77-102.

Kaya, Pir Ali. (2013). İş Hukuku Temel Yasalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kaya, Pir Ali. Gültekin, Fatih. (2017). *Son Değişiklikleriyle İş Mevzuatı*. Bursa: Medyay Kitabevi.

Kaya, Sefa. (2019). *Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: Politikalar ve Öneriler* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaya, Sefa. (2020). İnsana Yakışır İş Açığı: Çalışan Yoksulluğu Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı:79*, ss:55-106.

Kayataş, Gizem Deniz. (2014). *Yoksullukla Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü* (Uzmanlık Tezi). ÇSGB Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kenworthy, Lane. (2019). Do Employment-Conditional Earnings Subsidies Work? B. Cantillon, T. Goedeme, J. Hills (yay. haz.). *Decent Incomes for All: Improving Policies in Europe* içinde (s. 154-176). OXFORD UNIVERSITY PRESS.

Keser, Aşkın. (2011). *Çalışma Psikolojisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik. (2011). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=14960&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Kim, Marlene. (1998). Are the Working Poor Lazy?. *Challenge, Cilt:41, Sayı:3*, ss:85-99.

Kocabaş, Fatma. Canbey-Özgüler, Verda. (2019). Pasif İşgücü Piyasası Politikaları: İşsizlik Ödeneği ve İşsizlik Yardımı Uygulamaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:11, Sayı:28*, ss:266-283.

Koray, Meryem. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Korkat, Mustafa. (2013). Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Önemi (Kars İli Örneğinde Bir İnceleme) (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Kruining P. Leeuwen P. Bodt H. (2011). *Strategies to fight in-work poverty from a Dutch point of view*. Strategies to fight in-work poverty: enhancing opportunities to earn a decent living. Council for Work and Income (RWI), Ministry of Social Affairs and Employment.

Kulaksız, Yahya. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. *Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt:2, Sayı:1*, ss:91-111.

Kuştepli, Yeşim. Halaç, Umut. (2004). Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:6, Sayı:4*, ss:143-160.

Kutal, Gülten. (1996). Çalışma Hakkının Korunmasında Aktif Emek Piyasası Politikası Önlemleri. Sabahaddin Zaim’e Armağan içinde (s. 27-53). *İktisat Fakültesi Mecmuası 1994/B-3 C-1-4*. İstanbul.

Lakner, Christoph, Nishant Yonzan, Daniel Gerszon Mahler, R. Andrés Castañeda Aguilar, and Haoyu Wu. (2021). *Updated Estimates of the Impact of COVID-19 on Global Poverty: Looking Back at 2020 and the Outlook for 2021*. World Bank Blogs: Data Blog. Erişim Adresi: <https://blogs.worldbank.org/opendata/updated-estimates-impact-covid-19-global-poverty-looking-back-2020-and-outlook-2021>

Leba, Reyhan. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yolsuzluk. *Mevzuat Dergisi, Yıl:4, Sayı:43*. Erişim Adresi: <https://www.mevzuatdergisi.com/2001/07a/02.htm>

Lemos, Sara. (2009). Minimum wage effects in a developing country. *Labour Economics, Cilt:16, Sayı:2*, ss: 224-237.

- Leppik, Lauri. (2006). *In-work benefits: literature review*. PRAXIS Center for Policy Studies.
- Levanon, A. Saburov, E. (2018). Changes in the demographic antecedents of poverty among workers in Israel, 1991–2011. Henning Lohmann ve Ive Marx (Yay. haz.). Handbook on In-Work Poverty içinde (s. 434–448). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. doi: <https://doi.org/10.4337/9781784715632.00033>
- Lilenstein, K. Woolard, I. Leibbrandt, M. (2018). In-work poverty in South Africa: the impact of income sharing in the presence of high unemployment. Henning Lohmann ve Ive Marx (Yay. haz.). Handbook on In-Work Poverty içinde (s. 416–433). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. doi: <https://doi.org/10.4337/9781784715632.00032>
- Lohmann, Henning. Crettaz, Eric. (2018). Explaining cross-country differences in in-work poverty. Henning Lohmann ve Ive Marx (Yay. haz.). Handbook on In-Work Poverty içinde (s. 50–69). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Lordoğlu, Kuvvet. (1986). *Çalışma Ekonomisine Giriş*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Lordoğlu, Kuvvet. Özkaplan, Nurcan. (2018). *Çalışma İktisadı*. İstanbul: Der Yayınları.
- Mahiroğulları, Adnan. Korkmaz, Adem. (2013). *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları Türkiye ve AB Ülkeleri*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.
- Mahler, D. G. Yonzan, N. Lakner, C. Aguilar, R. A. C. Wu, H. (2021). Updated estimates of the impact of COVID-19 on global poverty: Turning the corner on the pandemic in 2021?. World Bank Blogs. Erişim Adresi: <https://blogs.worldbank.org/opendata/updated-estimates-impact-covid-19-global-poverty-turning-corner-pandemic-2021>

- Memiş, Hasan. Kara, Mehmet. Tayfur, Lütfü. (2010). Yoksulluk, Yapısal Uyum Programları ve Sahra Altı Afrika Ülkeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:7, Sayı:14, ss:325-346.
- Mosisa, Abraham T. (2003). *The working poor in 2001*. Monthly Labor Review. BLS.
- Myers-JDC-Brookdale Enstitüsü. (2018). Poverty in Israel - Facts and Figures. Erişim Adresi: https://brookdale.jdc.org.il/wp-content/uploads/2018/02/Facts_and_Figures_Poverty_in_Israel_2018.pdf
- Neumark, David. Wascher, William. (2002). Do Minimum Wages Fight Poverty?. *Economic Inquiry*, Cilt:40, Sayı:3, ss:315-333.
- Odabaşı, Ferhat. (2009). *Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü* (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- OECD. (2009). *In-Work Poverty: What Can Governments Do?* Organisation For Economic Co-Operation And Development Policy Brief.
- OECD. (2020). OECD Economic Surveys: Israel. Erişim Adresi: <https://www.oecd.org/economy/israel-economic-snapshot/>
- OECD. (2022). Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en
- Öçal, Mehmet. Korkmaz, Adem. (2020). Türkiye’de Emek Piyasası Politikalarında Yeni Bir Dönem: İşsizlik Yardımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:3, ss:731-754.
- Özdemir, Akın. (2015). Çalışan Yoksulluğuna İlişkin Kavramsal Bir Değerlendirme: Dünya’da ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğunun Boyutları ve Mücadele Politikaları. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:2, ss:96-126.

- Özdemir, Özge Arpacıoğlu. Oğuz, İbrahim Halil. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinden Yoksulluk Olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:11, Sayı:55, 2018, ss:770-781.*
- Özdemir, Süleyman. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul: İTO Yayınları.
- Özel, Hasan Alp. (2011). İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi. *Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:0, Sayı:2, ss:91-98.*
- Özkan, Gizem (2021). Covid-19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü: Çalışan Yoksullar. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:8, Sayı: 14, ss:93-108.*
- Öztürk, Mustafa. Çetin, Başak Işıl. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal Of Yaşar University, Cilt:4, Sayı:16, ss:2661-2698.*
- Peña-Casas, Ramón. Ghailani, Dalila. Spasova, Slavina. Vanhercke, Bart. (2019). *In-Work Poverty in Europe A Study Of National Policies*. European Social Policy Network, EUROPEAN COMMISSION.
- Peña-Casas, Ramón. Mia, Latta. (2004). *Working Poor in the European Union*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Purutçuoğlu, Eda. Doğan, İrfan. (2017). Engelli Yakınlarının Engelli Yoksulluğuna İlişkin Düşünceleri ve İnançları: Ankara Keçiören Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:10, Sayı:49, ss:348-361.*
- Püsküllüoğlu, Ali. (1995). *Türkçe Sözlük, Yapı Kredi Yayınları.*
- Roser, Max. Ortiz-Ospina, Esteban. (2013). Global Extreme Poverty. *Our World in Data*. Erişim Adresi: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty>

Sabia, Joseph J. Burkhauser, Richard V. (2010). Minimum Wages and Poverty: Will a \$9.50 Federal Minimum Wage Really Help the Working Poor?. *Southern Economic Journal*, Cilt:76, Sayı:3, ss:592-623.

Sapancalı, Faruk. (2001). Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, ss:115-140.

Sarıkaya, Fatih. Çeviş, İsmail. (2020). Koronavirüs (Covid-19) ve Ekonomik Devrim. B. Pakdemirli, Z. Bayraktar, A. N. Ünalmış, T. Sefa (Yay. haz.). Pandemi Ekseninde Küresel Değişim ve Yeni Ekonomik Düzen içinde (s.17-32). Ankara: Akçağ Yayınları.

Service Public FR, (2022). Erişim Adresi: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2882>

Solidarites Sante FR. (2022). Erişim Adresi: <https://solidarites-sante.gouv.fr/affaires-sociales/lutte-contre-l-exclusion/droits-et-aides/le-revenu-de-solidarite-active-rsa/>

Soyak, Nuri Alkan. (2004). Yapısal Uyum Programları ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Cilt:4 Sayı:125, ss:167-175.

Stancanelli, Elena. (2006). *Evaluating the impact of the French tax credit programme 'la prime pour l'emploi': a difference in difference model*. OFCE.

Statista. (2020). Erişim Adresi: <https://www.statista.com/forecasts/1171540/gini-index-by-country>

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu.

- Suğur, Nadir. Suğur, Serap. Gönç-Şavran, Temmuz. Çetin, Oya Beklan. Akarçay, Erhan. (2010). *Eskişehir’de Çalışan Yoksullar, Enformel İstihdam ve Yoksulluk İlişkileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sutherland, Holly. (2001). *The National Minimum Wage and In-work Poverty*. Department of Applied Economics Working Papers Amalgamated Series No. 0111. University of Cambridge
- Şeker, Sırma Demir. (2008). *Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi* (Uzmanlık Tezi). Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şeker, Ülker. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Politika Notu*. TEPAV.
- Şen, Ercan. (2012). Hannah Arendt’in İş-Emek Kavrayışı Perspektifinde Emek Kavramının Türkçe Etimolojisi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt:1, Sayı:2*, ss:134-142.
- Şenses, Fikret. (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TAEM. (2017). *Aktif İşgücü Hizmetleri İlgili Mevzuat*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları-10.
- Talas, Cahit. (1981). *Toplumsal Politikaya Giriş*. Ankara: Sevinç Yayınları.
- Talas, Cahit. (1992). *Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Taş, Yunus. Özcan, Selami. (2012). Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. *International Conference On Eurasian Economies*, ss:423-430.
- TDK. (2021). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

The European Parliament. (2017). European Parliament resolution of 4 July 2017 on working conditions and precarious employment.

Tire, Olcay. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. *Mavi Atlas Dergisi, Cilt:5, Sayı:1*, ss:97-112.

Tokol, Aysen. (2015). *Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler*. Bursa: Dora Yayınları.

Tuna, Yılmaz. (2010). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı, Birleşmiş Milletler Mukim Koordinatörlüğü..

Turgut, Tülay. Tevrüz, Suna. (2003). Çalışma Amaçları, Meslekler ve Çalışmaya Ayrılan Zaman. *Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt:3, Sayı:1*, ss:57-80.

TÜİK. (2009). *Yoksulluk Çalışması*. TÜİK Haber Bülteni.

TÜİK. (2017). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Metodolojisi, ss:7. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=Dvie/ck6gskVGKyEJdhw2FErqVCBEagXMznAeRW/Upx7ky0VHBk65YeIDAibYgaa0YzeTmgwsmf9TKj/9MHHrEBps4ZFeb/3Aq94/WTpkoo=>

TÜİK. (2020a). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-and-Living-Conditions-Survey-2020-37404#:~:text=2'si%20yoksul-,E%C5%9Fde%C4%9Fer%20hanehalk%C4%B1%20kullan%C4%B1labilir%20fert%20medyan%20gelirinin%20%50'si%20dikkate%20al%C4%B1narak,ise%20%258%2C3%20oldu.>

TÜİK. (2020b). Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı, Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr>

TÜİK. (2021). *İşgücü İstatistikleri, III. Çeyrek: Temmuz - Eylül, 2021*. TÜİK Haber Bülteni.

TÜİK. (t.y.). Erişim Adresi:
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadIstatistikselTablo?p=p19dd6/7RtsAIBC yVvw3W/3XvTtjoF8/PmyEeAJkOJXMQF3PPKcuaQJjU3SBpW97>

Türk-iş. (2021). Dört Kişilik Hanehalkı İçin Açlık ve Yoksulluk Sınırı. Erişim Adresi:
<https://www.turkis.org.tr/kategori/aclik-yoksulluk/>

TÜSİAD. (2000). *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk / Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.

Uçkan-Hekimler, Banu. (2015). Sendikacılık. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

UNDP. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Hedefler*. Alt Hedefler Klavuzu. Erişim Adresi: <https://www.kureselamaclar.org/kaynak-merkezi/temel-konular/>

UNDP. (2021a). Erişim Adresi:
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2021/10/mpi.html>

UNDP. (2021b). Global Multidimensional Poverty Index 2021. Unmasking disparities by ethnicity, caste and gender. Erişim Adresi:
https://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/2021_mpi_report_en.pdf

Uyanık, Yücel. (2008). Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:2*, ss:209-224.

Uzun, Ayşe Meral. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt:4, Sayı:2*, ss:155-173.

- Vandelannoote, Dieter. Verbist, Gerlinde. (2020). The impact of in-work benefits on work incentives and poverty in four European countries. *Journal of European Social Policy*. DOI: 10.1177/0958928719891
- Wooden, Mark. Wilkins, Roger. McGuinness, Seamus. (2007). Minimum Wages And The 'Working Poor'. *Economic Papers, Cilt:26, Sayı:4*, ss: 295-307.
- World Bank (2020). Reversals Of Fortune, Poverty and Shared Prosperity 2020. Erişim Kaynağı: <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>
- Wu, J. (2000). *Unemployment-related benefit systems in the OECD countries*. Hong Kong: Legislative Council Secretariat Research and Library Services Division.
- Yargıtay Kararları. (2019). Kısmi Süreli İş Sözleşmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:63*. Erişim Adresi: <https://www.calismatoplum.org/yargitay-karari/kismi-sureli-is-sozlesmesi>
- Yaşar, Sema. Taşar, Mehmet Okan. (2019). Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt:19, Sayı:38*, ss:118-144.
- Yılmaz, Mevlüt. (2019). Neoliberal Kapitalizmde İstihdam İlişkilerinin Dönüşen Yapısı: Standart-Dışı Çalışma Formlarının Yükselişi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt:14, Sayı:20*, ss: 1710-1734.
- Yorulmaz, Çiğdem. (2010). Belirli Süreli İş Sözleşmesinin Tanımı, Şekil Şartı, Sözleşme Yapma Serbestisi ve Sınırları. *Çalışma ve Toplum Dergisi Cilt:1, Sayı:24*, ss:203-220.
- Yüksel-Arabacı, Rabihan. (2007). Yoksulluk ve Gelirin Yeniden Dağılımı Açısından "Asgari Ücret". *Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı:33*, ss:53-65.

- Yüksel-Arabacı, Rabihan. (2017a). Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi. M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu (Yay. haz.). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* içinde (s. 143-162). Ankara:Seçkin Yayıncılık
- Yüksel-Arabacı, Rabihan. (2017b). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. A. Tokol ve Y. Alper (Yay. haz.). *Sosyal Politika* içinde (s. 178-207). Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Yüksel-Arabacı, Rabihan. (2019). Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt:9, Sayı:1*, ss:123-140.
- Yüksel-Arabacı, Rabihan. (2021). *Yoksulluk Kavram, Ölçüm, Mücadele*. Bursa: Dora Yayınları.
- Zabcı, Filiz Culha. (2003). Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:58, Sayı:1*, ss: 215-239.
- Zencirkıran, Mehmet. (2001). Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Yolları. *Bilgi Toplum Dergisi, Cilt:1, Sayı:3*.
- Zencirkıran, Mehmet. (2005). Sanayi Toplumundan Enformasyon Toplumuna: Değişen Çalışma Hayatı ve Yeni Değerler. A. Keser (Yay. haz.). *Çalışma Yaşamında Dönüşümler (Örgütsel Bakış)* içinde (s. 12-31). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.